Füruzan

Parasız Yatılı

ÖYKÜ

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

FÜRUZAN

Parasız Yatılı

Öykü

Yapı Kredi Yayınları - 609
Edebiyat - 61

Parasız Yatılı / Füruzan

Kitap editörü: Murat Yalçın

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Kapak resmi: Mehmet Ulusel

1-15. baskılar: Bilgi, Adam, Karacan ve Can Yayınları tarafından yapılmıştır.
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ocak 1996
19. baskı: İstanbul, Ocak 2015
ISBN 978-975-08-3271-0

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

SABAH ESKİMİŞLİĞİN
ÖZGÜRLÜK ATLARI
MÜNİP BEY'İN GÜNLÜĞÜ

Sabah Eskimişliğin

Sabah eskimişliğin buzulları burnuma dek geliyor.

Bilmem ne hanım geçen gün diyesiymiş ki, “Ayol onun kocası koskoca bir koca ki!”

Her kez sobaya kömür atmak gerekir, yoksa söner. Sobada eskimiş kışların külleri var, ama mangal külleri. İki yüz gram beyazpeynir, yarım ekmek, “Anneciğim kış helvası alabilir miyim?”

Çünkü yaz helvası da var, dondurulmuş tadı olan bir helva.

Kaç kişi yaz helvasını bilip de yemiş içimizde?

Zaten o çocuk tıpkı baba tarafı, anasına hiç çekmemiş, iyi de olmuş; anası dediğin ne ki, dikiş yok, nakış yok, ama ne kadar havası vardı. İlk tanışmada bu ‘hava’dan çokça söz edilmişti de, dik kafalı filan bulunmamıştı.

Sonraki tüm çabası da boşa gitti, ne de olsa ilk eğitilmişliğine sırtını dönememişti: “Mahalle kızı, ne demeli” diyecekleri sözü bulduklarında bir rahatladılar ki o kadar olur.

Ah... çocukluğumu da eskisi gibi sevemiyorum, buna tam sevmemek de denemez, işte öylesine bir şey. Artık günün orta yerinde de sevinivermeler kalmadı.

Bir şey var ki o çok önemli, insanlara sevgimiz arttı ve de güvenimiz; ufak tefek, akıllı akıllı bakan bir kız, sana yakışan sonuna dek dayanmaktır, diyor, onlar mı çok iyiydiler, hadi canım ordan, herkesin kendince iyiliği nitelemesi var, kimse en mükemmel değil; bunu öğrendiğimizde kendimizi tanımış olduk, beğendik de, bu ayağımızın suya ermesiydi.

Annemin dolu ıvır zıvırı vardı, çok eskiden kalma İran işi duvar halılarını özene bezene germişti odasına, bir büyükçe taşkömürü sobası yanıyor, ısınıyordu her yan.

“Benim kimseye ihtiyacım yok, kan içerim kızılcık şerbeti içtim derim, ama sen öyle misin ya, yok seni sanki sokaktan aldım, Allah için söyle bendeki kadınlık, tutum nerde; kızım, mal kıymeti bilmeyen, insan kıymeti de bilmez.”

Misafir odalarındaki eşyalara yabancınınmış gibi dokunulmaz, birileri gelince temiz bir naftalin kokusu sarar her yanı.

Öğretmen tırnaklara bakacak, oysa kemirilmiş, sıskacık ellerimi saklayacak yer de yok, okul önlüğüm gittikçe soluyor, soluyor; öğretmen sevgisiz, soğuk, yorgun.

İlkokulun o Tanrısal öğretmenleri nasıl da korktuklarımız, saydıklarımızdı, nedense göğün bitimine doğru yok olup giderlerdi ders süresince.

Bu yaz gittiğimiz denizde Rüknettin Beylere rastladık, kaynının aracılığıyla iyi bir odun partisi vurduğunu, bunun da tam bir kâr demek olduğunu öğrendik.

Karısının yabancı okullarda edindiği Fransızcasıyla güzel uzun gezilere, yabancı ülkelere gidi gidiverdiklerini anlattı.

O gün deniz dalgalıydı, ama havada bir Akdeniz bulutu dört dönüyordu.

Rüknettin Bey’in hanımı, bacaklarının diğer erkeklere en güzel görüneceği biçimi aramakla uğraştı, buldu ve rahatladı.

Kumun altın inceliği avucumda şimdi: *Gidelim, yahu bu karıyla bu herifle ne merhabamız var? desem, bu insanlarla bir arada yaşıyoruz, onlarla konuşmamızı bu kadar garipsemeye lüzum yok*, hazırdır; bir de beğenir ki bu sözü, ikide bir söylemeden edemez. Rüknettin Bey evine gelen hanımların romantiklerini –kendisi bir yaşama sulandırılmış yapay romantizminin bağırıcısıdır, her şeyin tatlı sulusunu sever– bahçede öpermiş.

Pencerenin perdesini, aç bana göster yüzünü / Görmek için ben yüzünü dağları aştım da geldim / Mani oluyor halimi takrire hicabım / Denizler durulmaz dalgalanmadan / Ömrüm seni sevmekle nihayet bulacaktır.

Maltızda balık kızartılır mı? diye söyleniyor Güzide Hanım, mahalleyi kokusu tutuyor, yoo ayol ben titiz bir kadınım, Salim Bey’e pastırma yedirmiyorum, şişman ağır adam, terlerse yatak yorgana bile siniyor kokusu, o cânım çivitli çarşaflarıma, kalkıyor bunlar tüttürerekten balık

kızartıyorlar... Bu bahar gününde kapı pencere kapalı oturulmaz a, şarkılı sokağın sakası atına kocaman nazar boncukları almış. Haydi kız, diyor, ben sıçandişi yapmayı Mualla Abla'dan öğrendim, o şey var ya deniz astçavuşu, iki gözüm önüme aksın gitmiştir Opera Sineması'na, bana mektuplarını elden yollatıyor artık, eh sen de herkese yayma bunu, babası duyarsa...

Aman babası duymasın Mualla Abla'nın, mezbahada çalışıyor babası; günışığında onu gören yok çocuklardan, bir ürkünç adam ki, olursa o kadar olur, diyoruz, o yoksul vapurlara binip giden, durmadan hayvanları kesi kesiveren bu adamı.

Udumun akordu bozuluyor, diye bağırıyor annem, oynama kız geliyorum yanına. Taşlığın boşluğuna terlik teki fırlıyor.

Bu kadar ayakkabıyı ne yapacaksın deme, eğri, kalıbı bozulmuş ayakkabılardan nefret ediyorum, evet kırkayağım, kırk ayağımda da düzgün ayakkabılarla okulun koridorundan geçiyorum.

Öğretmen güneş prizması, diyor. Çocuklar, yuuuuuu, diye bağırıyorlar, kıza bak kıza, takunya ile gelmiş yuuuuuu.

Yaaaaaa hava alırsınız siz, ben kırkayağım, kırk ayakkabımla, hepsi de yepyeni, gıcır gıcır, koridordan geçiyorum: Turuncu, yedi, on, otuz beş, hepsi de yeni, diyorlar, hem de güneşteki renklerden daha güzel daha göz alıcı, affedersin kardeşim, biz seni yoksul sanmıştık, oysa senin kırk kürkün, kırk bileziğin, kırk sarayın, kırk havuzun, kırk güvercinin ve bir Zümrüdüanka kuşun varmış, bize gelsene oynayalım...

Efendim, sosyal çabalarımız olmalı, bu millet tembel, bakın Almanlara nasıl da çalışkan adamlar, vızır vızır keratalar. Son gezimizde di mi canım?

Canı, bakıştığı adamdan gözünü ayırdı, güldü, ön dişine dudak boyası bulaşmıştı.

Siz rakıyı mı rahat içiyorsunuz? Viski aslında mideyi daha az yoruyormuş.

Bir arsa vardı da çok devedikenleri doluydu orası, o çocuk yaşamımın ince, duygulu özgürlüğünü ne güzel derleyip topluyordu o arsalar; bu kente ne oldu bilemiyorum, çocuklara arsaları bırakmadılar, sıkıntıdan esneyen, akık koca binalarla dolduruyorlar.

Siz hep böyle akıllı görünme çabasında mısınız? Ayrıntıların kişisi olmadığınız o denli açık ki, sizin adınıza ben sıkılıyorum. Çağımızın

abartılmış tilciklerini bir kullanmanız var ki... Hem bu odada bu kadar sağlıksız görüntüler taşıyarak havasız yaşamakta direnmenin sizce anlamı nedir? Üstelik kadınların dudak boyaları ve pudraları saat on ikiden sonra dökülüp ihtiyarlamaya başlıyor. Çok fazla kuşkulu, mutsuz, alımsız bir kadın kalabalığı, oysa ayakları ne kadar bakımlı, ayakkabılarını boyatmadan eskitiyorlar. Erkekler içtikçe gevşek ve kolay oluyorlar, sonra bu pörsümüşlüğün yarı karanlığına tek tek serin şarkılar yayılıyor. Sevgiden söz etmenin yeridir. Başlayabilirsiniz veya onun yerine neyi koydunuzsa.

Karanlığın içine açan gece çiçeklerini diye bağırıyor biri. İçkili erkeklerle kadınların ihtiyarlamış evrenlerine *açılacak bir çiçek*.

Tırnaklarımı kemiriyorum.

Annem, kambur durma, diyor; tırnaklarını kemirme, oğlanlarla sucunun orada top oynama, kazık kadar kız oldun.

Leğene su doldurup bacaklarımı yarıya kadar sokuyorum; ıslak bir toprak kokusu geliyor, şöyle girip yıkanabileceğim kocaman banyolara dalıp gidiyorum; bir buğu sarıyor, ak sabunlarla yıkanmış, tertemiz, kışlık, yer yatağı kabartılmış, çarşafları o sabundan kokuyor. Anne, hani beni küçükken yıkadığın o ak sabunlar nerede?..

Burayı da amma aydınlatmışlar ha; siz alaturka şarkılardan nefret ediyorsunuz, oysa evlerin, insanların yaşantısına girmiş olanlarını yadsımanıza şaşıyorum. Hani bir ‘Kadifeden Kesesi...’ vardı, sizin insan sevginize de inanasım yok...

Havalar birden soğuyacak, sokaklar kış kokmaya başladı.

Geçen gün yıkılan eski bir yapının ardında kış bulutlarının hazırlığını gördüm.

Soğuktan hiç hoşlanmam, sıcak bir ev mutluluğun yarısı sayılır. Hele kötü yapılmış yoksul evlerin yapışan kederli soğuğu... Kar oyunlarından ürken kısalmış, eski giysili çocukları o kadar iyi biliyorum ki... En çok üşüyen yerim ıslak ayaklarımdı; uyuştuğu zaman mangala yaklaşma, derlerdi. Yavaş yavaş kanım çözülürdü sıcakta; sonraları bunun yarı donmak olduğunu öğrendim.

Bu saç size yakışmış, bu saç da bana yakışmış, değil mi? Ama kimlere ne yakışmamış, deyiverelim de sırıtalım; sizi söylemek bu denli kolay, sığ

olmamalıydı, oysa öyle derin bunalımlara öykünüyordunuz ki... Çok acı çeken biri vardı, şehrin tüm pazartesileri ona kapalıydı ve diğer günleri de.

Günlerdir yıkanmamış bulaşıkları görmeliyim, kendimi görmeliyim, suskuyu bekliyorum, ona hazırım.
Okul şarkılarını getirin, çocukların ilk saçlarını, kedileri, yoluk köpekleri.
Susuuuuuuuuun.
Nedir bu susan?
Susku dolu bir evrene susku dolu bir savaş.
İlkyazları odaya koyun, ölüm onlarla barınamaz gider.
Ölüme inanmıyoruz ki, ondan korkalım efendim.
Ama bir korktuğumuz olmalı; ihtiyarlıktan, çirkinleşmekten korkuyoruz.
Aklı savunuyoruz, ama güzellikten yanayız.
Bize uslu olmayı öğrettiler başta..

Saat onda bakkal geliyor, zili çaldı; açarlar...
Caddeler kalabalıklaşıyor, peki yaz geldiğinde gene eski mi olacağız böyle...

Şubat 1967

Özgürlük Atları

Çocuğun kirpikli çocuk gözleri vardı.

Yemek yediği iskemlenin üstünden inip kediye gitti.

Kedi sobanın yanında kedileşip duruyordu...

Birinci Dünya Savaşı'nda yapılmış dolap, odada çok yer tutuyor. Kapaklarının cilaları aşınmış. Dolabın durumu uygunsuz. Oturmalıklar köşeli. Mutlu çağların küflü eskimiş çay bardakları sararmış pembeleriyle oradalar.

Sen git, diyorlar, sen gittikçe yüzün güzelleşiyor.

Yalnız bu odada o dolap yapayalnız olmasa buradan gitmek, yıkanmış çamaşır kokan serin akşama çıkmak kolay.

Duygularımızdan, sevgimizden utanır olduk. Sevgisizliği savunmayı aklı yüceltmek sandık.

Pembe suskun çay fincanları kırıldı. Yerlerine, bitkisel yağlarla yapılan akşam kahvaltıları geldi.

Eritilmiş lastik tadındaki bu yağları beğenmemek ne demek oluyor?

Bu dolabı onu tanıyan, anlayacak birine onartın dedim size, eskiliği tekliği kusur değil erdemdir, o herifi nereden buldunuz, bişeyleri katıp sıvamış üstüne tahtasının, iyiden boynunu bükmüş bu yoksul dolabın.

O kadın öyle biriydi ki, herkesin yanında söyleyebileceğimiz kelimelerle konuşulurdu kendisiyle. O yine de bunları salt kendisine söylenmiş sayardı.

Nasıl da soylu bir aileden geliyordu: *"1928'de Ankara'dayken, Cumhuriyet balolarında, saten giysili hanımlarla, caketataylı beyler, en çok dans ederekten, Büyük Ata'dan söz etmek isterim..."*

Ankara deyince, floresanlı pastanelerle önemsenmeye hazır küçük gazete muhabirleri, buruşmuş yapma çiçekler ve nedense bir yağmur.

"Onu tanıdınız mı?"

“Ah nasıl tanımam: Yeni genç kız oluyordum. Gipür dantel yakalı robum, Paris esanslarım vardı... Dedikleri gibi insan gözüne bakamıyor. Müthiş canım. Bir gün bağa giderken annem de landosunda onu görmüş. Atatürk, doru bir kısraktaymış. Mümkün değil gözlerine bakmak... Ha ne diyordum, Hariciye’den birinin ne aşktı adamınki, o zarafet, o yaşamayı bilmesi, çiçek göndermedeki isabeti... Aaaaa yani aşkı kabul etmediğimizi nereden çıkarıyorsunuz... Sizi de kırarlar. Zaman her şeyi yıpratır. Bizim kuşak, neyin ne denli sürdürüleceğini çok iyi biliyordu... Ama siz öyle misiniz? Bir garip direnme, zorlamadır gidiyor... Ha Ankara o zamanlar bu monden halini kazanmamıştı, ama yüksek memurlarla üst subaylar ve de karıları Türkiye’deki ilk monden yaşamanın en güzel örneklerini veriyorlardı.

Ya ben.

Ihlamurlar Altında *romanını yeni bitirmiştim.*

Annemin o budunu gittikçe koyulaşan analığı, gerdanlıkları, zebercetleri, a siz zebercetleri seviyorsunuz. Babamın erkekliğinin metresleri, Franz Lehar’ın operetleri, benim gratenli balıklarım, kolalarım, kristofl gümüş takımlarım, kocalarım. Erkek-kadın ilişkisinde, kadınlar yetinmeyi bilmelidir. Hoş görmeyi de, ne de olsa erkektirler.”

Ne de olsa kadınsınız, dedim. Bir diyeceğim daha var, ama size iletmek olanaksız. Bizimle bazı şeyler giderek zorlaşıyor. En derin hüzünlere kolayca alıştık. Bizimle olmak sizinle olmaktan zor. O zaman, anlayışsızlığınız bizi keskinleştiriyor. Sizin yeni şeyler getirmeye yüreğiniz yetmiyor, bizim bozulmuş olanlara... Mutluluğunuzu tanımlamak için kocaman bir kalabalığı gereksiniyorsunuz. Bana, gençliğinizde sizin de yaşadığınızı söylediler. Sonradan edindiğiniz ölü kabuklarınız yokmuş. Güzelim bir kadınmışsınız üstelik. *(Sizi de kırdılar mı?)*

Annemi anımsıyorum. Onun, Makbule İhsan, Şahver Fethi adlı arkadaşlarıyla çekilmiş resminin yoluk üzgün kaşları sizde yok, ama olsa yadsınmazdı. Şanlı şerefli kurallarınıza sarılmadan önce, kendi dışınızdakileri de seviyordunuz sanırım.

Çok yorgunum.

Buna yorgunluk demeyelim. Hüzündür olsa olsa, palyaço giysileriyle gelen aldatıcı hüzün.

Çocuklara özgü kesinlikle, şarkısını sürdürüyor küçük kız.

“Damdan düşen bir kurbağa kuyruğunu titretti. Onu gören jandarma aldı onu götürdü mezarının taşına şu cümleyi kazdırdı damdan düşen bir kurbağa kuyruğunu...”

Bırak şu sıkıntı şarkılarını bebem de, güzelim de sevdiğim.

Bugünkü ödevimiz. Hayvanları niye severiz? Niye severiz anne?

Onlar yaşamamıza katılırlar, sesleri, sonra nasıl anlatayım...

Ben söyleyeyim canım, inekler süt verir, koyunlar et verir, kapımızı bekler köpekler, ya kediler; kedileri sevmek gerekmez insanlar kapanı icat ettiler...

Ama ben kardan adamı da seviyorum anne, onun faydası ne ki?

Sana katılan, sana dönüşen havuç burunluyu, tüm beraberindekileri sevmen yaşamanı güzellemeye hazırlıktır...

O dolabı satmışlar. Artık konuşmayalım onu, sizleri bırakmak gittikçe kolaylaşıyor.

Çocukken dişlerimizi ceviz yapraklarıyla ovardık. Yaprağın acı güzel tadı ağzımıza yayılırdı. Ceviz ağaçları, gölgeli, olgun, erdemliydiler. Sanki, onların ataları Erenköy’lerde eski saraylarda, dizim dizim salınırlardı. Masallarda cevizleri unutmak olmazdı. Ben o zamanlar bu öfkeyi ve yoksulluğumu bilmiyordum. Parasız yatılı sınavına girerken, Tanrı’ya dua ediyordum.

“Ne sandınız, o zaman Tanrı vardı. Onunla aramıza dünya girmemişti... İlkokulu bitirmiştim. Ellerimde zafiyet bezeleri... Sınavı kazanmalıydım. Hiç yolu yoktu başka okumamın.”

Kazanmana bu kadar sevinme, dedi babalığım. Kalırsan paraları ben ödeyeceğim.

O yıl çok yağışlı oldu, güneş solmuş, uzaklaşmıştı.

Ben okula gitmiyordum.

Tanrı da pek ortalarda yoktu gündüzleri.

Geceleri geliyordu, ölümü istiyordum Tanrı’dan.

Ölünce, babalığım, donup kalıyordu.

Ama ben her şeyi görüyordum ölünce.

Duru, mutlu bir ölümdü bu.

Yapılan haksızlığa daha iyi bir karşılık bulamıyordum.

Öz sizlerin dışında, ama biçimlerinizi yenileyin. İmlerinizi, cımlarınızı, tımlarınızı.

Sizi bir gün ağlarken görmüştüm. Ne kadar sevilesi gelmiştiniz bana. Yıllarla siz, tüm mü yiteceksiniz ne?

Anne okulda bana dediler ki!

Ben de olmaz dedim.

O Cevahir var ya evlerinde üç tabakları varmış, sekiz kişiymişler.

Faydalı hayvanları bi kere daha sayalım. Atları çok seviyorum, bana büyüyünce at alır mısın? Otomobil doldu her yan. Atları sevmeyelim mi?

Atları unutabilir miyiz ki sevmeyelim. Özgürlük, rüzgâr dolu atları, onların ilkyaz çimenlerini.

Kediyi kötü alıştırdın, nesine yetmez yemek suyuna batırılmış ekmek.

Demek bu kedi giderek direniyor, haince bakışlarla zayıflamayı seçti.

Bağlılığı su götürür. Sobanın yanına sinip sınamakta kendini.

Kapanlar çıktığından bu yana, kedilerle alışverişim hiç de uygar birine yakışacak gibi değil.

O kör, hırsız, sokak kedilerine ayrıcalık tanımalı diyorum. Sanırım, kedi soyunun en şanlıları onlar.

Kapanları kedi gibi görene dek benden uygar kişi yapılamaz.

Babalığımın da bunda çok payı vardır. Yadsıyamam.

Eskilerde az bir para karşılığında, tek katlı ev planları çiziyordu.

Benim sınıfta kalmam olasılığı babalığımı ürkütmüştü sanırım.

Devlete karşı saygılı tutumu olan bir adamdı. *“Ben Nafıadayken,”* diye anlattığında, devlet görevlisi olmanın kendisini ne denli gönendirdiği çıkardı ortaya. Gerçi, giderek yoksullaşmıştı, olanlarda kendinde arıyordu kusuru, devlet işinden hep genç kalacakmışçasına ayrılmak ne demekti! İnsanlar yaşlanıyorlar, hatta ihtiyarlıyorlardı.

‘Tekaüdiye’ az da olsa gene bir şey sayılırdı.

Belli bir yoksulluğun parasına hazırlanan yaşama kolaydı. Şimdi küçük esnafa ev beğendirmek çabası ne denli aşağılatıcıydı. O ki, koskoca bir ‘nafıa’ mühendisiydi.

Üstelik sıska bir üvey kız için aşırı sorumluluklara katlanmak.

Sizi anladık üvey babacığım.

Küçük kızın yatma saati geldi.

Atları çok az tanıyor, ama adamakıllı tutkun onlara, demek ki, atları çok iyi tanıyor.

Ben çocukken *(ne zaman çocuk olmuştum!)* görünmeyen adam olup pasta yemek isterdim. Ne kıtmış tutkularım.

Gidiyor musunuz?

Güle güle.

Kapıyı iyice kapayın.

Sizden üşüdüm...

Temmuz 1967

Münip Bey'in Günlüğü

20 Kânunusani. Muş. Kış şiddetlendi.

22 Kânunusani. Müdür tarafından zevata takdim edildim, memurluk gururum arttı.

23 Kânunusani. Tabiatla sanki mücadele ediyoruz. Kar devam ediyor.

24 Kânunusani. Hava dehşetli soğuk, insanı ısırıyor. Müdür aşağı inip memurini şöyle bir teftiş etti. Acaba bir kusur buldu mu? Karakış insanda memur-müdür farkını da kaldırıyor.

29 Kânunusani. Hava soğuk. Dosya muamelatı çok bozuk, onları yoluna koymak da benim başıma düştü.

1 Şubat. Maaş günü. Çay paralarını derhal ödedim. Sami Kumbara Beylere tavla oynamaya gittim. Dönüşte tahinhelvası aldım. Soğuklar arttıkça arttı.

4 Şubat. Soğuk hissedilir derecede arttı. Nakıs 31. Bugün hastalandım. Daireye gidemedim.

7 Şubat. Pazartesi. Hep böyle olur. Ben rahatsızken müfettiş gelmiş. Bu sebepten rahatsızlığa rağmen işbaşında ispatı vücut eylemek zarureti hasıl oldu. Nakıs 29. Zaruret, ne yapalım. Ne demiş: Bin zaruret mi bin musibet mi? Onun gibi bir şey.

8 Şubat. Hava biraz iyileşti. Teftiş devam ediyor. Gençten bir zat.

9 Şubat. Hava hissedilir derecede kırıldı.

10 Şubat. Hava iyileşti. Tatil. Evde istirahat ettim. Başka ne yaparsın? Sami Beyler geldi.

11 Şubat.

Sezai'ye semen geldi çemenlerde oturmaktan
Semen geldi Sezai'ye çemenlerde oturmaktan
Çemenlerde semen geldi Sezai'ye oturmaktan
Oturmaktan geldi semen Sezai'ye çemenlerde

Çemenlerde Sezai'ye oturmaktan semen geldi.

Şu Diş Tabibi ömür şey vesselam. Yalnız Sezai yerine Recai olacak.

14 Şubat. Evde. Tatil. Hava şiddetli soğudu.

17 Şubat. Kar dindi. Hava sakin.

18 Şubat. Müfettiş gitti. Müdür, müfettişin tenkit maddelerini memurlara okudu. Ben de zannetmiştim ki, muvaffakıyetli bir teftiş veriyoruz.

20 Şubat. Kar durdu. Fakat şiddetli soğuk devam ediyor. Dairede iş yok. Karım: "Ah! İstanbul!" dedi. "Karda Sultanahmet'in manzarasına doyum olmaz." Şu kadınlar hiç anlaşılmaz. Sultanahmet neresi, Muş neresi?

22 Şubat. Hava sakin.

24 Şubat. İş yok. Müdür Ankara'ya gitti.

Yerine ben vekâlet ediyorum. Acaba üçte iki vekâlet maaşı verirler mi?

Odacıya, temizlik işinde ihmal göstermemesini ihtar ettim...

Bu köylüler nezaketli muameleden anlamazlar.

Büyük memurini kravatlı aptal yerine korlar.

26 Şubat. Kar bir yandan eriyor gibi. Ama bu mevsimde buna imkân yok. Şimaldeki karabulutlara ne demeli.

27 Şubat. Tatil. Karım mükemmel bir suböreği yapmış.

Ben müdür gibi geniş yürekli bir adam değilim. A'dan Z'ye kadar değiştireceksin dairedeki çalışma nizamını.

28 Şubat. Cüce şubat 4 yılda bir 29 çeker. Ve sene-i kebisede doğanlar kısa boylu olmazlar.

Tahakkuktaki Sulhi Tirek'e bugün elini çabuk tutmasını ihtar ettim.

Hepsinin bıyık altından güldüğünü biliyorum.

Müdürün disiplinsizliğine alışmış hepsi de. Ama ben müdür gibi olamam.

1 Mart. Kar, kar, kar. Kaç metre oldu kar? Bizim oğlana kapının önünü küremesini söyledim. Lise tahsili yapıyor diye annesi eline su döküyor, havlusunu tutuyor. Benim zamanımda, ben, şehremanetinden bizim pederi alıp onunla halden alışveriş yapardım. Hanıma laf anlatmak ne mümkün!

2 Mart. Yağış durdu. Çay parasını unutmuşum.

3 Mart. Mart kapıdan baktırıyor. Hava nakıs 27. Müdür bir türlü dönemedi. İstese de zor döner. Kapalı yollar varmış. Nafıadaki Mehmet söyledi. Gazellerin Hasan'a istisnai muamele yapıldığını keşfettim bugün.

Dosyası kenarda unutulmuş duruyor. Müfettiş nasıl oldu da anlamadı. Bu vaziyetten çok müteessir oldum. Her şey bozuk.

4 Mart. Hamdi Gören, Salih Güloğlu, Rıza Yalçın Beylerle valiyi ziyaret ettik. Vali matruş ve kibirli bir zat. Rıza Bey'in kanaatine göre büyük bir vilayette park yapayım derken işleri berbat etmiş, bütün ağaçları kestirmiş. Buraya sürmüşler sonra.

6 Mart. Rıza Yalçın Bey borç istedi.

Ayın altısında bu ne densizlik! Çaresiz, çıkarıp verdim. İki çocuk babası, kötü kadınlara dadanmış diyorlar. Karısını mahfelde Albay Z. Öztürk'ün kızının nişanında görmüştük, ebruli yanaklı şirin bir tazeydi. Bari zührevi hastalık kapmasa.

7 Mart. Tatil. Okudum. Hastayım. Ev baklavasını biraz fazlaca kaçırmışım.

Kızın hendese dersine yardım ettim.

Akşam Hamdi Gören Bey uğradı. Bir tavla attık. Elazığ'a her şey dahil götürüp getirmesine. Tabii ki galibiyet benim tarafıma teveccüh etti. Zaten Muş'ta müdürden başka herkesi alt edebiliyorum.

Hamdi Gören Bey de aynı şeyi söyledi.

O gittikten sonra düşündüm. Yoksa bu bir ima mıydı?

8 Mart. Mart güneşi arada görünüyor, ama inanmaya gelmez.

10 Mart. Soğuk devam ediyor. Muhasebeci (hususi muhasebeden) Saim Bey'in refikasında zatürree müşahede olunmuş. Bizimki söyledi. Herkesin kocası adam mı?

12 Mart. *Sicilya İstilası* nam eseri okudum. Hava kuru ayaza çevirdi. İstirahat ettim.

14 Mart. Hava açmaya başladı. Hoş geldiniz sefalar getirdiniz cemreler! Ama, ne demişler, marttır bu ay, inanılmaz.

15 Mart. Dairede Belediye Reisi'nin işi varmış. Bizzat meşgul oldum. Hoş bir adam. Bana iltifat etti. Müdür niçin gelmedi acaba?

16 Mart. Yoksa beni müdür mü yapacaklar? Bunca yıl amirlerime gösterdiğim itaat, umum müdürlüğün dikkatini çekmiştir belki de.

17 Mart. Hava gene kapandı. Şimalde soğuk bulutlar toplanıyor. Evdekilere âdetim hilafına dairedeki işlerden bahsettim. Kızım, hemen annesine bir manto yapmamın lüzumundan söz açtı. Sanki hakikaten

müdürlüğe tayinim çıkmış gibi. Halbuki müdür olsam maaşımda pek fazla bir artma olmaz. Ama içtimai durumumun kuvvetlenmesi, otoritemin artması onların umurunda mı? Bazı şeylerin ehemmiyetinden habersizler.

18 Mart. Kar kuşbaşı kuşbaşı düşmeye başladı. Nakıs 18.

20 Mart. Görülmemiş şey: Nakıs 30.

21 Mart. Hava gayet soğuk. Karımın soğuk algınlığı şiddetlendi. Arkasına şişe çekmesi için buralı birini çağırttık. Bugünlerde mahfelde siyasi cereyanlar aldı yürüdü. Şehrin ileri gelen zevatı, mahfelde oturulup memleket ve dünya ahvalinden konuşuluyor. Yarbay Faik Bey evleniyormuş. Her taraf bembeyaz. Geçen gün radyoda şedaraban faslı geçilirken bizimki ağlamaya başladı. Ne ister bu kadın, bilmem! Acayip halleri senelerdir sürer gider. Vezneciler'de, ilk gerdeğe girdiğimiz gece koyu kestane rengi saçlarıyla gene böyle mükedderdi. Sonra hep gene böyle mükedder. Benimki de hayat mı?

26 Mart. Her yer don. Gece, düğüne davet edilmiş olan herkes orada idi. Kayınpeder, ense kulak yerinde köylü kılıklı bir herif. Kaynana desen, sıska mı sıska. Yarbay Faik Bey'in akrabasından kimse yoktu. İzmirliymiş yarbay. Orada olmadık bir kadına sevdalanmış. Tam on beş yıl nârına yanmış bu kadının. Nigâr'mış kadının adı. Çalıştığı evden çıkarmış. Teni taze sağılmış, inek sütü rengindeymiş (ben Hamdi Bey'in yalancısıyım). Öyle parlak bir teni varmış.

Albay da aynı şeyleri söylüyordu ki, tam bu sırada *Komparsita* çalmaya başladı. Cânım *Komparsita!* Yarbay gelinle dansa kalktı. Yarbay kırkını geçmiş, gelin ise on altısında bir tazecik. Ama Yarbay erkek güzeli. Yaşını göstermiyor hiç. Çok içki içermiş. Nigâr Hanım vakti kerahatte masayı kurar, karşısında çengi gibi oynarmış. Kim bilir ne güzel oynarmış haspa. Sevdalarının tadı herhalde doyumsuz olacak ki, buralarda da anlatılıyor.

Albay şöyle diyor Yarbay için: "Yoruldu, bizim Faik yoruldu. Onu Nigâr Hanım yordu. Şimdi artık dinlenme zamanıdır." Ben de dedim ki: "Fakat yaş farkını ne yapmalı mirim?" Güldü: "Telli çengili biri kadar hiç kimse yoramaz Faik'i" dedi. Nigâr Hanım da Nigâr Hanım'mış! Gece 12'de düğün dağıldı. Bizim hanım şerbet takımı hediye etti.

27 Mart. Hava dehşetli soğuk. Kar yağmıyor, ama don var.

28 Mart. Hava dehşetli soğuk. Kar yağmıyor, ama don var.

30 Mart. Kar yeniden başladı. Eve pekmez aldım.

4 Nisan. Hava dehşetli soğuk.

8 Nisan. Hava açmaya başladı. Mahfelden erken dönüyorum artık.

9 Nisan. Müdür gelmedi.

Kırkağaç'tan haber aldım.

Çocuk, ne işin var senin Kırkağaç'larda. Kim dedi sana. Bazı şeyler var ki, insanın hakikaten anlaması mümkün değil.

10 Nisan. Nisanın onu da geldi. Havalar artık daha da açmak temayülünde. Sami Bey bir şiir söylemişti, hatırımda tutayım dedim, tutamadım.

11 Nisan. Nisan mevsimlerin nişanlanmasıdır. Sami Bey diyordu ki: 'Habibim'le başlayan bir manzumeydi. Albay'la Yarbay'dan bahsettik. Albay, düğün gecesi (zifaf gecesi) söylediği sözlerden başka sözlerle tavsif etti Yarbay Faik Bey'i. Yarbay çok içki içtiği için zavallı yavrucağın başına gelecekler var, dedi.

12 Nisan. Müdür dönmüş.

Beni yanına çağırttı, işlerde gösterdiğim intizamı ve disiplini övdü.

Halbuki daha yeni geldi nerden bilecek? Memurin takımı da cihet-i askeriyedekiler gibidir bu mevzuda, anlamadan dinlemeden karar verirler; ben bunu babamdan biliyorum.

13 Nisan. Dehşetli başım ağrıyor.

14 Nisan. Hava kuru ayaza çekti.

15 Nisan. Çok güneşli ve soğuk bir hava.

16 Nisan. Bulutlu ve soğuk bir hava.

17 Nisan. Çok bulutlu, çok soğuk bir hava. Sami Beylere gideceğiz. Bir tavla atarız, dedi Sami Bey. Aşağı mahalleyi sel basmış.

18 Nisan. Sami Bey diyor ki: "Habibim fasl-ı güldür bu..."

19 Nisan. Sağanak halinde yağmur yağıyor. Habibim fasl-ı güldür bu. Yok daha neler. Canım sıkılıyor.

20 Nisan. Güneşli bir hava. Ama neye yarar?

21 Nisan. Güneşli bir hava. Ama neye yarar?

22 Nisan. Güneşli bir hava. Ama neye yarar?

23 Nisan. Güneşli bir hava. Ama neye yarar?

24 Nisan. Güneşli bir hava. Ama neye yarar?

25 Nisan. Güneşli bir hava. Ama neye yarar?

Nisan 1968

TAŞRALI
PİYANO ÇALABİLMEK
NEHİR
SU USTASI MİRAÇ
İSKELE PARKLARINDA
EDİRNE’NİN KÖPRÜLERİ
PARASIZ YATILI
YAZ GELDİ

Taşralı

Sokağın ucundan dön demiştiler. Aynı boyda budanmış akasya ağaçlarının bitiminde, yeşil panjurları olan evdir.

Otobüsten indiğimde, sıcak geçen bir günün akşamüstüsüydü. Üstelik pazardı. Benim gibi yalnız biri için pazarları sevmenin güçlüğü anlatılmaz. Çözülmüş sarsak pazarlar öylesine altı çizilmiş oluyor ki...

Evin tümü kapanık bir renge bulanmıştı.

Bahçe kapısına beyaz yediveren gülleri sarılıydı.

Güllerin orada kara bir kedi duruyordu.

Kapıyı çaldığımda belirsiz konuşmalar geldi içerden.

Alt bahçe öndeki gibi bakımlı değil, ekşimiş bir çöp kokusu geliyordu aşağıdan.

Aaaa hoş geldiniz.

Benden, küçük hizmetçi kıza söz edilmişti.

Bavulumu elimden aldı, kolumun yorulduğunu anladım.

Nedense belleğimde, geçen yaz gittiğim bir çayevi, kokusuyla, sesiyle, havuzuyla... Peki buraya gelmemek yok muydu?

Ara kapıyı açınca teyzemi gördüm.

Bana anlattıklarına benziyordu. Saygın bir hanımefendiydi.

Okumuş yazmış kadındır. Evinin titizliği temizliği dillere destandır. Eli sıkıdır, ama eh o da bir çeşit meziyet. Koskoca paşayı kaybetti, hanımefendice içine attı acısını. Ağladı sızladı, ama evini, düzenini korudu. Allahtan korkarım nemize lazım, yalan diyemeyiz, üstelik gençliğinde de sayılı güzellerdendi.

Büyük cam vazonun tam arkasında oturuyordu, vazoda kurumuş, kabuklaşmış leylaklar vardı.

Oda sanki loş bir avluydu. Sokağın toz kokan güneşi hiç yokçasına yitip gitmişti.

Teyzem gri giysisinin içinde bana gülümsedi, elini uzattı. Tuttum, nemi kalmamış kuru kâğıt cildine dokununca yaşlılığını anladım.

Eski yitmiş güzelliğini, saçlarını boyamakla, bejlerin, grilerin, en yumuşaklarını giymekle sürdürme çabasındaydı.

Ablamın yaşını bilmem. Aramızda on yıllık fark var sanırım. O da bir türlü doğrusunu söylemez. Ya çok büyük ya da çok küçüktür söyledikleri. Ne bileyim a kızım, ben kahır içinde yaşadım. Şimdi kim bilir görseler beni onun ablası sanırlar. Kolay mı?..

Annen nasıl?

İyiler.

Ablan ya?

Onlar da iyiler.

İçeriye küçük kız girdi. Eğri bacakları vardı. Yüzünde kapıyı açtığında olan gülüş duruyordu. Konuşunca hiç değişmiyordu gülüşü. Çok şaşırtıcıydı bu.

Yurdagül, dedi teyzem. *Git limonata hazırla. Bak gene mutfak kapısını açık bırakma, o murdar kediler taşlara basıyorlar, ona göre...*

"Ona göre" sözü Yurdagül'ün yüzünden gülümsemeyi aldı götürdü.

Teyzemin ayak parmaklarının kemikleri podüsüet ayakkabılarının yanlarından taşmıştı.

Elbisesinin yakasına ince kırmızı yakutlu, kırmızı olduğundan taş, yakut olacağını düşünmüştüm, bir iğne takmıştı.

Kibar kadındır ablam. Giyimini kuşamını bilir. Paşayla ilk evlendiklerinde mineli bir saat almıştı yüzgörümlüğü. Daha bir sürü şeyler takmışlardı da nedense benim gözüm mineli saatte kalmıştı. O cânım çiçekleri nasıl da kondurmuşlardı saatin üstüne... Şaş da kal. Dayanamadım da bi kerelik takmak istemiştim. Sen savruksundur. Şurada burada düşürürsün demişti. Boyundan saat düşer mi? Ne taksa sahicidir. Benim gibi de öyle allı güllü şeyleri sevmez. Tam paşa karısı olacak kadındır teyzen. Bunu böyle bil.

Konuşmadan durduk bir süre.

Koltukların yeşil kadife dayanacak yerlerine kolalı temiz örtüler konmuştu.

Teyzeme hiç bakmıyordum.

Onunla aramızda sevgisizlik hemen kuruluvermişti.

Azalmış saçlarının altından kafasının derisi yer yer parlıyordu. Kurumuş bacaklarını üst üste atmıştı. Ayakkabılardan taşan kemikler ışıkta daha kesin gözüküyordu.

— Demek ki, üniversiteye gitmeye kararlısın. Vallahi kızım ne demeli bilmem. Jale'yi okuttuk da ne oldu. Evlenip gene çocuktu, kocaydı, aldığı diploma da süs. Üstelik bizim durumumuz uygundu. Rahmetlinin düşünceli kalbi, babalığı sayesinde –burada derin derin iç çekti, temiz bir mendili burnuna bastırdı– Jale'cim, annen bilir, soğuk sudan sıcak suya elini değdirmeden büyüdü. Hizmetçiler çevresinde dolanırdı. Ama şimdi o nazlatma, o prensesler gibi genç kızlıktan sonra...

Gözlerini yüzüme dikti sustu.

Teyzemin bana karşı olan tutumunun bilincine vardım.

Birden yoruldum.

— Annene şaşarım hâlâ, o çabayı başka bir erkek için gösterseydi...

Sen babanı bilmezsin kızım. Altı yaşındaydın öldüğünde...

O Orta Anadolu kentini, arklardan suların bahçeleri doldurduğu geceleriyle anımsıyorum. Bizim bahçeye hep gece gelirdi sulanma sırası – ya da en etkilendiğim o gecelerdi: Yarı uykuda annem, en küçük kızın üstünü sıkılaştırır, yazda bile Orta Anadolu'nun gecesi soğuktur, arı su kokusu uykuyu bastırır. Doğanın mutluluğu, sağlığı kazılır kalır beş yaşa. Ayol uyan suyu akıtıyorlar bu yana... Uyku büyüklerin odasından anason kokulu taşar sofaya. Baba baba... Anacığımın para sıkıntılarını bile bile... içkili, havuzlu istasyon lokantasında her gece, biraz beyazpeynir, rakı, yazın kütür kütür karpuz. Büyük kentlerden gelip geçen uyumuş tren camları. Allahtan da mı korkun yok. Her gece içilir mi? Hiç olmazsa kendine acı. Bir güzel adamdı. O boy o pos...

— Yakışıklı adamdı baban yavrum...

Teyzem, Yurdagül'ün getirdiği limonatayı aldı.

Bardaklar gümüş tutmalıklar içindeydi.

— Ama bir erkekte ilk aranacak bu değildir. Jale'ciğimin canı yok mu? Evlenene kadar bir fincan kahve yapmamıştı. Ama şimdi kendinden yirmi yaş büyük, görmüş geçirmiş bir erkeği, evindeki hizmetçileri idare ediyor.

Kendimi ayrıca örnek vermeyeceğim. Annen hata etti kızım. Size de çektiriyor. Sen şimdi üniversiteyi nasıl güçlüklerle...

Odada asılı tek resmi gördüm.

Her yanından kahverengiler, turuncular taşan bir sonbahar resmiydi. Yolun ucunda çok geniş şapkalı bir kadın kayboluyordu.

Teyzem dişlerinin takma olduğunu belli etmemek için o pek tuhaf gülümsemesiyle bana bakıyordu.

— Limonata güzel olmuş, dedim.

— Şekeri fazla olmuş. Siz gençsiniz, ama bizden geçti artık. Tansiyondu, kalpti başladı. Annenin tansiyonu nasıl?

Çok genç dul kalmışsınız, evlenin, dedi doktor. Bu terleme, bu çarpıntı ondanmış benim kızlarım. Ha ha hay, dedim doktora. Benim iki kızım var, iki kocam var demektir. Ablam atılıyor. Anacığım, doğru demiş adam. Niye direniyorsun? Annemin yeşil ela gözleri susuyor. Evlenmek için evlenilmez, diyor. Sizin babanız gibi adamdan sonra...

Gündüzleri oralar, salt toprak rengi olurdu. Pazara gelen köylüler eşeklerinin sık adımlarına uygun salınarak, pencerenin önünden geçerlerdi. Perdelerimiz apak patiskadandı. Orduevinde, düğüne giderken, annemin, siyah tayyörleriyleki güzelliği o kente anlatılmaya kalmıştı. —Bayramda, hiç olmazsa dedelerine yazsak be kocacığım. —Bırak şunları, senin o evde kalmış ablanı sevindirmek için mi?

Her şeyin para olduğunu kim söylemiş benim kızlarım, çok kahır çektim, ama eteğini çemirleyip komşu karşılayan bir kadınım ben. Babanız beni sevindirdi de üzdüğü kadar. Ben basit gülmeyi seven bir kadınım. Teyzenizi evinde bile terlikle gören olmamıştır.

— Sana ara odayı hazırlattım.

Gümüş takımların konduğu büfenin üstünde, paşanın, sivil fotoğrafı var.

Oysa çocukluğumuzun paşası bu değildi. Alabildiğine büyüyen, çizilmeyen paşaydı.

Kaç saat oldu geleli.

Ara odanın özenle ovulup arıtıldığını düşünüyorum. Bu yaşlı kadının çevresindeki saygın kişiliğini yaratma zorunluluğuna, titizliği eklemek

gerekiyor.

Yiyecekler iyice temiz olmalı, o marulları yalapşap yıkamayın diyorum size. Gerçi evin dağınıklığıyla başa çıkamıyorum ama. Hem sarhoş babanız, hem haylaz kızları...

Annemin öfkesinde inandırıcı olmayan bir şeyler olurdu. Bahçenin arkasında 'kıkırdaşırdık'. Ablamın gittikçe dolgunlaşan bedeni, marulların bahar tadı, yaşamayı adlandırıyordu.

Bu en koca kenti yadırgıyorum.

Buranın dışındayım.

Bana, git kal, teyzendir demişlerdi.

Onun konuştuğunu, sorgu ünleminden anlıyorum. Sorduğu ne?

Bana bakıyor, gittikçe öfkeli ve yaşlı sanki. Yineliyor.

— Saçlarını kesmeyeceksin değil mi?

— Hıı, diyorum.

Oysa keseceğim. Hem de en kısa.

Ders kitaplarımı değil, en sevdiğim yazarları alıp elime, bir dolu yeri gezeceğim. Dostoyevski'yi, Istrati'yi okuduğum kireç badanalı çıkmadaki kayısıların sessiz karanlıklarını ve su kokusunu hep arayacağım.

Taşralı bir kız olmanın buruk acısını bile tattırmaz teyzem bana, anlıyorum.

Yurdagül odayı açtı.

Tek penceresi karşı evin duvarına bakıyordu.

Bir çakaleriği ağacı, yaprakları küskün, hastalıklı, pencerenin dibindeydi.

— Ben altıda kalkarım küçük hanım, işiniz varsa sizi istediğiniz saatte uyandırayım.

Annemin Yurdagül'e armağan olarak yolladığı renkli basmayı çıkardım bavuldan.

Sakın sen verme kızım. Teyzen öyle yanında çalıştırdıklarıyla yüz göz olunmasını sevmez, kendi versin.

— Bu senin, Yurdagül.

— Çok teşekkür ederim, küçük hanım.

İsmimi bilmiyor. Ona söylemeliydim. Yüz göz olunamaz evin isim gereksinmediğini öğrenmeliyim.

Dolaba çoraplar, mendiller, gecelikler sıralanacak. Buralarda yaşama savrukluğuna yer yok. Bu evin düzen tutuklularına, bir de ben katıldım.

Mutfaktan akşam yemeği hazırlıklarının sesleri geliyor. Tabak, çatal çınlamaları.

Hemen bir kekik kokusu uydurdum uzaktan gelen.

Sonra da ağlayacağım.

Ocak 1968

Piyano Çalabilmek

Annem,

“Cumartesileri çamaşır yıkamaları çok günah,” dedi. “Hele bulaşık sularını geceleri kapıya dökmüyorlar mı!”

Annemin diktiği bayramlıklarla, üstten bağlı sağlam erkek kunduralarıyla, kafamda koca bir saten kurdeleyle kapının eşiğinde dimdik oturuyordum.

Kadınlık kolay değil. Hiç yoktan yakıştırmak. Bak o basmayı Sümerbank’tan kaça aldım. Bastım suya çirişleri gitti. Bir de ütüledim. Bayrama yetiştirip dikiverdim. Bunlar çocuklarının burnunu bile silmiyorlar. Ben konaklarda büyüdüm. Gel de anlat bu mahalle karılarına. Udum, piyanom, ellerimin güzelliği...

Aşağıda Kürt’ün kahvesinin önünü sulamışlardı.

Toprak kokuyordu taze taze.

Her şeker bayramında kahvede oyun havaları çalarlardı.

Bu bayram biraz daha küçülmüştü ayakkabılarım.

— Bak bu yıl şeker bayramı yaza geldi, dedi annem. Allahtan kış da yumuşak geçti.

Bir odamız vardı.

Hemen kapıdan giriliyordu odaya. Mutfak yoktu, köşedeki masa, yemek için ve mutfak olarak kullanılıyordu. Beyaz badanalı duvarların kiri hava ısınıp sokak kapısı açılınca belli oluyordu. Köşedeki pencere varla yok arasıydı. Babam niçin bayramlarda da çalışır? Kedilerine bayramda da ciğer alanlar mı var?

— Anne, babam ne zaman gelir?

— Onun gelmesi öğleyi bulur. Belki de öğle sonu gelir. Dalmışlarsa memleketten bahislere. Aman onların memleketleri de, onların köşkleri

bahçeleri, bal kovanları da. Daha dillerini bile düzeltemediler. Hep toplanıp aralarında konuşmaktan... Ben babana göre değildim, ama ne yapacaksın, kader.

Abe Demir'in vardı bir arı kovanları sübyanım diz boyu otlukların arasında. Dağlıktır bizim oralar, havası sağlamdır, insanları yapılıdır. Ama tutturdu koca ihtiyar gidelim diye buranın hükümetleri değişti. Onca toprak bağ bahçe, köşk hizmetkârlar kaldı oralarda. Sattık, ama yabanlarda harcayıverdi erkeklerimiz. Ne dedikse kâr etmedi. Kadınsınız bilemezsiniz, dediler. Üç oğlum da öldü gitti. Onlar dağ adamlarıydı şehre sığamadılar. Bizim ballar yonca yonca kokardı, ifil ifil eserdi rüzgârlar.

— Anne, nineme bayramlaşmaya gitmeyecek miyiz?

— Ninenin ağlamalarından bıktım. Üç oğlu öldü, o sekseninde diye, yaşıyor diye başlamıyor mu...

Ah gelin ah, niçin geldik bu koca evli yerlere, oğullarım gitti, bir Demir Ali kaldı. Kocanın kıymetini bil... Bayramlarda herkesler gelip ver elini hanımlar hanımı öpelim derdi. Sakız kokulu lokumlarla ince cam bardaklarda pınar suları içerlerdi. Gelinlerim lokum şekerini tuttururken ocaktan yanık tatlı kokusu gelirdi. Oğlanlarım şayak elbiseleriyle avluya çıkıp bağıra bağıra konuşurlardı. Uzaktan tüfekler atılırdı. Torunlarımın saçlarını iyice kestirirdik. Tek kız torunum da bu. O da gurbetlerde doğdu. Kapı önleri, avlu sulanırdı. Pıtrak gibi dağılıverirdi çocuklar.

Ben şehirliyim. Babanla evleneceğim kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi. Varlık, onur görmüş konakların kızıydım. On beşimdeydim ilk kocama vardığımda. Tifo vardı İstanbul'da. Saçlarım dökülüvermez mi, düğün gecesi kaldım saçsız. Gene de nasıl güzeldim! Ufak tefektim, ama canfes gibi tenim, çekik yeşil ela gözlerim vardı. Madam Kalyopi gelinliğimi dikerken bu ne kollar, bu ne bilekler, küçük gelin demişti. Yavruağzı yatak takımları yapılmıştı. Gerdek gecesi annemi isterim de isterim, demiştim. Ben hep anneannenle yatardım. Astımı vardı onun. Geceleri öyle korkardım ki, ölecek diye. Nefessiz kalıyormuş gibi gelirdi bana. Çini sobanın üstünde elma kabukları yakardık. Acıbadem'in kışları. Almanlar Haydarpaşa tren istasyonunu yapıyorlardı. Alman mühendisle karısı yanımızdaki kuleli evde

otururdu. Yanakları kırmızı kırmızı damarlıydı kadının. Anneannen domuz eti yemekten, derdi. Bunlar hep böyle olurlar. Yazın gül reçelleri kaynatırdık, her yan gül kokardı. Arabalarla Necipbey bağına giderdik. Bağdaki razakı, misket, çavuşüzümleri buğulu buğulu dururdu tabaklarda. Rasim Paşa'nın büyük kızı gelirdi landosuyla. Çağla rengi elbiseler giyerdi gözleri yeşildir diye. Sıkma baş yapardı, perçemleri altın sarısıydı, şakaklarından görünürdü. Kötü oldu koca paşa kızı, diyorlardı. Evine İtalyan, Fransız subaylarını alıyormuş. Onların geniş pelerinlerini, beyaz eldivenlerini sık sık gören vardı Rasim Paşa konağında. Sonbaharı çok güzel olur Küçük Çamlıca'nın. Pişmiş ayva rengi yapraklarla dolardı her yer. O sıralarda İstanbul'da süpürge koçanından ekmek yapıyorlardı. Görücüyle evlendim ilk kocamla da. Beni anneannenle Orozdibak'tan alışveriş yaparken görmüş. Yüzgörümlüğü baklava pırlanta yüzük takmışlardı. Düğünde de pırlantalı taç. Damla küpelerimi de kaynanam bir sultan mezadından satın almış. O yıl Boğaz'a Karadeniz'den buzlar indi. Gerdek gecesi çini soba sabaha kadar yandı. Ben evlendiğim gece annemi isterim demiştim ya.

Anlatırdı hep annem, gene anlatıyordu.

Onu çok yabancılıyordum.

Çevremizin dışındaydı anlattıkları.

Hele o piyano çalma lafı yok mu, en korktuğumdu.

Çünkü piyanoyu biliyordum.

Mahallemizdeki Yavuz Sineması'nda baştan sona piyano denilen aygıtı çalan bir adamın filmini görmüştüm. Büyük bir çalgıydı. Annemin anlattığının kimisine inanırdım ama –zaten diğerleri bilmiyorum neydi– piyano denilen şeyi çalmak iş değildi. O da bir sinemada görmüş olmalıydı. Gerçi Yavuz Sineması'na gitmiş olamazdı. Çünkü sinemaya verilecek paramız yoktu. Mahallenin kızlarını kapıdaki saçsız adam sokuyordu içeri. Oğlanların dediğine göre herif namussuzun, itin biriydi.

— Anne takunyalarımı öğleden sonra giyebilir miyim? Bu ayakkabılar çok ağır, onlarla koşamıyorum.

— Ne yapalım. Bak iki senedir giyiyorsun. Bayramlarda takunyayla gezmekten iyi. Benim vaktiyle ceylan derisi ayakkabılarım vardı. Sende

kibarlığa özenti yok ki. Ne de olsa kandır çeker. Dağlılara benzeyip çıktın.

İstanbullular bizimle alay ederler be gelin. Her yana işlemeli örtüler örtermişiz. Köyümüzde örtüleri gelinlerim asma çardakların altında yazın işlerdi. Torunlarımın içliklerine kadar işlerlerdi. Bizde çocuk çok kıymetlidir. Küçük taylar gibi koşuşurlardı avlularda. Babaları döndüğünde terli sırtlarına konan tülbentlerin uçları bile karanfille, gülle işli olurdu. Herkes çalışırdı. Güzün oğullarım gelinlerim yazıya gidince sabah sağılmış sütleri ısıtıp mısır ekmeğiyle koyuverirdim yemek tablasına. Ekmeklerini banarlardı süte. Gülüşürlerdi. Demir Ali bal toplama zamanı alırdı kızanları yanına, daha çiy kalkmadan çıkarlardı. Hele bizim oraların düğünlerini bilmeliydin gelinim. Delikanlılar, tazeler geçiverdiler mi oyuna, yer gök duyardı. Mahsul toplandığında düğünler başlardı. Gürbüz gelinlerin tarlada yanmış burunlarına düğünden önce yayık kaymağı sürerdik. Pul pul kalkıverirdi buruncağızları. Erkekler erik rakısını içtiğinde büsbütün donanırlardı oyuna. Tazeleri uçuru uçuruverirlerdi, terledikçe çıkarırlardı şayak ceketlerini. Mintanların üstünde ağır gümüş köstekler parlardı. Yiğit adamlardı, yapılı. Oralarda çürük adam zaten dayanamaz, bebeyken ölüverir. Ömürlü olur kalanlar. Bak bana, üç oğul gömdüm, hâlâ yaşarım. Abe niçin yaşarım o civanlar gider de? Dayanamadılar buralara. Ben dedim, gitmeyelim. Hükümetler değişecek buralarda dediler. Gurbetlik bize göründü. Abe gelin hükümetlerden bize ne. Kim gördü hükümetleri avlularda, tarlalarda, dağlarda. Çok biliriz sanır bu er kişiler, çok yanılırlar. Bir Demir Ali bekârdı geldiğimizde. Burada bir Bulgar Kozma vardı. Daha önce gelmiş, bizi tanır. Çağırdı büyük oğlumu, dedi ona, burda böyle böyle; ayak esnafı olacaksın; bulamazsın başka iş; kardeşlerin de bulamaz.

Babam beni Kozma'ya bir kere götürmüştü.

Kaynayan süt kokuyordu her yer.

Ak dişleri vardı gülünce. Babama, “Demir Ali hoş gelmişsin buralara,” dedi.

“Hoş bulmuşuz,” dedi babam.

“Bu senin kız ha?”

“Evet.”

“Büyümüş, büyümüş...”

“Evet, okula gitmez daha. Gazete okumasını öğrendi bilir. Buraların gazetelerini okur.”

Sonra Kozma süt, tereyağı, taze ekmek getirdi.

Mermer masaya koydu.

İkisi memleketlerinin dilini konuşmaya başladılar.

Beni unuttular.

Dükkânın karşısında kışla vardı. Kışlanın öyle çok camı vardı ki! Nasıl ısıtacaklarını düşünüp şaştım.

Bahriye askerleri geçip gidiyordu caddeden.

Borazan sesi geldi sonra.

Annemin hiç dönülmeyecek kadar uzak bir yerde olduğunu düşündüm. Sanki anlattığı karışık bilinmez şeylerle o da çekip gitmişti.

Çok acıdım ona.

Babama baktım, konuşmuyorlardı Kozma’yla.

Babam büyük ellerini masanın üstüne öylece bırakmıştı.

Kalktık.

“Demir Ali hoş gelmişsiniz buralara,” dedi Kozma.

“Hoş bulmuşuz,” dedi babam.

Kışladan erlerin ayak sesleri duyuluyordu.

Eve döndüğümüzde annem çorap yamıyordu.

Babam annemin eşyası olan konsolun üstüne bozuk paraları bıraktı.

— Kozma’ya gittik. Kızın karnı tok. Sırt dolabı alacağım bir tane. Kozma, dedi yukarılarda ciğercilik çok para getiriyor diye. Bizim Fazlı’yı da mezbahaya sokacak. Sütlüce’deymiş. Buraya yakın. Sırt dolabı alacağım. Ciğercilikte para varmış. Mezbahaya gir, dedi Kozma istersen. İstersen bende çalış. Benim arıları sordu. Güldük. Sonra kaldı mı kimse sizden oralarda, dedi. Ben, Pembe Teyze kaldı, dedim. Gelmedi. Oğulları da gelemedi. Bizde büyüklere karşı çıkılmaz, dedim. Kozma da çıkılmaz, dedi. Alacağım bir sırt dolabı bugün.

Annem hiç başını kaldırmıyordu.

— Düşmez kalkmaz bir Allah, dedi.

— Namusumla bu memlekette de para kazanırım, dedi babam.

Annem gene başını kaldırmadan:

— Dilencilikten ne farkı olacak yaptığın işin? Nasıl söyleyeceğim Kadıköy’dekilere?

— Beni söyletme onların kitabına, putuna, peygamberine, dedi babam.

— Gâvur herif onların putu yok, sen kendi putuna bak, daha dilini düzeltemedin.

Babam çıktı gitti.

Kapının önünde annemin verdiği taze ekmeği yiyordum. Ekmeğin içine kırmızıbiber ekmişti yağ sürüp.

Arsaya kaçabilseydim.

Baban ne bayram anlar ne seyran. Nerde okumuş yazmış ince insanın hali. Biz İhsan’la Acıbadem’de hep okurduk. Anneannenler Kuşdili Çayırı’na gezintiye çıktıkları vakit evde kalıp bütün romanları hatmederdik. Nerede o günler! Her şey geçti gitti. Parasızlıktan ablanı da genç yaşta evlendirdik. O üstelik asildir de. İlk kocamdan oldu ablan. Onu doğurduğumda on beş yaşındaydım. Kıştı, şubattı. Sobalar durmadan yanıyordu. Ziverbey’e kurtlar inmiş dediler. Sütüm gelmedi. Oldum bittim minicik memelerim vardır. Nazire’yi sütanne tuttuk. Nazire Araptır. İhsan ablamların büyütmesiydi. Anneannen kaç kere dedenin koynundan çıkarmış onu. Bir memeleri vardı nah şöyle. O kısa boya o koca memeler! İşte Allah’ın hikmetinden sual olunmaz. Bir sabah yataktaydık. Beyaz fisto örtülerin arasında ablan kara saçlarıyla melek gibi uyuyordu. Hamit üniformalarını giymişti. Elbiselerini en pahalı terzilere diktirirdi. Bütün kızlar bayılırdı ona. Hele kılıcını takıp çıktı mı? Ama o hepsinin içinden beni beğenip aldı. Görümcem içeri girdi. “Hamit! Hamit! Anadolu’da savaş başlamış” dedi. Ben pencereye koştum. Sanki savaş dışardaydı. Yüreğim ağzıma gelmişti. Muazzez Abla’nın babası çıkıp gitti. Ben yapayalnız kaldım. Görümcem ablanı aldı Nazire’nin odasına. Çok korkuyordum geceleri. Hep uykuya dalarken uyanıyordum. Verem olup öleceğimi sanıyordum. Bir gün hamam yanmıştı yıkanıyordum. Birden kapı açıldı. Görümcemin kocasıydı. Ah affınızı dilerim, dedi. Bilemedim efendim. Çırılçıplaktım. Kapıyı kapadı. Gitti. Utancımdan kimselerin yüzüne bakamadım yemekte. Yesene kızım, dedi görümcem. Eniştem çok sessizdi. Birkaç gece sonra yarı uyanıklık arasında birinin yorganımı açtığını hissettim. Öyle sevindim ki Hamit geldi

sandım. Kollarımı doladım boynuna. Sonra rakı kokan enişteyle burun buruna geldim. Fırladım yataktan. O kadar üşüyordum ki, her yanım zangır zangır titriyordu. Bağıracağım şimdi, dedim. Git çabuk odamdan. Yavrum, Hamit artık dönmez, gitti gider o, dedi. Ertesi gün annemin evine döndüm. Kocamı orada bekleyecektim. Ablanı da aldım. Anneannenin odasında ablanın yatağını da yanı başıma koymuştum. Hamit bir daha hiç dönmedi. Duyduk ki, Rusya'ya kaçmış. Enver Paşa'nın ordusuna katılmak için. Gene de döner sanıyordum. Bana Batum'dan kalpaklı bir resmini gönderdi. Ne güzeldi o resminde. Çocuktum. Kaşık kadar kalmıştı yüzüm. Boynumda Hamit'in aldığı –ablana gebe kaldığımda hediye etmişti– altın saat. Herkes bana acıyordu. Kuşdili'ne de gidilmiyordu artık. İhsan Ablamın öldüğü gün anneannenin astımı arttı. Doktor Ben Habib'i acele çağırtmıştık. Evde bir anneannen, bir ben, ablan ve dayım kaldık. Evin selamlık tarafını kiraya verdik. Üç dört aileye. Arayı kapadık, ama her gün gürültülerini dinlemekten usanmıştık. Anneannene bakmak için Nazire de geldi yerleşti sonra. İki kadın o kadar birbirine düştüler ki, sanki dedenin koynuna giren o, çıkaran da öbürü değildi. Geceleri oturup dedenin şal hırkalarından, ince kenarlı bardaklara olan merakından konuşulurdu. "Hanımefendiciğim," derdi Nazire. "Ramazanda güllaçlar, çerkeztavukları, pırıl pırıl kalaylanmış kuşanelerde tereyağlı süzme pilavlar hazırlandığında konak birbirine girerdi. İftarlıkta karpuz reçeli, sele zeytini olmadan kuşsütü olsa makbule geçmezdi beyefendi için. Konağa her şey kantarla çekilip alınırdı. Ne bolluk günleriydi onlar. Toprağı rahmet olsun." Sonra karşılıklı ağlaşmaya başlarlardı. "O ölecek adam mıydı!" diye. "Ama," diyordu anneannen, "İyi ki bugünleri görmedi Hacı Bey. Ayakların baş olduğunu görmedi."

Günlerim böylece geçiyordu. Hamit'ten haber gelir diye. Bir gün Hamit'le arabayla Küçük Çamlıca'ya çıkmıştık. –Hâlâ orada bir salaş gazino var– "Müberra," demişti, "ben fani vücudumu kaybedebilirim, ama sana olan sevdam kıyamete kadar semalarda tulu edecektir." Bunu göklere bakarak söylemişti. Ablan üç yaşındayken Batum'da frengiden öldüğünü haber aldık babasının. Anneannen bunamıştı artık. Yoktan anlamıyordu. Nazire eski hanımına saygıda kusur etmiyordu. Aylık ev kiralarını topluyordu. Dayımı Düyun-u Umumiye'den çıkarmışlardı. Üsküdar'da

rejide bir muhasebe işi bulmuştu. Oraya gidip geliyordu. Masraf olmasın diye Nazire ona üçlü sefertasını hazırlıyordu. Bir gözüne ekmek, bir gözüne zeytinyağlı yemek! Bu, çoğunluk yazın patlıcan ya da ayşekadın fasulye, kışın pilaki ya da yerelması oluyordu. Sıcak yemekse, pilav, makarna, börekti. Eti artık ayda yılda bir görüyorduk. Anneannen yerelmasının lafını ettirmiyordu. Her defasında, "Hanımcığım, enginar bu" diyordu Nazire. Nazire olmasa ne yapardık bilmem. Ben hayatımda yalnız Üsküdar'a bile inmemiştim. Anneannen, "Francaladan başka ekmek yemem" diyordu. Gözleri mi iyi seçmiyordu, bilmem. Her şeyi eskisi gibi görüyordu. Daha sonra dedeni yaşar sanmaya başladı. Anneannen, "Haydi Müberra," diyordu bana, "piyanoya geç". Ben piyano çalarken yan bölükteki kiracıların, "Deli saraylılarda gene eğlence var" diye konuştuklarını biliyordum. Dayım bir gün ateşlenip yattı. Nazire koşup Bağlarbaşı'ndan Doktor Ben Habib'i getirdi. Doktor, anneannenin elini öptü. Akşama beyefendi dönünce doktorun geldiğini anlatacaklarını söylediler. Doktor ufacık bir Museviydi. İki kadını, beni sevgiyle, acımayla dinledi. Para almadı. Bir hafta sonra dayım zatürreeden öldü. Nazire çenesini bağladı. Dışarı koca bir kazan kurdular. Yaz başlangıcıydı. Kırkikindi yağmurları yağıyordu. Anneannen sanki hiçbir şey olmamış gibi, bana, "Bu benim kefen paramdı," dedi. "Al, masrafları gör." Ölünün evde kaldığı son gece Nazire tahtaları sildi. Her yanı temizledi. Anneannen, "Bu Arapların da ne biçim âdetleri var. Altın haçı dayının tabutuna koyun..." dedi. Dayımın odası kapalıydı. Başında Kuran okuyorlardı. Okuyan mahallenin imamıydı. Evde hiç kimse yok gibiydi. Anneannen kardeşinin öldüğünü bilmiyor muydu? Cenazesine kimse gelmedi. Çalıştığı yerde arkadaşları yoktu demek. Nazire dayımın elbiselerini eskiciye çekişe bağıra sattı. Ceviz sandığından bir kat Şam ipeğinden iç çamaşırları ve gecelik çıktı. "Damatlık içindi ama kısmet olmadı ki," dedi Nazire. Anneannen, "Erkekliği yoktu, kardeşimin, ama iyi adamdı," dedi. "Ne kadın bildi, ne içki, ne kumar. Biz günahkâr kullarız. Az harama içimiz gitmedi." Ben anneannenin ilk kez böyle konuştuğunu duydum. Piyanoyu da sattık. Nazire'nin bir gözüne perde geldi. Kavurucu bir sıcak oldu o yaz. Damla esinti olmuyordu. Piyanonun parası ferahlık getirmişti eve. Kıymetli bir Fransız piyanosuydu. Anneannen bir gün bizi yanına çağırdı. Perdeleri

sıkıca kapamıştı. "Ben kocamın öldüğünü haber aldım. Geçen gün Karacaahmet'e gömülen oydu. Benden sakladınız. Ben Girit'e dönüyorum. Utanmadan şaraplı bir ölü ziyafeti de vermediniz. Koca bir hacı efendi, koca bir beyefendiydi ölen. Kimseleri görmek istemiyorum. Odama çekileceğim. Hazırlayın beni oraya" dedi. Eliyle yüklüğü gösteriyordu. Ben ağlamaya başladım. Nazire yüklükten yatakları çıkardı. Mavi güllü havı dökülmüş halıyı, yastıkları yerleştirdi oraya. Anneanneni kolundan tutup yüklüğe götürdü. "Bir daha," dedi anneannen "bu evde piyano çalınmayacak. Yasımız var. Evin erkeği öldü. Allahaısmarladık kendinize göz kulak olun." Yüklüğü kapadı. "Üzülme küçükhanım," dedi Nazire bacı, "artık o bu fani dünyanın malı değil, doğduğu yere döndü, mesuttur şimdi. Öyle sansın." Ben on altı yaşımda ihtiyarladım kızım. Neler gördü bu gözler, şimdi de neler görüyor. Baban nasıl ciğer satar sokaklarda nasıl! Bana Ermeni bir madam gelirdi piyano dersine. "Sizde ince bir müzik ruhu var matmazel," derdi. Şimdi oturduğumuz yerde kumrular bile barınmıyor. İlk evlendiğimizde babanla, beş parasız kaldık. Elâlemden utanırdım. Giyecek mantom yoktu.

— Anne, yarın babam beni Kozma'ya götürür mü?

— Yarın Kadıköy'dekilere gideriz belki, dedi. Hem sen burada doğmadın, Kadıköy'de doğdun.

— Biliyorum. Yarın Kozma'nın oraya gitmek istiyorum. Kadıköy'e gitmek istemiyorum.

— Sen de beni sevmiyorsun, dedi annem, ben talihsiz bir kadınım...

Ekim 1969

Nehir

Ablasını çağırmışlardı, aşçı durması için öte geçeden.

Bahardı, güneyin duru portakal kokuları artardı durmadan.

Evin hanımefendisi İstanbul'da oturuyordu.

Yaramamıştı bu faytonları tıkır tıkır kentin iklimi, kısa kesik saçlı, dolgun bacaklı hanımefendiye. Eski valilerden birinin kızıydı; kocasından yaşça da büyüktü, ama içinin harı on beşinde tazede yokmuş diyorlardı. (Hanımefendi, deniz olmayan yere ben dayanamam diyene dek.) Oysa köy evine mermer kurnalı bir hamam da yaptırmışlardı. Sonraları cins ötücü kuşlar da aldılar.

Kız mıydı hanımefendi acaba?

O yörede bekâretin gizli utancı en değerliydi. Hele o yıllarda. Soyluluğuna diyecek yoktu. Babası öyle alaydan yetişmelerden değildi. Alafranga adamdı. İki dil bilirdi: Farsça ve Fransızca. Lavta çalardı. Tüm yaşamınca, paradan yana o denli savruk olmuştu ki, bu güney kentine atandığında eldeki makam maaşıydı yalnızca. Babadan kalanlar, karısının ona sağladığı bolluk yılları geride kalmıştı.

Yaşlanmıştı karısı da. Donuk ak teni daha yağlanmıştı. Bir yerlere çıkmayıp konuk günlerinde ev dedikoduları dinlemekle yetiniyordu. Oysa vali bey burada da gençlik tutkuları içindeydi. Bir zamanların yakışıklı Sarı Sıtkı'sından kala kala *'gölgeli yeşil gözler'* kalmıştı. Hem canım onun zamanında kayış gibi erkeklere yakışıklı mı denirdi... Hatta, Mühürdar'daki manolyalı konağın tek oğlu yüzüne pudra sürerdi. Sonraları adına Pudralı Tevfik dedilerdi. *Ne solgun ve içli bir erkek güzeliydi.*

Dairedeki kızlar şimdi gözüne 'huri' görünüyordu.

Onun kadın beğenmesi ne güçtü eskiden.

Gençlik gitmişti, bunalımı her davranışından taşıyordu. Evdeki evlatlık kızın soğuktan dalga dalga kan oturan bacakları bile düşlerine giriyordu.

Yatak odalarını dokuz senedir ayırmışlardı karısıyla. Karısı okuduğu okulun Fransız rahibelerinden soğuk suyla yıkanmayı, erdemli, utangaç görünmeyi öğrenmişti. Sonra gözleri aptallığa varan bir saflıkla bakar oldular. Kanı kaç yaşlarında soğur olmuştu karısının bilemiyordu. Çapkınlıklarını titizce saklardı ondan. İncinsin istememişti hiç.

Yıllarla ilgisizliği öylesine somutlaştı ki, bir Batı Anadolu kentinin kırağıya dönüşmüş kışlarında, yatakta gene suskun, gene kendini bırakmış duran karısına sormuştu:

— Sizi sevmiyor muyum sanıyorsunuz?

— Yok, demişti karısı, tabii seversiniz. Karınızım.

Bildiği Fransızcadan nasıl yararlanmıştı karısı. Bir kez bile okurken görmemişti onu. Ailesinin gelenekleri bir yabancı dil bilmesini zorunlu kılmıştı.

Evlenirlerken de boylu poslu, iri siyah gözlü, varlıklı, gün görmüş bir ailenin kızı olmanın gerektirdiği her şeyle gelmişti ona. Tanıdıkları: "*Vali beyin karısı Fransızcayı anadili gibi biliyormuş,*" diyorlardı. Oysa Türkçeyi bildiği su götürürdü. Ama o erdemli suskunluğu, ona bulunduğu her çevrede bir üstünlük sağlıyordu.

Bu suskunluğun bir aptallık huzuru olduğunu bilmek için o çevrenin insanı olmamak gerekirdi.

İlk gece, bacaklarının yumuşak gerginliği, susması, hele o susması, ne coşturucuydu... Ne var ki, yıllar geçmişti. Yıllar. *Büyük mülki erkân'*dan olmanın bir koşuluydu, kanıtıydı karısı. Yani artık kadın değildi...

— Bana bunu nasıl yaparsınız, baba?.. Bu taşra kentinde, bütün ömrümce sohbetlerini bile kabul edemeyeceğim insanlarla. Siz aynı durumu annemle yaşadığınızı söyleyeceksiniz belki. Ama aynı değil. O aile size denkti. Adı belli, İstanbullu bir aileden, paralı, görgülü bir kız aldınız. Bir vali kızı için bir ağa karısı olmak öyle mi?

Kızı annesine benzemiyordu gerçekten.

Karısının yoğun suskunluğu yoktu onda.

Yirmi sekiz yaşındaydı. Halasının yanında kalıyordu. O çağların yirmi sekiz yaşı adamakıllı korkulu ve umutsuzdu bir genç kız için.

Bir deniz mülazımı evveliyle nişanlanmıştı yirmi bir yaşındayken. Delikanlı Moda'daki genç kızların gözbebeğiydi. O bembeyaz elbiseleriyle

martılar gibiydi. İki yıl nişanlı kalmışlardı. Heybeliada'da çam iğneleriyle dolu sırtlar, vapura buruşuk eteklerle binmenin utancı. İlk tangoların kolay duyarlığı.

Kız kardeşinden gelen mektupta nişanın bozulduğunu okuyunca karısı salondaki koltuğa yığılmıştı.

— Sizin o ablanız yok mu? O girdi kızımın kanına, demişti. İki yıl nişanlılıktan sonra ayrılmak ne demek, düşünsenize. İnşallah bir şey olmamıştır. Ah!.. bu kız hiç bana benzemiyor.

Kızını ilk o zaman çıplak düşünmüştü. Hiç göremeyeceği bu çıplaklık canını sıkmıştı.

Gönderdikleri nişan resimlerinde, adam kızını sıkıca tutuyordu.

— Bir baba olarak, demişti karısı, çağırınız onu buraya!

Üç yıl daha dönmedi kızları onların yanına. Eski bir saraylı olan halasıyla, sofalı, çamlı, manolyalı evde kalmakta diretti. *"Her erkek aynıdır"* derdi halası. Akşamları, Löbon'un kuytu masalarında çaylar içip, pötifurlar yiyordu. Kadıköy vapurunun lüks bölümünde, ipek çoraplarıyla otururken pırıl pırıldı. Kara bahttan yana yakınıyor, bir yandan da bir kısmet bekliyordu. O kısmet bir kez de yaşlı, paralı, bir eski hariciyeci olarak çıktığında, hayır demişti. Sonra yirmi sekiz yaşına geldi. O yılların yirmi sekiz yaşı...

— Ağanın soyluluğu su götürmez, diyordu babası. Onlara Topakoğulları deniyor yörede. Demek ki, eskiden Topakzadeler'di bunlar.

Kürekkemiklerinde ilk yağ birikimleri oturmaya başlamışken, dönümlerce toprağa, Topakköy adını taşıyan, dört mevsim ürün veren köye, hayır demede diretmek üç aydan fazla sürmedi.

Taksim Belediye'de *"mükellef"* bir düğün yapıldı. Büfe aylarca anlatıldı. Bir Fransız kadın şarkıcı, soyismi Avril'di, ağlamaklı aşk şarkıları söyledi.

Annesiyle ilk kez aynı anda, ayrı şeyler için duygulandılar. O kocaman boy aynalarında, içkiden kızarmış kadınlar, hülya dolu bakışlarla kendilerini süzüyorlardı. Düğün dağılırken elini sıkanlara hiç bakmadı.

"Valinin kızı geçkin, ama güzel"

"Bakire miymiş?"

"Ah, o Heybeliada'daki çamların dili olsa da anlatsa"

"Ya Löbon'dakiler?"

“Başka yapacak şeyi yoktu doğrusu. Gene de bir çiftçiyle yapılan bir evlilik sonunda.”

Vali bey kulüpte rahatça oyunlarını oynamaya başladı. Onun zamparalığı için söylenenler üstü kapalı şeylerdi. *Gerçek bir beyefendi*. Sarhoşluğunun en koyu anında salt aşktan dem vurması, onun geçmişinde kopup kalmış bir yürek acısına yorulmaya başlandı. Oysa hiç böyle bir şey olmamıştı tüm yaşamında.

Bir gece karısının odasına girmişti. Kadın,

— Sıtkı Bey, bir şey mi oldu? demişti.

Her yanın portakal koktuğu sıcak bir yaz gecesiydi.

Nehir iyice çekilmişti.

Oda limon kolonyası kokuyordu. Sevişilmemiş, soğuk, düzenliydi. Sıcağın yitmesine yetiyordu bu da...

— Beni seviyor musunuz? demişti.

— Tabii, demişti karısı. Ben sizin karınızım, kızınızın annesiyim.

Öte geçeden bir izin dönüşü onu da getirmişti ablası buraya.

“Gel,” demişti.

“İstanbullular gittiler. Büyük hanımefendi, iki hizmetçi. Dönmez artık onlar, Yusuf Ağa gider İstanbul’a.”

Evin ikinci katındaydı mutfak.

Çok genişti.

Ermenilerden kalma, bir sıra dört katlı evlerdi bunlar, nehre karşı koyu renkleriyle öyleceydiler.

Dam çıkmalarının altları güzel tahta oymalarla süslenmişti.

Kapılara zil takılmıştı, ama, pirinç tokmakları hâlâ duruyordu.

Mutfağın çalışma tezgâhını ak badanalı bir dumanlık çeviriyordu. Kalaylı büyük tencereler boy sırasıyla yandaki raflara dizilmişti. Kapaklarında demirine sarı pirinçten kuş resimleri oyulmuş kuzine, koca mutfağı alabildiğine ısıtıyordu. Durmadan yemek pişiriyordu ablası.

— Saçlarını sal kız, demişti ablası. Çok belik örme. Ör kalın iki tane bırak sırtına. Başına da örtü koyma. Senden benden başka kim var ki evde? Uşağı hiç mi hiç adam yerine alma. Sofranın getirine götürüne sen bakarsın.

“Ya ağa?” demişti.

“Ağa mı?” demişti ablası, “Daha neler. Sen on üçündesin. O senin deden yerinde adam.”

Öte geçeden katılmış bulgur pilavı tadı, ıslak tahta kokusu bir de paralı ağlayıcı olan iki teyzesi aklına takılmıştı.

Teyzeleri, ölülere en iyi ağıtları yakıp dövünmeleriyle ünlenmişlerdi. Geleneklerine bağlı olan zengin evlerine bile çağrılmışlardı. Oralardan, kara uzun giysileriyle yorgun argın döndüklerinde, ağlamaktan şişmiş gözleriyle, hiç tanımadıkları ölülere nasıl da ağlarlardı, ona bakıp, *“Hadi,”* derlerdi, *“gittiğimiz ev iyiydi. Ölü yemeği ise bol. Sana da sarıverdik. Biz aç değiliz. Yapıver yataklarımızı.”*

İki gözlü evlerinde, eşya içi kıtık doldurulmuş minderlerdi. Yatak, oturmalık, hep bunlardı. Bir de Kâbe resmi asılıydı duvarda. Kara çarşaflara bürünmüştü kutsal yer.

Ev halkı, ablası, iki teyzesi, kendi, serili hasırların üstünde sessizce kıpırdayarak yaşarlardı.

Birtakım bozuk paralardı dertleri günleri. Verirlerdi eline, bakkala git, bütünlet, derlerdi. Bakkal karanlıktı. Kör bir kedi, akık gözüyle oralarda gezinirdi. Çürümüş ot kokardı içerisi. Terazinin orada susup dururdu, elinde bozuk paralar.

“Gene,” derdi bakkal, “seninkiler kale kapısındakileri iyi soymuşlar.”

Sonraları, bu soymak lafının dilenme anlamına geldiğini öğrendi.

Büyük teyzesi, “Ne yapalım,” demişti, “artık eskisi kadar ölü çok değil. Olsa da ağlayıcı çağıran kalmadı. Açlıktan ölelim mi? Başlarının gözlerinin sadakasını veriyorlar. Belalarını savıyorlar...”

“Bakkala artık para bütünletmeye gitmem,” dediğinde, dövdüler.

“Ablana mı güveniyorsun? Zengin yere kapılandı da bize bir faydası mı dokundu?”

Ablası, “Bunu yarın götüreceğim,” dediği gece, büyük teyzesi, Kuran’ı çıkarıp saatlerce yüksek sesle okudu.

“Sizin gömüleriniz vardır,” dedi ablası. “Biz gidiyoruz. Bunun iki parça urbasını alıp, geri kalanı sizin olsun.”

“Hayır götürme..”

“Ama İstanbullular gelirse?”

“Gelmez.”

“Gelirse bu kızı hanım istemez.”
“Gelmez dedim ya! Kalan her şey sizin olsun.”
“Lafa bak lafa.... İki çuval çaput bırakıyor bıraka bıraka, Allahın gâvuru, insafsızı.”
“Sizin gömüleriniz vardır.”
Güneş doğmamıştı yoldayken.
Çamurların içinden çıkmışçaydı evler. Bir korkudur sarmıştı içini. Öyle demişti ablası.
Görmediği büyüklükte bir saraya gidiyorlardı. (Saray ne ki.) Buralarda kışın yağmurlar yağardı hep. Yerler tüm çamur olurdu. Orada sokaklar taşla döşeliydi. Gittikleri evde yemeğin çeşidi saymakla bitmezdi.
“Hurma da var mı?”
“Hurma ne ki, a benim aptal kızım! Yer içer biraz etlenirsin.”
Öyle güzeldi ki evler.
Köprüyü gördüğünden daha çok şaştı bunların güzelliğine.
Köprü neydi ki?
Herkes geçerdi oradan.
Ama bu evler. Bir iki değil, hepsi. Kocamandı ve yalnız Yusuf Ağa’nındı. O kapıyı kapadı mı, bitti!.. Kimse izinsiz giremezdi.
“Güzeldi. Pamuklar gibi beyaz. Hanımdı. O hanımlığı iyi bilirdi. Ama buralarla yıldızı barışık değildi...”
“İstanbul buradan daha mı güzel ki?”
“Buradan daha güzel yer olamaz. Ama insan eriyle geçimli olmadı mı her yer zindandır ona. Erkektir her şey. Kadın kişi nedir ki. İnsanın çilelisi. O hem zengin, hem hanımdı. Parmakları elmas, pırlanta döşeliydi. Saçlarını kısa kesmişti. Saç kadının çeyizidir.”
Mutfağın nehre bakan camındaki içerlek yere oturup, günboyu, nehir sularının akışını seyrediyordu.
Ablası ona hiçbir iş yaptırmıyordu.
“Tığ örsem,” demişti.
“Yok yok, yüzün irin sarısı. Kuru kemiğe durmuşsun. Ye iç otur, biraz etlen. Seni gören on yaşında sanır. Artık gelinlik kız oldun.”
Mutfaktaki işler Yusuf Ağa çiftlikten döneceği günler yoğunlaşıyordu.

Kuzu ciğerleri şöylece bir kavruluveriyordu. Türlü yeşillikler, kıyılmış kırmızıbiberler, yemeğin çeşidi...

Durmadan yiyordu. İliklerindeki bilmediği açlığı ortaya çıkmıştı.

Sabahları pekmez içiriyordu ablası.

“İç kız, kan yapar.”

Sonra bir gün, onu hamama soktu, ova ova yıkadı. Saçlarına menekşe kokuları sürdü. Hamamotuyla bacağının tüylerini aldı.

“Esmersin. Tüylerin ziyade, ama alıveririz bundan sonra. Kadının tüysüzü makbul. Hem de Müslümanlıkta tüylü gezmek günahtır.”

Bir akşam,

“Git yukarı,” dedi. “Ağanın ayak suyunu ısıt.”

Sessizce denenleri yaptı.

Dövme bakırdan bir leğene suyu boşalttı. Sırmalı peşkiri koluna astı, beklemeye başladı.

Odaya girdiğinde, Yusuf Ağa’nın bir yerde oturduğunu biliyordu. Duyduğu sıkıntı o yana bakmasına engeldi.

— Gel bakalım hele kızım.

Leğeni önüne koydu. Koyu renk çorapları çıkardı ağanın ayağından.

Elleri bu kocaman ayakların yanında minicikti. Suyu köpürtüp ovmaya başladı Ağa’nın ayaklarını.

“Serpilmişsin ben görmeyeli,” dedi Ağa.

Saçının bir örgüsü omzundan sarkıyordu.

Ayaklar kemikli, iri, leğenin içindeydiler. Sormamıştı ablasına yıkamanın süresini. Ağa bir şey demeden yıkanmayı izliyordu. “Yeter,” dediğinde, sırtını ince bir ter bürümüştü.

Dışarı çıkarken, “Ablana söyle,” dedi. “Bu gece tek başıma içeceğim. Rakıyı soğutsun.”

— Rakı mı istedi? Eh keyifli demek... Bak sen bu eve, bu koca eve. Yıllar yılı o İstanbul hanımının elinde durdu. Çocuk bile yapmadı. Neden mi? Ağayı beğenmezmiş. Vali kızıymış. Babasının kumar derdi, kadın derdi onları buralı etmiş. Her yıl topraktan gelenin çoğu gider onlara. Kısır bir kadın, kadın değildir. Bunu bilesin. Kasıkları soğumuştur. Soğuk vurmuş portakala dönmüştür... Onun en genç, en civan zamanını yedi. Erkeğin yiğidi enseden derler. Ömer Ağa’nın kıvır kıvır saçlı şöyle güçlü baktıran

bir sırttan duruşu vardı... Kadın kadın olmayı bilmezse er kişi kadın olanı bulur.

Kuzinenin başına geçip pırıl pırıl kalaylı bir tavaya, kalın ağdalı zeytinyağını akıttı.

Nehrin ötesinde, kırpık, solgun ışıklar yanmıştı. Teyzeleri, ılık, gür yağmurların altında gene dileniyorlar mıydı kara giysileriyle. Onları ne zaman düşünse, kale kapısından bir gün geçerken duyduğu uzun havayı yeniden dinliyordu.

Ne güzel mutfaktı burası. Tereyağı kokan, kimyon kokan, ılık, dipdiri sebzelerle, dizim dizim sucuklarla dolu. Muz hevenklerinin aydınlığı ne güzeldi. Hele nehre bakan pencerenin girintisindeki yerinde otururken yediği cevizli ezmeler...

— Turpları sen yıka, dedi ablası, düzgünce yeşilliklerin yanına sırala. Soğanların yeşilini kökten alma, biraz uçlarından al yeter. Çerkeztavuğunu tepeleme doldurma tabağa. Masa az az birçok yiyecekle dolu olacak. İçki masasının yakışığı budur. Tülleri de iyice çek, camları aç, suyun sesi duyulsun... İstanbullu hanım böyle yapardı. Yusuf Ağa da aynen böyle ister... Ellerini kahveyle ov, soğan kokusunu alır.

Yusuf Ağa'nın erimiş adaleli sarkık karnının ağırlığı tüm bedeninde kayıyordu sanki.

Ellerini yanına sıkı sıkı yapıştırmıştı.

Silme halı kaplı yaldızlı eşyalarla dolu odaları ilk görüşünü düşündü. Şaşırmıştı, parmak uçlarını şöylece değdirmişti gizliden.

— Hanım döşedi evi kız, demişti ablası, sanırsın ki peri padişahının bir yeri...

Tavanlar üzüm salkımlarıyla resimlenmişti. Bu odanınki nasıldı acaba? Gözlerini daha sıkı yumdu. Morların arasına sarı üzümler serpmişlerdi. Peki yaprakları neden mor yapmışlardı? Gittikçe üstündeki ağırlıklar daha çok küçülüyordu.

Yağışlardan o yıl nehir iyice kabarmıştı.

Şişmiş hayvan ölüleri suyun dönüşlerindeki köşelere takılıyordu. Bunlar büyükbaş hayvanlardı.

Taa ötelerde, dağ kitlelerinin orada soğukları kuzeye götüren bulutlar geçiyordu.

Nisan 1970

Su Ustası Miraç

Vedat'ın delirdiğini ilk kim söyledi; annesi mi?

Bu oğlan deli. Deli ki hem nasıl. Yedi köye duyurulacak deli. Davullarla tellal edilecek deli. Tarlalar at sürmecesine, konaklar kervan durmacasına... Ama gelin görün, bu benim oğlum, bu benim üçüncü göz ağrım sürünmek ister. Hükümet parasıyla okumak ister. Muhtaçlığı mı var? Yo, o ki koskoca bir ağa oğlu, hem öyle devşirme ağa değil, buranın fakir doyuranı, adam kayıranı... Kirve durmasını herkesin şeref bellediği bir adamın oğlu. Kapısında karın doyuranların sayısı bellisiz bir ağanın oğlu. O ağa ki, beni aldığında o zaman babam yerindeydi, ama erliğine söz getirmeyecek erdi, *"Oğlan doğur,"* demişti, *"mal mülk, bu topraklar, kimsiz kimsesiz kalmasın."* Yirmime varmadan dört oğlan yaptım ona. Ev şenlendi. İlkim Murat, ikincim Sedat, üçüncüm Vedat, dördüncüm Bahri –bu dedelerinin ismiydi–. Bir zadegân evine yakışır oğullar oldu hepsi. Hepsi büyük şehirlerde paşalar gibi okuyorlar. Mallarının mülklerinin değerini biliyorlar. Köyü, tarlayı, dükkânları, iki portakal bahçesini, ilk karısının beğenmeyip bıraktığı reşat altınlarını, bankadaki nakdi. Oğullarına çift kavağın oradaki tarlayı, harçlık için üleştirdi. İyi görmüş olacakları, iyi bilmiş... Ben bu malı hak etmedim mi, ettim. Hiç kimseye para koklatmazmışım, ne idüğü belirsizmişim. Benim bir yürüyüşüm vardı, ta üç mızrak atımı öteden bilinirdi. Su gibi akardım. Yayladaki taşkınların kolları gibi süzülürdüm –bunu rahmetli söylerdi–. İleri geri konuşuyorlar, biliyorum. Ama ben dedem yaşında bir adamın tükürük hokkasını döktüm. Hizmet edenlere bırakmadım bir hizmetini... Kocamdan gayrisine içim kabarmadı. "Onu da istedi diye hep boyun eğdim. Erkeğin harcı, kadının boynunun borcu." Gezme yürüme bilmezdim. Yazın yaylaya çıktığımızda günümü onun yanında evin insanlarını gözetlemekle geçirirdim. Mutfakta harcanan her şeyi ölçüyle tartıyla vermek gerek. Zenginin malına çalışanın nasıl hain

olduğunu bilirim. Güya ben hizmetçilikten gelmişim, ablam aşçıymış. Nasıl da utanmazlar bunu demeye. Ablam filan yok. Arada Topraklı Mahalle'ye kimlere gidiyormuşum? İnsanlık borcu o. Evimizin emekli bir insanına üç kuruş para götürmek neyin ayıbı. Sorarım onlara. Koca bahçedeki kayısıları hasırlara serdirip kuruturdum. Domates salçalarımı yaylada hazırlatırdım. Kazanlarda kaynayan domateslerin çekirdeklerini kevgirlerde süzdürürken, her şeyin yolunda gittiğini bilirdim. Ağanın artık dinlenmesi gerekti. Onun malına sahip çıkan ben vardım ya...

Okuma yazma bilmediğimi söylüyorlar. İyi, ama malın mülkün hesabını kâhyadan, ırgat başından kim alıyormuş? Yıllık satım paralarını desteleyip gereken yere dağıtan kim?.. Bunlar hep çekememezlik. Ağanın karısı ölmeden önce, ben onun karılığını yaparmışım. Yalana bak.

Hepsi istediler kızlarını ona vermeyi. Nereden mi biliyorum böyle olduğunu, bana kendisi anlattı. Şimdi çiftlik eşyalarının durduğu ilk kattaki oda var ya, o zamanlar orası tertemiz, sokağa bakan pencereleri kafesli, sedirleri kadifeyle kaplı, pirinç mangallı bir odaydı. Yere has yünden Yörük kilimleri serilmişti ben ilk geldiğimde. Yani evlendiğimizde görmüştüm. Kanım ısınmıştı odaya.

Güya Ağa ilk karısı ölene kadar beni orada barındırmış. Benim için döşemiş o odayı, benle gelin-kız oyunu oynarmış. Bunların cenneti cehennemi yok, her türlü yalanı söylerler. Okuma yazmam da var, her bir şeyi de bilirim. İlk oğluma güya nikâhsız gebe kalmışım. Yedi aylık doğdu ilk oğlum...

Her kuruşun ne olduğunu görmeliyim bu evde.

Bunlar insanın iliğini, kemiğini sömürürler.

Hep bulgur yemekten şikâyetçiymişler, niye? Yoğurtlu aşı, diri diri turpla içliköfteleri yerken hiç mi arlanmazlar? Yıllardır erkeksiz bir evi kim idare edermiş!

Artık yaşlandım. Günlerimin çoğunluğu odamdayım.

Kasayı başucuma koydurmam görmemişliğimdenmiş. Bunu diyenler kasa nedir hiç bilmiyorlar. Günün bir saatinde ürünün satışından alınan paraları düşünüp, yerlerine bölüştürmek için kendi oturduğum yattığım odadan daha uygunu mu olurmuş!

Sarı pirinçten Fransız karyolamı oldum bittim çok severim. Bir de şarkı dinlemeyi.
Ha ne diyecektim, kasayı yatak odama almamla, dışarı koymamdan ne olur ki... Korkumdan mı koydum sanırlar? Kasa dediğini her önüne gelen açabilir mi? İlk geldiğimde açıp kapamayı öğrenemem diye az mı korkmuştum. İstediğim yere koyarım. Kime ne?..
Bu evler eskidi artık, biliyorum. Kışlar da sanki daha sert. Eskiden her odada soba yakılırdı, rahmetlinin zamanında. Şimdi o kadar harcamak neyimize. Evdeki işçileri de azalttım, bir Döne'yi aldım bıldır. Yemek yemek için teyzeyi tutuyoruz zaten.
Mutfak sıcaktır. Mutfağın sıcağı adamın iliğini kemiğini ısıtır bilirim.
Kuzine de eskidi. Yeni gazlı fırın koydurdum. Teyzenin yemeklerinin tadı iyidir. Bir oğlu var, gurbetçi oldu. Kötü bir kadına tutulmuş, dönmedi daha. Teyze arada bir bırakıp gider yemeği filan... Antepli mi ne hısımları varmış... Birilerini buluşturur mutfak işlerini yoluna koydururum. Geçen yıl bir gidiş gitti, tam iki ay ortada yok... Büyük oğlum da, "Artık azıttı bu," dedi. "Gelirse iyice yol vermeli."
Sonra o geldi.
Doğru yukarı çıktı. Geçti oturdu kuşlu sedire. Kafasında ak çatkısı, uzun çivit rengi hırkası, kolları eprimiş pazen urbası.
"Aşağıdaki yerime tuttuğun Ayşa'ya söyledim," dedi, "yarın parasını alıp gidecek".
Sonra bir ağıttır tutturdu. Oğlunu bıçaklamışlar.
"Niye?"
"O Seher kancığının yüzünden."
"Senin oğlan da iyice hayırsız be Satı."
"Öyle hanımım."
"Üzme canını."
"Bu yalan dünyada ondan başka beni mezarıma koyacak kimse yok hanımım."
Ağladı.
"Yaş yetmiş be hanımım. Biz Fransız gâvurunu söküp atmaya avratlığımızla duralım da körpeliğimizde, oğlumuz karı-kız peşinde koşup

anasının ölüsünü eller eline bıraksın. Hangi kancık kasığında yattı, desem. Açıktır ki benim oğlum bu.”

Eline diline doğru bir kadın. Yaşlı olması iyi.

Gençler eve adam mı alır, yemek mi çalar, bilinmez. Hepsinin köpek sürüsü gibi akrabası var. Bunun kimi kimsesi yok. Bir Antepliler. Gideceğinde gelip dikilir karşıma.

“Bak hanımım,” der. “Ara bir üstümü başımı.”

“Yok be Satı,” derim.

Oğullarım ona Satı Teyze der. Ama gene de şöyle bir süzerim onu iyice... Kuru, kemikli, uzun bir kadındır. Çivit renkli hırkası cepsizdir. Neyi neresine saklayacak.

Bu evler eskidi. Şimdi betondan, sağlam balkonlu filan binalar yapıyorlar. İki oğlum dediler,

“İstasyonun orada bir apartman ya da beton köşk alalım anne. Rahat edersin. İşi kolay. Baksana bu bizim evlere, ikinci katlar baştan aşağı mutfak. İki taraftan inen merdivenleri Döne bir temizlemeye kalkıyor, bir gün merdiven temizliği sürüyor...”

“Yok ben istemem o yeni evleri...”

Benim mutfağımda eskiden, tutmalar, yarıcılar gelip de yemeğe oturduğunda boydan boya dolardı her yan. Ağa mutfağı dediğindi benim mutfağım. Toplayıcıların yiyeceği, erzağı, yağ tenekeleri, mutfağa çekildiğinde, bol bol dolanacak yer kalırdı.

Sabah gün ışımadan arabalar kapıda durur, adamlar çifte merdivenden taşırlardı gidecekleri. Ne günlerdi onlar...

Yıllar geçti, oğullarım okumak için kimi İstanbul’a, kimi Ankara’ya gittiler.

Ben başında duramayacağım toprağı ekmem.

Onlar dönene dek icara verdim.

Hem de içim rahat. Yersiz yağış olur diye telaşta değilim.

Toprak, başında erkek ister.

En büyük oğlum yüzümü ağartacak. Onunla şimdiden yıllık kazançları, vergileri baş başa adamlarımızla konuşup, halleşip yola koyuyoruz. Diğerleri çoğunluk yoklar. En büyük oğlum her şeyiyle bana benzedi. Devlet vergileri artırınca, bizim Kör Mustafa’nın oğlu Almanya’da okumuş,

adam olmuş hem de, tuttu kolundan getirdi. Gelirlerimizin hesabını ona gördürüyoruz.

Her işimiz yolunda giderken Vedat'ın bu yaptıkları neyin nesi? Çocukluğunda bir akıllıydı, olursa o kadar olur. İlkokulda bayramlarda şiir okumaya çıkarırlardı. Kalabalığın arasında önüne bakarak okurdu. "Vatan" derken, bir de "bayrak" derken, elini yukarı kaldırırdı. Her bayramda böyleydi.

Vedat için "en akıllı oğlun" diyorlardı.

Akşamüstleri kapı açıldı mı çıkışının sessizliğinden onun geldiğini anlardım. Düzgün çizdiği okul defterlerinin arasında hep çalışırdı. Yanına gittiğimde, "Masal anlatsana anacım," derdi; öbür oğullarım "anne" o "anacım" derdi... Hele Akıllı Kel Oğlan'la Kötü Padişah masalı en sevdiğiydi.

Ne kadar geçti aradan da böyle kimseleri dinlemez oldu? Aşağıda, mutfakta Satı kadının yanında, yemek yemeler de neyin nesi? Onun da bir Antep'teki Fransız gâvurlarını anlatması var: *"Biz ağaçlardayken yemiş toplamakta, giriverdiler bahçeye Fransız gâvurları. Nasıl paraladık üstlerini başlarını bir bilsen."*

Saatlerden sonra çıkardı yukarı. "Anacım," derdi, "Satı Teyze bizim has teyzemiz. Ben öyle sayıyorum. Kimsiz kimsesiz kalmış bizim elimize."

"A oğlum ondaki rahat beyde paşada yok derdim."

O zaman gülerdi sessiz, çıkıp okumalara dururdu.

Bir okuma ki, böylesi hiçbir oğlumda yok. Delikanlılıklarına doğru iki genç kız istedim köyden işe dursunlar diye.

Eh ütüydü, çamaşırdı daha bir arttı. Evde delikanlı adamlar cıvıl cıvıl hizmet isterler. Döne'ye yol vereceğim gün ağlamaklı oldu. Güya kocasını çırçırlardan atmışlar. Niye durduğu yerde atsınlar? Herif esrarcının teki.

Döne sızlanır bir yandan, "Etme hanımım, üç boğaz bana bakar," diye.

Bu sıra Vedat girdi içeri, "Anacım, Döne kalsın" dedi. "İki yıldır burada. O da bizim bir insanımız artık. Köye geri yolla kızlardan birini."

"Olmaz oğlum, kızı çeyiz çimen düzmek için getirttim. Üç yıl nişanlı duracak o. Sizin hizmetinize ancak onlar yeter. Ben cennetimi yapacağım."

"Sen cennetini Döne'ye de yap e mi? Döne burada kalacak."

"Kocası içmesin esrarı."

“Sana ne kocasından? Babam da rakı içerdi.”

Elin köylüsünün yanında bir rezillik ki!

O gece odasına kapandı. Çıkmadı yemeğe. Ağabeyleri sordu. Anlattım. Büyük içeri gitti, biraz sonra bağrışmaya başladılar. Ama ne bağırmak, olursa o kadar olur.

Ağabeysi, “Sana ne, sen bu fikirlerinle başımızı belaya sokacaksın. Bırak kadını bunca yıl bildiği gibi idare etsin.”

“Karışırım. Dört kişinin aç kalmasına annemin kurnazlığı için katlanamam.”

“Annemizin ne olduğu onuruna mı dokunuyor?”

“Hayır, olmak istediği onuruma dokunuyor.”

“Onu öylece kabul edeceğiz. Bizim için her olanak annemizin elinde. Bir işçi kadın yüzünden üzemezsin annemi. Hem dört kişiyi kurtarmak hepsini kurtarmaya yetmez.”

“Hepsini kurtarmaya hazırlıktır bu.”

Döne dört ay sonra çamaşırlıkta çocuk düşürürken kanlar içinde, gene bir kıyamettir koptu.

“Anacım bu kadın hamile, bunu sen de biliyorsun. Çamaşır yıkamak neyine?”

Döne’den de inatmış gibi kan boşaldıkça boşalır. Çamaşırlığın taşları kahverengileşir kan yayıldıkça.

“Toplan,” dedim, “Döne, ebeye gideceğiz.”

“Ebe buraya gelecek. Ben getireceğim,” dedi Vedat.

Doktoru alıp getirdi. Misafir odası açıldı. O mavi kadife koltuklu oda. Odanın orta yerine bir yatak serdirdi. Bunların hepsini oğlum yaptırıyor hizmetçilere. Onlar gözleri bende bir yandan da her deneni yapıyorlar. Döne yatırıldı oraya, üstüne de Bahri’nin sünnetinde dikilmiş has atlas yorgan örtüldü.

Doktor ilaçlarını almaya da Vedat gitti.

Odaya girdiğimde Döne’yi bir ağlamadır aldı.

“Ne var?” dedim.

“Vallahi hanımcığım ben mutfağın kıyısına ilişiverirdim. Bu benim ilk çocuk düşürmem değil, ama küçük bey, bey evladı. Hiç görmemiş böyle şey, korktu herhal.”

“Yat hele şimdi,” dedim. “Ağlamayı da kes. Benim elden acayip oğluma acındırma kendini.”

Döne’yi üç gün o odada tuttu. Atlas yorgan kan olacak diye uykular girmedi gözüme. Bahri İstanbul’daydı, öbür ikisi de Ankara’da. O odada olanlar her yana yayılmıştı. Gelen konuklar başlarını sallıyorlardı. *“Onlar durmadan çocuk düşürürler. İki günde de ayağa kalkarlar. Bu türlü âdetler de neyin nesiydi? Herhalde Vedat Bey oğlumuz pek yufka yürekli.”*

Ağabeysiyle konuşmaz oldular.

Döne iyice ayaklanınca rahatladık.

Atlas yorgan lekesizdi.

Satı kadına bakılırsa Döne geceleri el ayak çekildiğinde mutfaktan gelip bir çul alıyor altına, üstüne de sandık odasının cicimlerini örtüp uyuyormuş. Ama Satı iyice bunadı, uyduruyordur Allah bilir.

O yıl yaylaya gelmedi Vedat bizimle.

“Çalışacağım,” dedi.

“A benim civan oğlum,” dedim, “Niçin böyle yaparsın? Sen fukaralık nedir bilmezsin. Hiçbiri göründüğü gibi kimsesiz değildir.”

“Sen bildin de yoksulluğu, n’oldu be anacım?” dedi.

Kim doldurdu bu oğlanı benim geçmişimle. Hangi kendini bilmez ailemize dil uzattı.

O yaz dağdan kar indiren karcıların bağırışını duydukça içimi bir acıdır alır oldu. Sarı sıcakta, o koca evde, karanlıkta, güneş eşyaların, halıların rengini almasın diye, tüm pencereleri örterdik, Vedat’ımızın tek başına olduğunu bilmek, bende huzur komadı.

O sürüden ayrılandı.

O kayısıların altında durup karcı deli dervişi bekleyip, *“N’olur derviş emmi, beni de kar küremeye tepeye götür. Senin şarkını ben derim. Dönüşte her kişi koşup alır,”* diyen değildi.

Deli derviş hâlâ yaşıyordu.

Gene eşeğine yüklediği karları ağıtlarla satıyordu. Allah’ın bir delisi. *“Kar getirdim kar”* demek dururken; *“On sekizimde girdim toprağa, kahpe felek sana nettim neyledim, şu fani dünyadan bir kâm almadım, kahpe felek sana nettim neyledim”* diye çığrışıp durmanın yakışığı nerde!

Ama o haninin delisi. Akıllı halini bilen tek kişi yok.

Yayla içime zehroldu. Öbür oğlanlarıma teker teker anlattım.

“Böyle böyle...”

“Geçer anne,” dediler. “Sen büyütüyorsun.”

Geceleri balkona çıktığımda, ne kadar börtü böcek varsa ötüp duruyorlardı. Mis gibi ot, ağaç kokuyordu her yan.

Vedat’ımın karnıma ilk düştüğünü bilişimi hatırlıyordum. İlk sabun kokularının içimi kaldırdığını.

O yıl Türkmenlerden aldığım kilimleri boy boy sererken bir gencelmiştim ki!

Yaşım gençti genç olmaya ya, demem o değil.

Nasıl da geçti yıllar.

Şimdi karnım karardı iyice, çatlak toprağa döndü. Aman bir daha mı dedirten sancıları... Sabaha karşı ilk çocuk bağırmasını, gün ağarırken kemiklerimin kapanışını hatırlıyorum.

Hep sabaha karşı doğdu oğlanlarım.

Tüm çocuklar belki sabaha karşı doğarlar.

Ne yorgunluktur doğum yorgunlukları. Tanrı bilir öyle güzel yorgunluk olmaz...

Peki neyi eksikti?

Vedat hiçbirimizi yürekten sevmedi mi?

Biz onu ne çok severiz... Hiçbir şeyine karışmadım. Mallı mülklü bir ailenin çocuğu gibi olmayı bilmiyor. Yayla yerini de o seçmedi mi? Daha yeşil daha sulak yerler vardı. “Yok,” dedi, “burası iyi.” “Dağı filan pek çıplak, tüm yeşilliği de boza dönmüş,” dedim. “İyidir, anacım,” dedi. “O eski Selçuk türbeleri, havası suyu, deli dervişi nerede var.”

“Suyu bol gerçi buranın. Yayla dediğin susuz, esintisiz olacak değil a! Yeşili de bol, bol olmaya ya, koca çıplak dağı yok mu karşıda, her şeyi sarıp toplayan o sanki. Kayısılarının şerbetli tadı az bulunur. Bir de bahçemizin ortasındaki kara dutun ululuğu ünlüdür burada. Geldik aldık burayı, dört dönüm, elli kayısı ağacı, bir dut, üç dört de küskün incir var. Azmanlaşmış asmalar da duvar boyunca sarıyor evi. Kör kuyuyu kalın tahtalarla örttüm. Üstüne de loğ taşını kapattım. Her yıl buraya inmekten sonunda alıştık mı ne, alıverdik işte. Vedat da istedi. Öbür oğullarım, dönümüne verilen parayı hesaba uygun gördüler...

Bana, “Anacığım bırak bu cimriliği,” diyordu.

Ben cimri değilim. Kime neyin ne kadar yeteceğini bilirim. Öbür oğullarımla çekişmem yok mu? Var. Evlenecekleri zaman ailemize uygun kız almaları için elimle evereceğim hepsini...

Büyük galiba İstanbul’da birine tutkun, ama kız oğluma denk. Sorup soruşturup öğrendim. İyi çeyiz getirecek belli. Ama istemez görünüyorum ki, geridekiler âdet bellemesin.

Bu dert öyle değil. Vedat’ın her kavgası başkaları için. Köyden gelen kızlardan birine Sedat ne yapmış bilmem. Kanlı bıçaklı oluyorlardı.

“Gücünün yettiğiyle uğraşsana ağa. Elin yoksulunu çekmişsin sandık odasına.”

“Sus ulan bıktırdın hepimizi. Polis kesildin evde herkesin başına. Kızın var mı bir dediği?”

“Nasıl desin diyeceğini ağa oğlu. Senin köyünden gelmiş, senin evinde karnını doyuruyor.”

“Sen ağa oğlu değil misin ulan? Burada bizim kadar sen de her şeyden hak alıyorsun. Diklenmen gösterişten başka ne ki, öğrenmiş üç tane kıytırık şiir” –Burada Vedat’ın sesine benzeterek başlıyordu– *“Akıyordu su / Gösterip aynasında söğüt ağaçlarını / Salkım söğütler yıkıyordu suda saçlarını.”*

“Sus,” diyordu Vedat. “Sus, sen bu sözleri söyleyecek adam değilsin.”

Artık masada toplanarak birlikte yemek yediğimiz pek yoktu.

Tabaklar dizili duruyordu.

Mutfakta tencerenin yanına vurulan kaşıkların sesinden başka ses duyulmuyordu.

Elektrikler yakıldıktan sonra, yani yatsıdan önce yemek yensin isterdim. Yemeği yerken evde artık her şeyin yolunda gitmediğini biliyordum.

Niye peki, Vedat asi oldukça onu daha çok sever, daha çok korur oldum. “Bir derdi var onun çocuklar,” diyordum. “Bir derdi var.” Anlatamadım... Öfkelenemedim de artık. Acımaya başladım gittikçe... Ara sıra yatak odama gelir otururdu. Onu kucağımda emzirdiğim günlerdeki ana sütü kokusu sarardı içimi.

“Bırak be anacık hesabı kitabı. Hani küçükken bana söylediğin ninniler vardı ya, diyiver de dinleyeyim.”

“Büyüdün be evladım. Koca adam oldun. *Ninni diyem uykun gelsin / Uzak yoldan baban gelsin / Allah huzur ömür versin / Ninni nazlı bebem ninni / Kurt uyudu kuş uyudu / Kaynakta sular uyudu / Beşiğe de uyku gelsin.”*

O günler odamda ıhlamurun kaynadığı sobada, odunların ateşi köz olana dek oturur, konuşurduk. Bir içim açılırdı ki! Hava hep kışlasın, soba hep yansın, ıhlamurlar kaynaya kaynaya kırmızılaşsın, oğlumla böyle oturup da bahtiyar bahtiyar yaşayayım isterdim.

“Bağ bana / Bahçe sana bağ bana / Değme zincir kâr etmez / Zülfün teli bağ bana.”

“Bir de türkü söyle ha anacım şöyle yavaştan.”

“Bilmem ki oğlum.”

“Bilirsin.”

“Ses mi kaldı bende!”

“Eh türküyü deme, sözlerini tekerleme gibi oku.”

Öylece sanki ben çocukmuşum o büyükmüş gibi eğlenirdik beraber...

Anlatamadım. *“Bir dert kemiriyor onu,”* dedim. Anlatamadım. Neyi eksikti? Niye öfkeliydi? Beni severdi biliyorum, hem de yürekten. Ama bana da öfkeliydi. Kime dert yanacağımı bilmiyordum. Oğlumun tutulduğu illet karasevdadan daha zorluydu bana sorarsanız.

Niçin ona bizim gibi olmayı öğretemedik. Vedat’ım araya gidecek, araya...

Yaylada günler kısalmaya, serili kayısılar kurumaya dönmüştü. Dutun üstünde kalmış bir iki kara dut dikenleşip kararmıştı. Mutfakta tüten yemek kokuları, evdekilere biberi bol tarhana çorbaları düşündürüyordu. Gergin kırmızı domateslerin, patlak dolmalık biberlerin tadı suya dönüşmüştü. Evin yaşlı hanımı, kuru, ufacık, genç kız yürüyüşlü; duvara gömülü yüklüklere yatak yorgan çarşaflarını yerleştiriyordu.

Çarşafların arasına lavanta çiçekleri koyuyordu, ince tülbent keselerin içine. Gelecek yaza, temiz, arınmış hamam uykularına hazırlanıyordu ev. Küpeçiçekleri, begonyalar, paşakılıçları, saksıgüzelleri, aradaki sofanın girinti penceresine diziliyordu. Onları, evdekiler gidince kalan su kolcusu

Miraç sulardı. Miraç aşağıda, kilerin yanındaki sandık odasında kalırdı tüm kış boyunca.

Sandık odasında kurutulmuş meyvelerin kokusu ve ışıksızlığı Miraç'ın kış korkusunu azaltırdı.

Buranın kışları uzun, sessiz, zorluydu. Çıplak boz dağın eteğinden öteyi, tren istasyonundaki sıra kavakları, her yeri bir insansızlık sarardı. Çarşıdaki basmacı dükkânları erkenden kapanırdı. Yeteri kadar aydınlatılmamış kahvelerde, eğik, koyu gölgeler dururdu. Birileriyle birlik olmak iyiydi buranın kışlarında, Miraç, yazın kazandığı üç beş kuruşu, bunu bahçelere su salınacağını seslemek için çıktığından alırdı, eli ayağı tutmaz günleri için ayırıyordu. İnsan görme tutkusu önüne geçilmez olunca şöyle geçerdi sokaklardan, bir kıyısına ilişirdi kahvenin. Mutlanırdı Miraç o zamanlar...

Büyükhanım onun velinimetiydi.

Koca yayla evini ona ısmarlar giderdi.

Alt katın rüzgâra, boraya sırt dönmüş ılıklığında barınırdı. Verdikleri koyun kokulu yorganı örtüp yattığında, evin neresinden tanımadık bir ses gelecek diye beklerdi. O iyi bilirdi bu evin seslerini tavanından tabanına...

Bu yıl hanım ona geç haber salmıştı.

Yazları yukarıda bahçe çardaklarında uyuyordu.

Havalar iyice serinlemişti.

Yılanların kaygan çıtırtılı gezmelerini duymuyordu artık.

— Biz on beş güne kadar gidiyoruz Miraç, demişti. Şimdiden in aşağıdaki odaya. Ama ayak bağı olma kimseye.

Tenekelere bastırılmış turşular –yörenin sirkelerine bastırıyorlardı– duru, keskin sirkede bekletilmiş lahanaların pembeye çalıyordu renkleri. Torba yoğurdunda karılmış tarhanalar, evde çalışanların kestiği, kuruttuğu erişteler, düzenli uygun yerlerine konuyordu.

— Bu evin horantası, diyordu hanım, çarşı pazar erzağıyla doyurulmaz.

Salçalar kavanozlara yerleştiriliyor, kapakları kapanmadan üstlerine bir parmak zeytinyağı dökülüyordu. Yeşil zeytin salamuralarının kurulduğu küpler sıkı sıkı bağlanıyordu. Büyük tencerelerde kavurmalık etler kavruluyor, kesilen her parçanın büyüklüğü hanıma gösteriliyordu.

— İri olmasın sakın ha! Her biri kuşbaşı kuşbaşı kesilecek...

Kavurma tencerelerinin dibinde kalan bir iki parça eti Miraç'a ayırıyorlardı.

— Hadi Miraç Ağa, diyordu hanım, yufkayla dürüm yap ye. Sen de bizim insanımızsın.

Büyükhanım bu yaşama hazırlığını denetlerken mutluluk içindeydi.

Bir büyük şölenin ön hazırlığıydı bu.

Şölen dönülecek kışlık evde, asıl evlerinde yapılacaktı. Bu her yıl böyleydi. Kadınlığının tadını, doyumsuzluğunu çıkarıyordu. Ana kuş, yuvasının dallarını örüyordu. O yöreden, alması için kendine getirilmiş iğne oyalarını, boncuk oyalarını, kanaviçe örtüleri –bir bunları alırken para tutkusunu unutuyordu– bohçalara titizlikle yerleştiriyordu.

— Bunlar gidecek, diyordu, bunları sandığa koymayın.

Hemen her şeyin hazır olduğu sıraydı, büyük oğlu bir gece geldi, trenle Ankara'dan.

Kardeşinin tutuklandığını söyledi, girdiği parasız yatılı okulda.

Anne düşündü... Ne çabuk geçmişti bir yıl? Geçen yıl Vedat'ın yaylada, deli dervişi her gördüğünde sızlamıştı yüreğinin başı.

Dersleri iyiydi. Sevinçliydi. Arada, bir iki gün gelmişti kışın. Kardeşlerini, ağabeysini dedikleriyle kızdırıyordu. Ona hiç alışamamışlardı, ama biliyorlardı ki, aileden biridir.

— Ben sana dedim anneciğim. Bu deli açacak başımıza bir iş...

Beyaz örtülerle kapanmış divana çöktü kadın.

Bir karın ağrısı oturdu kaldı.

"Kilimleri de, her bir şeyi de toplattım," diye düşündü. "Çıkıp gidiversek oğlumun yanına bu gece. Ömer'in taksisini tutarız. Gerçi Ömer'in taksisi, Altı Söğütler'e bile zor gider ama..."

Bu gece hiçbir yere gidilemeyeceğini anlayıverdi.

— Ona eziyet ederler oğlum. Ne yapmış ne etmiş de polislik olmuş? Karıncayı incitmezdi.

— Ankara'dan bir savcı arkadaş haber verdi. "Aile adınızı duyunca şaştım," dedi. "Niçin normal bir tahsil yolu seçmedi? Okulunda bir azılılar güruhu var ve elebaşısı sizin Vedat..."

— Karıncayı incitmezdi. Ne olmuş, neyin azılısı olmuş?

Evdeki çalışanlar kalkmış, arada, gecenin iyice serinlemiş karanlığında, korkuyla bekleşiyorlardı. Her beklenmez gürültünün en fazla horlananları onlardı.

Bir de ince esinti çıkmıştı, kapı aralarını yalazlıyordu.

— Kaç gündür polisteymiş?

— Bir aydır anne. Soruşturmada tek sözü, “Daha gizlide ne arıyorsunuz?” olmuş. “Her şey meydanda.” Savcı arkadaş ona yardımcı olmak istemiş. Oysa o, “Sen hukuk okudun değil mi?” diyormuş, “Güçlülerin yönettiği hukuku.” Arkadaş, her kelimesi ayrı bir suç dedi. Soruşturmayı yönetenler korkunç aleyhindeymişler...

— Peki, ama ne yapmış, hırsızlık filan mı?

— Başkalarına hırsız diyormuş...

— Ah Vedat’ım. O yoksulluğu ne bilir ki... İnsanı erkenden kocatan ve de dünyasından geçiren yoksulluğu. Korkudan içini katıltan yoksulluğu... O hiç aç kalmadı ki! Vah benim civan oğlum, güzel gözlerine doyamadığım. Düğünlerinde oynayamadığım. Bu yaz boşuna mıydı uğraşıp didinip ekşi erik pestilleri yaydırmam o sever diye? Ben size demedim mi bir derdi var onun?

— Aklınızı başınıza toplayın anne, Vedat hatalıydı. Koca devlete karşı çıkmak, onun kurumlarını eleştirmek ne demek... Üstelik bunca para, bunca mal varken, parasız yatılı okumak. Bu bile tek başına suç. Vedat normal değildi. Siz de, “Deli bu oğlum!” demez miydiniz?

— Devlete mi karşı çıkmış?.. Onun başı dertte. Deli mi derdim ona ben? Bunu diyen dillerim tutulsun. O hepinizden başka diye; masalları, türküleri, ağaçları, pek bilirdi, benzetmesine demişimdir. Nazlatmasına demişimdir. Ah benim hüma gözlü oğlum. Gidelim. Ben anlatırım. Bana inanırlar. Analar yalan söylemez. Söylese de iyilik için, dirlik içindir...

— Bir rapor alacağız anneciğim. Akli dengesi bozuktur diye...

— Ne?.. Sen iyice şaşırdın, o en akıllınızdır.

— Başka türlü çıkaramayız. Hapse mi girsin! Hem onun suçundan bütün aile rezil oluruz. Çocuklarımıza bile kalır bu leke.

Sabah hava iyice yıldız poyraza dönmüştü, yaylanın vakti tamamdı. Boz renklere turuncular karışıyordu.

Miraç yukarı çıktı.

Hanım daha da ufalmış, umutsuz, kahvaltı masasında oturuyordu.

Küçük bir ekmeğe kayısı reçeli sürüyordu, bunu yaparken dantel işler gibi dikkatliydi.

“Yandı kızlar,” diye düşündü Miraç. “Çay buz gibi. Hanımın cinlenmesine yeter bu.”

— Miraç, dedi hanım. Biz bu sabah on bir treniyle gidiyoruz Ankara’ya.

— Bak sen hayırdır, dedi Miraç. Ankara işi de nereden çıktı?

— Vedat’ım biraz hastaymış da...

Vedat Bey’i düşündü Miraç.

İki yıldır yaylaya gelmiyordu. Ailenin en güleç yüzlüsü. Hazreti Ali’nin devesiyle olan resmini alıp gelmişti bir gün pazardan. Tahtadan yapılmışçasına bir deve, üstünde kutsal tabut, Ali. Ölüsünü taşıyan Ali.

“Miraç Usta,” demişti, “bak ne güzel bir resim.”

Vedat Bey şimdi iyice delikanlıdır. O zamanlar çocuğun palazlanmışıydı. Altı Söğütler’in oraya gitmeye en meraklı olanı. Söğütlerin orada durmadan yusufçuk arayanı. Kış gene dönüyordu.

— Allah sana çok şükür, dedi Miraç yüksek sesle.

Hanım döndü. Miraç’a uzun uzun baktı. Ekmeğinin kıyısından ısırdı. Elindeki taşlı yüzük sabahın solgunluğunda ışıdı. Çayı yudumladı sessizce...

— Çiçekleri unutma sakın, bir bir sula. Fazla don yaparsa istersen aşağıya al. Bu yıl kış zorlu olacak, baksana kuşlar güz dönmeden hepsi gitti.

“Bir derdi var bunun,” diye düşündü Miraç. “Bunca yılın celallenmeleri, neyle yitti ki? O da bir insan canım. O da bir can taşıyor. Hem artık iyice kocadı. Eline diline çabuk, ama gözü eskisi gibi ferli bakmaz...”

— Akşam geçecek trene koyacaksınız eve gidecek yükleri. Bir dahaki yıl da bunca hazırlığı boşlamalı, almalı dışarıdan her şeyi. Oğullarım büyüdü, dağılıyorlar hepsi bir yana. Okumaydı, şuydu buydu... Vedat’ım en okuyanıydı, bilirsin.

“Miraç Usta bak,”

Alay ederlerdi, neyin ustası bu Miraç Usta diye; Vedat, suyun ustası, derdi.

“Sana Zaloğlu Rüstem’i okuyayım dinle. Ha aldırma, suyu bizim yana saldılar. Nasıl bir adam bak Zaloğlu. Peki ama Miraç Usta, senin okuma yazman yok. Onca duayı nasıl öğrendin?”

“Ezberledim.”

“Biliyor musun dediklerinin ne demeye geldiğini?”

“Bilmem, ama Allah’ın, Peygamber’in ulu emirleridir.”

“Ya değilse?”

“Deme be Vedat Bey böyle. Bunca dindar bütün bütün boşuna mı okur her gün onları. Günahımız vebalimiz bu bizim.”

“Sen günahsız kulsun be Miraç Usta. Senin günahından ne olur ki! Sen o yattığın çardaklardaki kurtlar kuşlar kadar iyi, doğrusun, Miraç Usta.”

“Ama ben insanım. İnsan harama, yalana yatkındır.”

“Sen mi harama, yalana yatkınsın?”

Düşündü Miraç, keşke o zamanlar Vedat Bey’e deyiverseydi. Bir kış dağlık köylerden hanım için bırakılan petek ballarından bir parçayı dayanamayıp yediğini. Kuru yufkaya dolamıştı. Ne tattı o ağzındaki, harlı harlı ısıtmıştı içini. Peygamber Efendimiz ne buyurmuştu: “Bu dünyanın malı tatlı görünür ki, dini bütün kullarına günah işletsin.”

Hanım masadan kalktı. Nefti yün giyiminin içinde zayıf dimdik durdu. Aşağıdaki son toplanma seslerini dinledi bir süre...

— Sana dürümlük yufkalardan bıraktım. Yazın içine fesleğen koyup öyle mis gibi yediklerimizin tadı başkaydı... Ağa ölünce fesleğenleri de kuruttuk. Ne çok fesleğen vardı, bir baştan bir başa. Gelecek yıl da her şeyi dışarıdan almalı. Sen bana sor soruştur öğren, hilesiz salça, turşu yapanları. Sana bir teneke de kavurma bırakıyorum. Erik pestili de. Bilirsin Vedat Bey çok severdi. Sen de bizim bir insanımızsın.

Miraç çok şaştı, sevindi.

Bir teneke kavurma nesineydi onun, ölüsünü bile paklardı. Şöyle tok karnına kahveye ilişiverirdi. Dışarıda bir kar, bir kar. Her an kasabaya inmeleri beklenen kurtların korkusu. Bilmek gerekti, kim kurt, kim köpek. Yeniyetmelere tüm ayrıntılarıyla anlatılırdı bu. Miraç bilirdi, artık altmış yaşına varmıştı. Bu kuş kurdun en kabadayısı ona vızgelirdi: Karnı tok, sırtı pek. Tevekkeli dememişler, eşik ol da, paşa kapısında eşik ol...

— Benim namaz seccademi de sen al. Dualarında Vedat'ımı da eksik etme. Allah ona verdiği derdi tez elden alsın.

Hanım arayı geçti.

Oymalı ağır tahta kapıyı kapadı.

Nisan 1970

İskele Parklarında

Ağustos sonlarıydı, hava en koyu sıcağıyla dalga dalga titreşiyordu.

— Çok sıcak, dedi kadın. Ama İstanbul'un sıcağına güvenilmez, bir bakarsın kışlayıverir. Ne derler, ağustosun on beşi yazsa on beşi kış.

Kadının üstünde koyu şarap rengi bir etek-ceket vardı. Geçmiş yılların modasına uygun dikilmişti.

Giyiminin o zamanların modasına olan uygunluğu genç kadını gülünçleştiriyordu.

Otuz yaşlarındaydı. Elindeki küçük bir bavulu andıran çantasının rengi, derinin kirinden belirsizleşmişti. Çantanın kapanma yerinde küçük bir yılan kafası vardı. Bu kafa, çantanın eskiden, kemik rengi beyaz olduğunu açıklıyordu. Nasıl olmuşsa çantanın gerçek yılan derisi olduğuna tanıklık eden o yılan kafası, yapma boncuk gözleriyle, ilk rengini yitirmemişti, belki biraz sarıya dönmüştü ama...

— Bir de pastırma yazı olursa, taa kasım sonuna kadar... İstanbul bu, hiç belli olmaz...

İskelede akşamüstü satıcıları belirmeye başlamıştı.

Simitçi, güneşten kurtulmak için girdiği akasya ağaçlarının dibinden, camlı tezgâhını sırtlayıp vapurun yolcularını karşılamaya hazırlandı. Su satan adam, bardaklarını çabuk çabuk ince pirinç musluğun suyuna tuttu. Bardaklar ıslanınca ışıdı. Temiz bir görünüş aldı. Şekercinin cıvıl cıvıl renklerle boyalı ucuz şekerleri sıcaktan gevşemişlerdi. İki ayakkabı boyacısı, yan yana, boyama işlemlerine tutkuyla devam ediyorlardı. Biri bir deniz erinin ayakkabılarını parlatıp duruyordu. Yenmiş, eğrilmiş ayakkabıları o denli parlatmıştı ki, derinin üstündeki eğrilikler dalga dalga, inişli çıkışlı belirmişti. Deniz eri, yüzünde unuttuğu gülümsemesiyle, saygılı öylece bekliyordu.

Bu ağustos cumartesisi de diğer yaz cumartesilerindendi.

İskelenin kişileri hep aynıydı aşağı yukarı.

Kadın, “Hep aynı insanlar,” diye düşündü. “İzinli askerler. İhtiyar kadınlar. Küçük çocuklar. İhtiyar erkekler. Erkeklerin ihtiyarı kadına benziyor tıpkı. Kadınlar gibi küçük adımlar atarak yürüyorlar, alçak sesle konuşuyorlar. Durmadan bir şeyler kemiriyorlar.”

İhtiyarlar, torunlarının yemediği, oyuna dalıp gidince “sonra yeriz” diye bıraktıkları her şeyi yiyorlardı. Arada takma dişlerini yerinden oynatıp yiyecek kalıntılarını çıkarıyorlardı.

Belki iskeleye gelenler her gün aynı değildi. Ama, mutlu dalgınlıklarıyla, öylesine aynılaşmışlardı ki, onları sadece hava kararınca döndükleri yerlerinde ayırt edebilirlerdi. Daralmış omuzlarından artan, kayan giyimleri, kalınlaşmış derileri, bebeklerine yavaş yavaş mavi lekeler basmış gözleriyle, uyumlu bir kalabalıktılar.

Kadın, “Sabırlı oluyor ihtiyarlar,” diye düşündü. “Şu sarı saçlı veledin deminden beri çekiştirdiğine bak, hiçbir şey yapmıyor. Gülümsüyor yalnız. Vursa tokadı suratına, görür kadıncağızın burnundan getirmeyi. Gelmiş şuraya, kemikleri ısınsın diye. Gücü kalmamıştır ki, onunla didişecek. Çocuklar için her şeyimizi feda ediyoruz. Değse bari. Benimki usludur. Biraz inatçı, ama o da çocuk.”

Yanında sessizce oturan küçük kıza baktı.

Altı yedi yaşlarında çok zayıf bir kızdı. Ayağında lastik çizmeler vardı. Giysisi iyice kısa ve soluktu. Sıska bacaklarını örtmüyordu. Elleriyle dizlerini kapamıştı. Saçları kısa kesilmişti. Ensesindeki kemikler belirgindi. Kocaman, koyu renkli, uzun kirpikli gözlerini sucuya dikmişti. Sucunun yaptıklarını izliyordu. Olanlara karşı ilgili ve sevinçliydi. Dudakları aralıktı. Bu ona aptal bir anlam veriyordu. Çocuğun lastik çizmelerinden bir ter kokusu yayılıyordu.

İkisi de alışmıştı bu ter kokusuna. Bu koku evlerinden çıkıp buralara gelirken yürüyerek geçtikleri caddeler boyunca vardı. Çocuk ona kendince bir isim takmıştı. “Otomobil kokusu” diyordu. Otomobilleri çok severdi. Hiç binmemişlerdi anne-kız. Belki annesi eskiden, ama çocuk bunu bilmiyordu. Sıcaklarda buraya yürüyerek gelmek en büyük eğlenceydi.

“Haydi hava alalım bugün,” derdi kadın. Hemen devinme başlardı. Bir arka avluya bakan odalarından çıkarlardı. Annesi oda kapısını kilitlemeden

aynaya bakardı. Bu aynayı, yemek yedikleri masaya dayamışlardı. Odayı kiralayan Ermeni kadın, “Hiçbir yana çivi çakmayasınız ha!..” demişti. Oda kapısını kilitleyip uzun demir anahtarı annesi yılan derisi çantasına yerleştirince, merdivenleri inerlerdi. Gün ortasında bile aydınlık olmazdı merdivenler. Ama onlar alışmışlardı. Bildik basamakları inip sokak kapısını açarlardı.

Aydınlık, gürültü, insanlar, alıverirdi onları. Kadın, yürümeye hazır, şöyle her yanı gözden geçirirdi. Çocuk, annesinin eline elini verip lastik çizmelerinin tabanındaki rutubette kayan adımlarını, sevinçle atardı. Kadın için de, çocuk için de, yaşama başlardı. Yürürken arada çocuk, kadına bakardı. Onu çok beğenirdi. Kadın alışık bakışlarla dükkânları, araçları, insanları izlerdi. “Bak anne,” derdi “gördün mü şu subayı, minicik bir kılıcı vardı.” Ama kadın çoğunlukla, çocuğun görmesi için uyardığı şeyleri görmemiş olurdu.

— Yürü haydi!.. Yürü. Geç kalacağız.

Nereye, niçin geç kalacaklarını bulup çıkaramamıştı. Onları kimse beklemezdi.

Gidip otururlardı iskeledeki yerlerine. Belki orada yeteri kadar oturmaları gerekliydi. Annesi geç kalmamalarını istiyordu. Kış sonundan bu yana “hava almak, gezmek” iskeleye inmekti...

Vapur yanaşmıştı. Arka bölümünden köpükler fırdolayı yayılıp duruyordu denize.

— Bu köpükler nereden çıkıyor anne?

Kadın, çocuğa bakışlarını çevirdi, gözlerinin çevresinde ilk ince çizgiler yer etmişti.

— Gemiciler çamaşır yıkayıp suyunu döküyorlar...

Çocuk şaştı. Her gelen vapurun ardındaki, bu apak bitmez köpüklerin gemicilerini düşündü. Ne kadar çok çamaşırları olmalıydı onların. Sevindi köpüklere.

Simitçi, dağılan yolculardan umudunu kesince onların kalabalığına yöneldi, yanlarında oturan yaşlı kadın, “Oğlum,” dedi, “gevrek mi bari?”

Simitçi, en beğendiği simidi özenle parmak ucuyla tutarak kadına verdi. Yaşlı kadın, kara çantasının dibinden bir bozuk para yığını avuçladı, arasından gerekeni seçti. Bütün bunlar kadını çok yormuştu. Derin bir soluk

aldı. Ötede, kum havuzunda, kovasını durmadan doldurup boşaltan torununa seslendi.

— Sitare!.. Çocuğum, gel bak, simit aldım sana. Seversin...

Çocuk, ninesine şöyle bir baktı, gene işine koyuldu. Yaşlı kadın dönüp,

— Ne yaparsınız, dedi. Torun çok seviliyor. Söylerlerdi de inanmazdım.

— Yaa, haklısınız, dedi kadın.

Bu yanıtlama, yaşlı kadını sevindirdi. Kadının çantasına ilgiyle bakarak:

— Bir cumartesileri var onların da. Yani kızımla damadımın. Damadım bankada çalışır. Yani bankacı. Üç yıl oldu kızımla evleneli. Küçük evlendirdik. Eh, bu zamanda kocanın iyisi az. Ben de onlarla oturuyorum... Cumartesileri, yıkanıp paklanıp şöyle hava almaya çıksınlar diye, Sitare'yi alıp gezdiriyorum. Bu da babasına bir düşkün ki, görseniz. Başta erkek istiyordu Hayri. Hayri damadımdır. Derler ya, kız çocuk doğunca, beni kırk gün atmasınlar, sonrasını ben bilirim, dermiş. Şimdi babası onu koyacak dallar bulamıyor. Bir cumartesileri var onların da. Yani genç ikisi de, gezsinler, yürüsünler.

Kadın, yılan derisi çantasını sıkıca kucağına bastırıp başını denize çevirdi.

"Bir cumartesileri var ha?" diye düşündü. "Benim her günüm var. Yıkansınlar, üç yıllık evliler. Ama önce yıkanılmaz. Evde yaşlı kadının dolaşmaları, küçük kızın vızıldanmaları kesilmişken, utanç duymadan yatak odalarını açabilirler. Üç senede iyice öğrenilmiş tutmalar, sarılmalar. Sıcak basar insana. Yazları daha da artar sıcak. Yıkanmak için sobası yakılmıştır hamamın. Hiç iz kalmaz mı biraz öncesinden. Etler yumuşamıştır ne de olsa. Sonra toparlanır. Bol sabunla ovulmaktan kızarmış derinin yanması. Bir yıl var yıkanmadım. Bu şimdiki evde. Ev mi orası? Tek oda. Boynumun kirli görünmesinden korkuyorum. Silinmekle yetiniyorum. Saçlarımı eğip leğene şöylece yıkıyorum. Hem bulaşık sabunuyla. Kötü kokuyor. Kalın ağır bir kokusu var. Arapsabunu belki de çok daha iyi olur. Denemeli. Çocuğu hiç yıkayamadım. Ne kadar zayıf! Sıska denir böylesine."

Kadın döndü. Yanında gene ilgiyle sucunun gidip gelmelerini izleyen çocuğa baktı. Yanak kemiklerindeki ince parlaklık, onu olduğundan daha küçük ve zayıf gösteriyordu. İskele yönündeki kalabalık artmıştı. Gezmek için bu yana gelmiş olanlar, dönüşün kargaşalığı içindeydiler. Kadınlar,

özenli, açık yazlık giyimleriyle, kalabalığı renklendiriyorlardı. Bilet gişesinin orada, kolunun biri dal parçaları gibi kıvrılıp bükülmüş, gözünün akları kırmızı dilenci, tüm gayretine karşın, kimsenin ilgisini çekemiyordu. Arada, sandviç satan büfenin oraya dek gidip acındırma gayretini yineliyordu. Oysa adamın durumu olağandı. Dilenmesi için içler acısı sakatlıkları olmalı dilencilerin diye düşünüyordu oradakiler.

Güneş denizin üstüne iniyordu. Çevreye yayılan kızıllık her şeyi güzelleştiriyordu. Denizde kayıp giden vapurlar, arkalarında dalgalanan bayraklarıyla, yazın son sıcaklarını neşeyle dolduruyordu.

Çocuk, sucuya duyduğu ilgisi hiç yitmeden annesine sordu:

— Bu sucunun çok parası vardır değil mi, anne?

— Nerden çıkardın bunu? Parası olsa suculuk yapmaz...

— Niçin, suculuk yapmak yoksulluk mudur? Hem onun su koyduğu şey, öyle sarı, öyle parlak ki...

Kadın çocuğuna karşı bir öfke duydu birden. Onun bu kadar şey dururken, her gelişlerinde sucuya gösterdiği bu aşırı tutum onca çok aptalcaydı.

“Bu olmasa,” diye düşündü, “ağaca çıksam pabucum yerde kalmazdı. Bir boğazın derdi ne olur ki? Artık otuz yaşındayım. Yaşlandım sayılır. Hem yedi yaşında çocuklu bir kadınla kim evlenmek ister yeniden? Zayıfım da. Tahta gibi göğüslerim var. Belki biraz yiyip içsem, adam sen de, nerede koca. Zaten evlenmek istemiyorum aslında. Ama para yok, pul yok. Bazı şeytan diyor, at kendini denize, bitsin bu iş. Bak adama sen, öl git. Yapılacak iş mi bu? Hiç bizi düşünmedi. Bilmiyor mu? Kimimiz kimsemiz yok. Çalıştığı yerden tutuşturdular iki aylığını elime, sattım gelinlik takımlarımı. Bir dolap bir karyola. Elimde kaldı üç beş kuruş daha. Gelinlik takımlarımı alırken Mahmutpaşa’dan ne demişti adam, ‘Ablacığım bunlar eğrilmez, bükülmez takımlar. Buranın suyuna rutubetine bana mısın dememiş. Bakma sen kapakların çatırdamasına.’ Kocamla gülmüştük. Evin en pahalı eşyaları hep onlar oldu. Kocamı sevdim de kaçtım. Ne demişlerdi bana? Etme kızım, bak yazlık sinemanın büfesini işleten Şadi Ağabey sana görücü gönderecek. Kalkma kendi başına işlere. Kalktım kendi başıma işlere. Kaçtım. Evlendim. Kocamı unuttum gibi. Düşündükçe pek bir şey çıkaramıyorum. İçimi bir kuruluk aldı. Geceleri yatağıma giren adamın

sanki yüzü yoktu. Vardı canım olmasına, içim kurudu, üzüldüm üzüldüm, bitti. Hep o Ermeni madamın oda kirasını, hep yiyecek parasını düşünüyorum. Ama bazen de her şeye boş veriyorum, 'At kendini denize,' diyorum. Olsun bitsin. Adama bak. Git sen kaptır makinelere kendini. Ölüsünü bile patronları kaldırdı. Aaa, doğrusu Tanrı razı olsun iyi adamlar. Yanında çalışan arkadaşı gelip, 'Başın sağ olsun abla,' demişti. 'Kolunu kaptırdı enişte makineye. Aman ha!.. demeden etraftan, giriverdi makinenin içine. Bir insanda da ne çok kan olurmuş. Üzme kendini üzme. Her şey öyle çabuk oldu bitti ki, acı duymadı. Al, bu da üstünden çıkanlar. Askerlikte çektirdiği Yozgatlı onbaşısıyla olan resmi, plastikten para cüzdanı, bir kâğıt beş lira, bozuk yetmişbeş kuruş, bir de yapış yapış mendil'. Bu çocuk olmasa; dünyanın farkında değil; eğleniyor. Yoksulluk onca yok. Su satan adamı zengin sandıktan sonra. Ama bizden iyidir sucunun durumu. Gece olsun hiç istemiyorum. Bununla nereye sığınırım. Üstüm başım da yok. On yıl öncesinin nikâhlık elbisesi kaldı kala kala. Bir de bu çanta. Nikâhlık alışverişe çıktığımızda, çantacı nasıl da sattı bize. 'İyi maldır alın,' demişti. 'Bir zamanlar bunu ancak büyük madamlar kullanabilirlerdi. Size bedavaya bırakıyorum, düğün hediyesi.' Çok severim bu çantayı. Kim görse diker gözünü bakar. Etek-ceketimin kumaşı da yer yer açılıyor. O zamanlar, ipek muare diye ölürdük. Bu yıl herkes, büyük çiçekli ipekliler giyiyor. Gece olsun hiç istemiyorum. Uyku yok, durak yok. Bunun da okul zamanı geliyor. Neler de gerek yazdırmak için okula."

Torunu Sitare'ye simit alan yaşlı kadın, onu uzun süre çağırdıktan sonra yorulmuş olacak ki, vazgeçti. Dönüp çevresinde olup biteni süzmeye koyuldu. Gözleri genç kadına ilişince bir iki konuşma davranışında bulundu.

— Hanım kızım, sizin küçük simit yemez mi acaba?

— Yok, dedi genç kadın. O kadar iştahsız ki... Zaten evden gelirken doyurdum karnını.

— Ben yemesem diyorum, bu simit de elimde kaldı.

Yaşlı kadın, çocuğa, kadına iyice baktıktan sonra, giyimlerindeki yoksulluğu ve uygunsuzluğu gördü. Simit kırıntılarını silker gibi yapıp bir ötedeki boş yere geçti oturdu. Onların yönüne yeniden göz attı. Kalkmakta

ne denli haklı olduğunu kestirince oturduğu yerde gevşedi. Simidi ufak ufak koparıp yemeye başladı.

Çocuk gittikçe kararan akşamüstünde aynı kıpırtısızlığı sürdürüyordu.

Çevreye akasyalardan dökülen kuru yapraklar dolmuştu. Yeni sulanmış aslanağızlarının renkleri, güneşin dönen renklerine karışıyordu.

Genç kadın bir iki kıpırdadı.

Geldiklerinden bu yana ilk kez çocuk, annesine baktı. Ama kadın yeniden eski durumunu aldı.

— Biraz daha oturuyoruz, bekleyenimiz yok ya, dedi. Hem hava çok güzel. Bu yıl bir de pastırma yazı olursa, taa kasıma kadar.

— Pastırma yazı ne demek anne?

— İşte sözgelimi. Pastırma yazı demek, kış az olacak, yaz çok olacak, demektir.

“Hiç büyümüyor bu çocuk. Büyümesi durdu bunun. Evin arkasındaki okula yazdırmalı. Bir önlük gerek. Gitmeli ablamlara, belki Mahinur’dan falan kalma önlük vardır. Onun kızları büyüdü. Kocamın ölümünde gitmiştim, ne densizlik. Ama o öldüğü gün her yan ödağacı kokuyordu. Bir tavırla karşıladılardı. Kalıcı mı sandılardı ne? Akşam yemeği hazırlığındaydılar. Mutfaktan geçerken bir tabak zeytinyağlı lahana dolması görmüştüm teldolapta. İncecik, zar gibi, ak lahana yapraklarına sarılmış. Yemek hazırlığını durdurdular ben gidince. Kalktım. Yeminler antlar verdilerdi. Yemeğe kal diye. Kalmadım. Sanki artık, abla-kardeş değildik. Büfeci Şadi Ağabey’le evlen dedi ya, ben de evlenmedim. Tamam, onlar haklı oldular. Kocası trenlerde biletçi. İki kızı da evlere dikişe gidiyor. Ama işte kalmadımdı. Giderken, kapı aralığından on lira sıkıştırdı elime ablam. ‘Vah benim canım kardeşim,’ dedi. Keşke almasaydım parayı. O parayla, üzüntüsünü, ablalığını savdı. Yok gidemem onlara. Ama iş bulup çalışmak için bunu okula yazdırmalı. Nasıl? Büyümesi durdu bu çocuğun. Artık üzülmüyorum bir şeylere. Kocamı sevdiğimi bile unuttum. Peki, ben nasıl iş bulurum? Ne iş vardır ki bu şehirde? Kocam, daha on ay oldu öleli.”

— Hadi, dedi kızına. Çok karanlığa kalmayalım.

El ele tutuştular. Çiçek öbeklerinin kıyılarında, güz çimenleri göveriyordu.

Yürümeye başladılar.

Kadının genç ve düzgün sırtındaki giyiminin rengi gölgelerden karaya dönmüştü.

Çocuk lastik çizmelerinin içine çöken akşam serinliğini duyarak adımlarını atıyordu. İhtiyarlar yavaş yavaş evlere dönüşün hazırlığına başlamışlardı. Gece uykuları azalmıştı artık, karanlık sokaklarda yürüme çevikliklerini yitirmişlerdi. Daha geç kalamazlardı. Sucu, akşam serinliğinde, işlerin kesatlaştığını bildiğinden çoktan gitmişti.

Hava, ne de olsa serinliyordu gün batarken.

Genç kadının dediği gibi, ağustosun on beşi yazsa on beşi de kıştı.

Haziran 1970

Edirne'nin Köprüleri

Büyük amcamın karısı Naciye Yengem az konuşan, hep gülümseyen, iki yanağında kırmızı iki yuvarlağıyla orta boylu bir kadındı. Tüm yaşamı boyunca boya, süs nedir bilmemişti. Onların geldikleri yerde sanırım böyle şeylere düzgün deniyordu. Öylesine yumuşak davranışları vardı ki, bu üç katı da ayrı ayrı kirada olan evde, bir onun sesi duyulmazdı. Birinci katta, buna kat demek uygun muydu bilmem, sokak kapısından içeri girince, bir oda ve bir hela vardı. Odanın taşlığa açılan bitimindeki yere gömülü kocaman küpün üstünü tahtayla kapamışlardı. Bu küple beni, Sabahat'ı korkuturdu ninem. Güya oradan geceleri çarşamba cinleri çıkıyordu ve bizi alıp götürürlerdi gürültü edersek. Çarşamba cinlerinin hep "Çarşambadır çarşamba" diye gece gezdiklerini, çocukları hemen küpe soktuklarını biliyorduk.

Bu odada, iskelenin kıyısındaki mavnalarda çalışan, hiç görmediğimiz bir adamla, karısı Zehra Teyze ve kızı oturuyordu. Kızını bir kez görebilmiştik topu topu. Cibali'de tütün fabrikasında işçiydi. Kocaman bal rengi gözlerinin anlamı bizi çok etkilemişti. Elleri pütür pütürdü. Her günkü yerimizde otururken yanağımızı okşamıştı. Öylesine hoş bir kokusu vardı ki ellerinin.

Zehra Teyze'nin kocası, eskiden macun yapıp satarmış. Şimdi biraz okuması yazması olduğundan, gidip dikiliyormuş sabahtan akşama dek, mavnalara taşınan kum küfelerini yazıyormuş.

Zehra Teyze tek penceresinin önünde oturup kâğıtlara düğme dikerdi. Bu minik erkek mintanı düğmelerinden iki düzinesine yüz kuruş alıyordu.

Sessizce odasına girip oturduğumuzda ben ve Sabahat, bize şöyle bakar, gene işini sürdürürdü. Odasında parçalardan örülmüş bir yaygı seriliydi yere. Topladığı yatakları, köşeye düzgün kümelerdi. Yatakların üstüne ak bir çarşaf örterdi. Bu çarşaf odayı aydınlatırdı aklığıyla. Açık mavi gözleri

vardı. Kıralmış saçlarını, bir sarı yemeniyle arkasına toplardı. Boyu kısa mıydı, uzun muydu, bilmiyorduk. Çünkü hiç kalkmazdı yerinden.

“Zehra Teyze biz de düğme dizmeye geldik. Bize de dizdirsene.”

“Dizin dizin, ama hem sıkı dikin, hem sıra sıra olsun.”

“Peki Zehra Teyze.”

“Yengeniz nasıl?”

“Yengemiz iyi.”

Yengem Sabahat’ın annesiydi, ama ben gün boyu sokağa çıkıp dışardan, “Yenge! Yenge!” diye bağırdığımdan, Sabahat annesine, “Yenge” der olmuştu. Sabahat benden iki yaş küçüktü.

“Yengemiz iyi, çamaşır yıkıyor.”

“Tam çamaşır havası bugün.”

Bu hep yinelenen konuşmadan sonra düğmelere dalardık. Tümü cam düğmelerdi. Küçük dört delikliydiler. Tek penceresinden ışık alan odada, dikdörtgen kesilmiş kartonlara düğme dikmek, az hüner isteyen bir iş değildi. Hiç ses olmazdı aramızda. Dışarıdan geçen atlı sebzecinin, “Ayşekadın fasulye, hani ya dolmalık biber!” diye bağırmasını işitince, kalkardık.

Zehra Teyze bize bakar, yerinden kıpırdar gibi olurdu.

“Benimle bir iki lokma bir şey yeseydiniz,” derdi. “Dünyada aç mezarı yokmuş derler.”

Çıkardık Zehra Teyze’nin odasından.

Onunla yemek yemeyi isterdik, ama yengem bırakmazdı bizi.

“Abe çocukçağızlarım, vardır elbet kadının bir derdi ve düşüncesi. Gitmeyin hep oracığa. Kızı derler olmuş tango. Bir bilmezmiş babası. Zehra Hanım kadıncık... Kızının da almayalım bir günahını. ‘Gençtir, cahildir’ demek kolay, her bir kişiye oldu tango. Biz de olmayalım herkes gibi cahil. İster kim bilir bir herhangi bir şey. Bilmez ki, bir yalan dünya...”

Günlerce görmediğimiz olurdu Zehra Teyze’yi.

Pazar kurulduğunda haftada iki gün salı ve cuma günleri ninem bizi alır, hasır zembili de birimizin eline tutuştururdu. Aşağıda kapıda durup,

“Var mı komşum alayım istediğin bir herhangi şey” derdi.

Biz de, “Var mı komşum alayım istediğin bir herhangi şey” derdik.

Ninem öfkeli bakardı bize.

“Siz oldunuz bir sokak çocuğu. Hem de gevşek ağızlı çocuk. Çocuk dediğin tarlaların ve bahçelerin yakışığı. Ah olmalıydım ki gençliğimde, durmamalıydım burada. Buralarda kar bile kirlenir kararır, bilmez misiniz?”

Zehra Teyze seslenirdi içeriden. Sesi kendini hiç açıklamazdı.

“Teyzeciğim var ol. Bulursan patates alıver bana bir kilo.”

“Olur be kızım. Ne ki bir kilo patates. Yok mu başka bir istediğin?”

“Hadi be nine,” derdik “istemiyor işte, sorup durma.”

Ninem bize gene uzun uzun bakardı. Seksen beş yaşındaydı. Kamburlaşmıştı. Yan dişlerinden başka dişi yoktu galiba ağzında. Ağzı, pembe, sıkı sıkı kapalıydı. Kara çarşafının çevrelediği ince kemikli yüzünde yaşına yakışmayan kalkık bir burnu vardı. Burnu yüzünden, ninem istediğince öfkeli görünmezdi bize.

— Abe oldunuz siz de bir tango. Elin fıkarası, hep işler o cam parçacıklarını. Belli ki, görmemiş hayatında bir ağaç, bir dağ, hem de bir coşkun su. Ne var taşısak kadıncağıza iki şey...

Sokağa atlama taşı gibi uydurma bir eşikten inerdik.

Ev o kadar uzun süre bakılmamıştı ki, yapının aslı olan her parça, giderek yerini birçok eklere bırakmıştı. Bunlar evin dışına çakılmış gaz tenekeleri, sokak kapısının aralıklarına tutturulmuş tahta parçalarıydı.

Pencerelerin dışında bulunan kafeslerin ortaları yenmiş, dökülmüştü. Kırık camlar, kalın unlu kâğıtlarla kapatılmıştı. Elektrikleri hep kesikti. Kiracılar gaz lambası yakardı. Sokak kapısının üstündeki aydınlık için yapılmış camlardan yalnız koyu mavi renkte olanı kalmıştı. Günün çok kısa bir anında giren güneşte o maviden uzun, şaşırtıcı bir ışık düşerdi taşlığa.

Sabahat’la, o rengin içine otururduk. Hiç bakmazdık birbirimize. Üzüntü mü, sevinç mi bilemediğimiz aykırı duygular içimizi arıtırdı. O cam, evin gençliğinden, yaşantısından kalan tek şeydi.

Pazardaki alışverişlerimiz, ninemin az bildiği Türkçeye, hiçbir şeyi beğenmemesi de katılınca eğlence olurdu bize. Mevsimine göre eline aldığı sebzeleri şöylece tartardı.

“Buna siz pırasa mı dersiniz benim kızanlarım. Asmakabağı gibi eğrilmiş. Yetiştiği bostan belli ki güneş almamış, toprağı katılmış.”

Dizi dizi pırasaları açıp kendince en uygunlarını seçerdi.

Pazarın o bayramı anımsatan gürültüsü, kalabalığı bizim yerimizde durmamızı zorlaştırırdı. Sabahat incecik boynunda asılı muskasını sık sık yoklardı. Dışarıdan görünsün hiç istemezdi. Durup durup gülüşürdük. Ninem bu kez havuçları karıştırmaya başlardı.

— Hepten susuz buncağızlar. Bunları kesmeye kasap satırı ister.

Satıcı, nineme gülerek bakardı.

— Be anacığım. Sen de gelirsin pazarın bitimine. Sabahtan gelsen iyisini alırsın. Hem ucuz istersin hem de iyi.

Ninem gereksiz bir acele içinde,

— Niçin ucuz kötü olacak? derdi. Benim gül kokulu memleketimde her bir şey hem ucuz hem iyiydi. Biz zaten yapardık kendimiz bostancılık. Yetiştirirdik her şeyi elceğizlerimizle.

— Gelmeyeydin, anacığım, buralara, derdi adam arkamızdan.

Ninem çabuk çabuk yerleştirirdi aldıklarını zembile. Pırasa demetini de benim kollarıma sıkıştırırdı.

— Etmeyin gevezelik. Yürüyün doğru hem de yolunuza...

Pazara akşam gelen alıcılar, bizim oranın insanları olurdu çoğunluk. Tümü dağınık sebze, meyve sergilerinin önüne diz çökerdi. Kalanların arasında, en az çürük, en az pörsümüş olanlarını araştırırlardı. Pazarcılar bağırarak, “Haydi topluyoruz, akşam pazarı bu. Dördü yirmi beşe limonlar, su küpü bunlar su...” diye mallarını överlerdi.

Biz döner dolaşır baharatçının önüne giderdik.

O bizim pazarda en beğendiğimiz satıcıydı.

Küçük tahta tablasını eşit karelere ayırmıştı. İçlerinde kırmızıbiber, karabiber, tarçın, çöreotu, karanfil, kekik, daha bilmediğimiz çeşitli şeyler bulunurdu. Terazisi pırıl pırıldı. Küçük kesekâğıtlarından birini, müşteriyi görünce çekerdi. O bizce pazarın en değerli şeylerini satardı. Terazisine, akıl almaz küçüklükteki ağırlık ölçülerini koyup kıymetli şeylerini özenle tartardı. Ninem onun biberlerini de beğenmezdi.

— Abe oğlum! Hiç acı vermez bu biberler. Nasıl yaparsın sen bunları? Alamaz yerini Şıpka biberinin bunlar.

— Bunları yapmam ben teyzeciğim, derdi satıcı. Bunlar Çin’den Maçin’den gelir.

“Çin’den Maçin’den gelir” sözü, bizim soluğumuzu keserdi. Uzaklık kavramımızın, mahalleden öteye geçişi bu sözle başlamıştı. Ellerimiz, kollarımız dolu, evin yolunu tutardık.

Karanlık çökmeye başlayınca bir yığın karga bağrışarak yatırın oraya uçardı. Köşede, çeşmede sıra bekleyenlerin renkleri seçilmezdi. Çeşme yalağından taşan sular, yolu ıslatırdı. Yaz kış orası hep ıslak olurdu. Ninem yakınırdı her zamanki gibi:

— Abe kızanlarım, topraksız yerde yaşanmaz. Her yer burada ev. Güneşi gördüğümüz yok. Derler ki, gelmeyeydin. Kim gelmek istedi, ben mi? Ah kışın bile duvarları sıcak olan evim. Çapaya çıktığımızda tarlakuşları ötmezdi daha. Kışın karın altında toprak dinlenir suyunu alırdı iyice. Toprağı kazardık, yarılır gevşerdi. Bolluğu bereketi ancak toprak anlatır. Gençliğimde olsaydı, çıkıp giderdim buralardan. Yaşlılık zor dert. Çıkmamış kimse gurbetteki topraklarımıza bahçelerimize sahip. Almaz aklım, bu erkeklerin çabası niyedir? Alıp başlarını düşerler gurbetlere, viranlara. Bırakırlar ata topraklarını. Doksan Üç Savaşı’nda gitmiş, onca kan onca kol bacak. Yiğitler elma ağaçlarından yapmışlar kendilerine baston. Olmaz, anlamazlar hiçbir şey. Alamaz kimse topraklarımızı konaklarımızı derim. Ne var bu viranlarda! Kıtlık neymiş gördüler işte, daha da neler göreceğim durun durun...

Ninemin bu yakınmaları bildikti. Duymazdık bile onu. O kadar yaşlıydı ki, iki yüz yaşına varsa bundan daha çok ihtiyarlayamazdı.

Evde bir iş yapmadan duramazdı. Ya bizi önüne katıp pazara götürür ya da “Mari Naciye!..” diye seslenirdi yengeme. “Yok mu herhangi bir yerde şişlerim? Kalmıştır yarım Hasan’ın çorapları.”

Naciye Yengem on beş yıllık kaynanasına, ilk günkü saygı ve sevgiyle bakar çekinirdi.

Yıllarca önce onun gelin seçmeye geldiği günü hiç unutmazdı.

Bir hazırlamışlardı ki, evi avluyu.

Nasıl da sıkı sıkı süpürtmüştü annesi. Evin girişindeki sıra sıra sardunyaları, tek soluk yaprağı kalmamacasına ayıklamışlardı. Bahçe kapısını açıp da, avluya kim girse, evin, bahçenin tozunu sanki bir cam parlatır gibi alınmış sanırdı. Annesi,

— Naciye, demişti. Oldun bir gelinlik kız. Hem güzel hem iyi. Bilirsin Hala Adile gelecek, bilirsin Hala Adile temizdir, sert bilinir, onun itibarı büyüktür. Bakma insanlarımızın sert demesine. O sertlik değil, açıkgönüllülüktür. İsterim beğensin seni ve alsın Hasan'a. Onun oğulları kuvvetli ve merhametlidirler... Ona açıktır her ev, o her eve kendi avlusuna girer gibi girer. Bunu da hak etmiştir...

Hala Adile o zamanlar elli yaşlarında, uzun boylu, büyük adımlar atarak yürüyen bir kadındı. Başına örttüğü örtünün, evde ve dışarıda, tek buruşuğu, tek lekesi olmazdı. Şöyle, çenesinin altında çevirip yanağının kenarına ucunu sokardı. Sihirli bir örtüydü sanki bu. Her kez kıvrılma yeri, sırtına dökülen yanları, eş uzunluktaydı. Hep ak örtüler takındığından, değiştiği de seçilemezdi. Bir şeyin düzgünlüğünden temizliğinden mi söz edilecek, Hala Adile'nin başörtüsü gibi, denirdi.

Oğullarının tümü onu sayarlardı. Onların uygun bulmadığı davranışlarını görünce:

"Olmuşsunuz siz de bir adam sanki," derdi. "Olunsaydı uzamakla adamlık, olurdu en büyük adamlar Çukurdere'nin kavakları."

Hiç ses çıkmazdı odada.

Kocası kırk yaşındayken ölmüştü.

Kocasını çok sevdiği, çok kıskandığı söylenirdi. Tarlaya, bahçeye gittiklerinde aynı sırada çalışırlardı. Bir güz doğum yaptığında çıkamamıştı onunla toprağa. Kocasının sabah azığını hazırlarken,

"Abe" demişti, "İdris, neyin nesi, bu hep tıraşlanmak? Giymek kara şayak ceketi, hem de çizgili mintanı?"

Kocası iri elleriyle, minik burnunu tutmuştu,

"Getireceğim sana bir ortak koca kız" demişti.

Hala Adile'nin bu şakaya verdiği karşılık, raftan kalaylı bakır maşrapayı alıp onun yüzüne fırlatmak olmuştu. Bu olayı, Naciye Yenge'ye anlattığında, "İdris vurmadı bana bir fiske, hem de herhangi bir şey. O güzelim yanağı kaldı kan içinde. Koştum süreyim diye merhem, çıkmışım avlulara, dönerim bostan beygiri gibi. Bulamam odanın kapısını. Sanki odanın kapısı sokakta. Bir bakarım ki, İdris durmuş dışarıda, güler Allah güler. 'Ne gülersin, kırılası ellerime mi?'

– ‘Hayır’ der, ‘sen bilmez misin? Ben hep tıraşlanır, hep bu şayakları giyerim. Damatlıklarımı, sen çıkarmışsındır giy diye. Bunları sandık basacak, diye’. Abe dosdoğru söylemiştir adamım. Ama dönmüştür nasıl gözüm ki, bilememişimdir hiçbir şey. Biz olmuştuk her yerde beraber. Evet kıskanırdım onu gözümden bile. Kaldı o iz yanağında. ‘Bir de yakıştı ki, Hala Adile’ derdi, ‘yaptın bana bir iyilik, arttı yiğitliğim’.

O büyük temizlikten sonra gelmişti Hala Adile.

Bütün tanıyanlar, ona olan çekinme, saygı duygularından ötürü, “Hala Adile” derdi.

Bu genel akrabalık duygusunu onun her zorluğa karşı gösterdiği direnme, her olayda ortaya koyduğu şaşmaz tarafsızlığı vermişti.

“Hala Adile” derlerdi, “kimsenin hakkını, kimseye üst tanımaz.” Gerçi ona duydukları sevgi, kolay, ılık, sarıcı değildi, ama değişmez güvenliydi.

Onun gelini olmanın nasıl övünç verici bir şey olduğunu annesi kendisine söylediğinde, Naciye Yenge pek açık seçik anlayamamıştı. O zamanlar on altı yaşındaydı. Her sabah yatağından bayramlara kalkarcasına sevinçli uyandığı yılları yaşıyordu.

“Olur,” demişti. “İsterim beni beğensin.”

Hala Adile avludan geçip odaya girince, annesiyle öpüşüp sedirin köşesine oturmuştu.

İlkyazın o anlaşılmaz gürültülerle dolu günlerinden biriydi. Taze otlar boy atmıştı. Camları aşıp odalara doluyordu.

“Bunları kızımız Naciye mi işledi Saliha?” diye sorduğunda, Naciye Yenge’yi bir ateştir basmıştı.

“Evet Hala Adile.”

“Renkleri de o mu düşürdü?”

“Evet.”

“Sarma ve aşırma yerlerini iyi doldurmuş eline sağlık.”

Ürünler toplandığında düğün yapılmıştı.

O yörede, onların düğünündeki kadar silah atılan düğün olmamıştı, derler. Gerdek gecesi camları Hasan örtmüştü gidip. Camlar örtüldüğünde, dışarıdaki gürültüler kesilivermişti.

Hasan’la aynı olduğu o geceden bu yana Naciye Yenge kocasını suskun, gülümseyen bir sevgiyle sevdi.

— İyi ki, Hasan'la evlendim, dedi. İyi ki!.. Onlara göreymişim. Annem iyi bildi.

Evlerinin dirliği inanca, yetinmeye dayanıyordu. Bu o verimli, eli açık doğanın içindeki yetinmeydi. Buralara gelince yetinmenin ne olduğunu öğrendiler. Kalanların gerçekten dönülmezliğini anlayınca.

Naciye Yengem, "Şişlerin nerede bilmem. Bunlar evcilik oynarken almış olmasınlar?" deyince, "Kalmıştır Hasan'ın çorapları yarım," derdi ninem. "Donacaktır mezbahada, o taşların üstünde. Giyer tahta bir pabuç bilirim. Alışık değildir ıslağa hem de karanlığa."

— Üzme kendini anacığım, derdi Naciye Yengem. Sen geçenlerde örmüşsün ona bir çift, hiç giymemiştir daha. Sandıkta da var iki çift, memleketten getirmişiz, etmeyesin telaş.

Ninem sesine öfke katardı.

— Bak konuşursun cahil cahil. Bilmez misin ki, üç yıkanmada yün çorabın gider havı, keçeleşir ısıtmaz... Örelim hep çorap ona. Bakmak için bize, gider sabah karanlıkta o ıslak yerlere. Hiç görmez güneş, hem de bir ağaç.

Naciye Yengem üzgün, yere bakardı. Ninem, köşesinden onu şöylece süzdükten sonra, "Hadi bre mari," derdi. "Dalma fazla derinlere. Bul benim şişlerimi." Bilirdik tığlar yüklükteydi. Yengem onları, kaynanasının gözleri yorulmasın diye oraya saklardı. Ninemin sol gözbebeğine iki yıldır, bir ak leke oturmuştu.

Yengemin bir gün, alt kattaki Zehra Hanım'a dert yandığını duymuştuk. Zehra Hanım köşesinden, "Evet Naciyanım" diyordu. "Çok yormasın teyze gözlerini. Üstten çıkan çarkçının annesinin gözüne perde geldi de, kadıncağız gözünü kaybetti. Üstelik teyze ondan çok yaşlı. Ah bu gözlerin bozulması olmasa. Tanrı vergisi şeylerimizi de kaybedersek ne olur bunun sonu?"

Naciye Yengem, bu konuşmadan sonra, Zehra Hanım'ın gözlerinin ne çok yorulduğunu düşünüp yüzünde derin bir suçluluk anlamıyla geriye dönmüştü. Ne denli didinse, sonunda yatakların konduğu yüklükten, şişleri çıkarır nineme verirdi. Ninem, amcamın yarıda kalmış yün çoraplarını örmeye yeniden başlardı. Elleri yıllardır alıştığı, bildiği örgüsünü üretirdi.

Oturduğumuz katın iki odası vardı. Biri sokak yönünde, öbürü arka bahçeye bakan, yemek yediğimiz, oturduğumuz, konuk kabul ettiğimiz, yengemle amcamın yattığı odaydı. Bahçenin çevresi, büyük taşlarla örülmüştü. Hemen duvarın bitiminde de, gene karanlık eski evler ve uzayıp giden koca bir incir ağacı vardı. Ağacın üstünde, yemiş verme mevsiminde bile incir olmazdı. Ağaç alabildiğine büyümüştü. Koyu gölgeli dalları, güneşi aramaktan yukarılara doğru alıp gitmişti başını. Güneş girmezdi ki bahçeye...

— Bu incir veremez bir yemiş, derdi ninem. Isınmaz gövdesi, almaz bir dalı güneş. Kalmış yoksulcağız buralarda. Baharda gökte, denizde, toprakta her şey kıpırdar, uyanır; buncağız kalır hep böyle...

Öndeki odada Sabahat, ben, ninem yatardık.

Geceleri yer yatakları açılınca, kabartılmış yün yataklara ak çözme çarşaflar serilirdi.

Ninem uzun uzun örtüsünü dürüp başucundaki mor işlemeli bohçasına koyardı. İncelmiş saç örgülerini, yatarken yumuşak uçuk mavi bir yemeniyle toplardı. Yatmadan ellerimizi, ayaklarımızı, alt kattaki taşlıkta yıkamak zorundaydık. Taşlığın idare lambasıyla aydınlanmış hüzünlü yarı karanlığında, Sabahat'la tulumbayı çekerdik sırayla. Su, çektikçe daha soğuk akardı. Acı suda kesilen, taneleşen sabunla yıkardık elimizi yüzümüzü. Sokak kapısının oradaki küpten, çarşamba cinlerinin çıkacakları kuşkusu, her gece bu temizlik saatlerinde, korkudan içimizi katıltırdı. Suların donmasını az mı isterdik, yıkanmamak için. Oysa, yandaki deniz astsubayının evinde, kar yağınca terkos boruları donardı da, bizim tulumba hep akardı. Suyu ellerimize yüzümüze vurdukça, kızaran buzlaşan derimiz, uykunun ısıtan, gönendiren beklemesine hazırlanmış olurdu. Yataklarımıza girince, kalın yün yorganlarımızı iyice çeker yok olurduk. Ninem bir şeyler okurdu yatakta mırıl mırıl. Okuması bitince keyifliyse o gün, ninemin keyifli olması amcamın iş dönüşü bizlerle bir iki kelime konuşmasına bağlıydı.

— Uyudunuz mu benim yavrularım? derdi.

Burunlarımızı yorgandan çıkarıp,

— Ninecim, derdik, ısındık, ama uyumadık. Anlatsana bir şeyler.

— Yok mari. Olmaz gecenin bu saatinde. Kalkar her biri ezanda. Sabah giderler işlerine. Hiç durmadan çalışırlar hep. Geldik buralara ne oldu? Çıkmadı bize kimse sahip. Vermediler herhangi bir iş. Aldım oğluma Naciye'yi de, o da geldi oldu burda perişan. Solacak gül gibi yanakları. Ama söyleyemem kimseye. Oğlum kızar bana, "Sus be ana! Tutturma 'Memleket memleket' diye. Bilir ki, büyüklerimiz çağırmıştır bizi buralara. Çalışır geçiniriz." Bir o çalışır. Mezbahada keser güzelim hayvanları. Hiç konuşmaz oldu. "Başka iş yok mu mari?" diye her gördüğüme sordum. Fabrika var derler. Biz makine hiç bilmeyiz. Topraktır bildiğimiz. Ama toprağı iyi biliriz. Oğlumu da koruyamam yün çorap örmekle o kanlardan, o karanlıktan. Nerede taşı toprağı derler İstanbul'un, altınmış diye. Zaten taştan olmaz altın. Toprak da burada yok...

Odayı bir yabancılık sarardı.

Sabahat'ın ağlamış olacağını düşünürdüm.

Amcamın eklem yerleri genişlemiş ellerini, parmaklarındaki derin, kapanmış yara yerlerini düşünürdüm. Bayramlarda, yengemin özenle hazırlayıp ütülediği ipek mendilini bir türlü katlayıp cebine koyamazdı. İpek, ağaç kabukları gibi sertleşmiş ellerine takılıp ipliklenirdi. Amcamı bayramlarda tertemiz yaparlardı yengemle ninem. Onun sanki derisine geçmiş olan ağır et kokusunu yok etmek için, tenekede ısıtılan suları arka arkaya taşırlardı gusülhaneye. Amcam o günler bazı şeyleri unutmuş gibi olurdu. Kara giyimlerini giyer, ince yakalı mintanının aklığı yorgunluğunu aydınlatırdı. İlle de o ipek mendil cebe konurdu. Bu bayramın töresiydi. O mendilse, Naciye Yengemin damatlık armağanlarından arta kalandı, diğerleri satılmıştı. Elini gidip öperdik Sabahat'la. O katı, bozulmuş elini öptüğümde, içimde büyüyen güvenle, sevgiyi taşıyamaz olurdum. Gözlerime yaşlar dolardı. Babam ölmüştü üç yıl önce, ama sanırım babamı da, yaşasa, amcamdan daha çok sevemezdim. Yengem, "Amca demek yarı baba demektir" derdi.

Geceleri, ninemin en yakını bizler olurduk.

Yaşlılığı çevresinden sezilecek diye çok korkardı.

Bu korku, o kadar içtendi ki, kuş gibi sessizce uyur, sabahları kalktığında, bedeni kendine bir sakarlık yaptırır diye kimseyi uyandırmazdı.

Ufak devinmelerle yatakta doğrulur, usul usul, suyu çekilmiş oynak yerlerinin dayanıklılığını denerdi. O, dağlardan buraya kopup gelmiş Hala Adile'yi çok severdi. Onu yeterince dinç, yeterince 'muhtaçsız' ayakta tutmak için her çabayı gösterir ve başarırdı bunu. Biz uyur gibi yapar, onun gününe başlamak için bedenini buna alıştırmasını kirpiklerimizin arasından izlerdik.

Ak örtüsünü başına doladıktan sonra çoraplarını giyerdi.

Ayaklarını o denli temiz tutardı ki derisi saydamlaşmıştı. Sonra çıkardı odadan.

O saatlerde evde kimse uyanmamış olurdu. Amcamın sabah hazırlığını geliniyle birlikte görürdü ninem.

Biz yeniden uykuya dalardık.

Uyandığımızda, amcamdan ve Zehra Hanım'ın kocasından daha sonra işe gidenlerin ayak sesleri, sokakları doldururdu. Bunlar, yedide çalan tersane düdüğünün işçileriydi. Yataktan kalkınca, cama burnumuzu dayayıp onların geçişine bakardık. Giyimleri yağdan kirden katılaşmış, yüzleri eş yorgunlukta adamlardı bunlar. Bazılarının ellerinde bakır yemek tasları olurdu. Bu, kadınlarının sevecenliğini belirtirdi. Bizce, yengem gibi ipekten, melekten olma kadınlar hazırlardı onların azıklarını. Bu düşünce tersane işçilerinin katı yüzlerindeki yoksulluğu silerdi. Yengem gibileriyle, yoksulluk çekilir olurdu çünkü. Biz bilmezdik ki yoksul olduğumuzu. Alttaki Zehra Teyzeler varken, bilmemiz olanaksızdı da. Bizde kabartılmış yün yataklar serilirdi geceleri. Ak çarşafların, çivitte durulanmış maviliğinde en güvenli çocuk uykularımızı uyurduk. Yoksulluk, horlanmak değil miydi? Bizi kimse horlamazdı ki. En çok azarı ninemden işitirdik. O azarlar onun Türkçesiyle eğlendirici olurdu.

Bu tersane işçilerinin gülmezliği, umutsuzluk verirdi bize. Ama umutsuzluğumuzu aydınlatan işte o yemek taslarıydı.

Sabahat az konuşurdu. Hiçbir açıklamada bulunmazdı bu insanlar için bana. İkimizi de ayrı bir yerde düşünemezdim.

Ne yapacaksak 'biz' derdik. Az gülerdi. Yüzündeki anlam, yengemi anımsatırdı. Kâkülü gözlerine dek uzardı. Saçları çok uzundu, buraya geldiklerinde kesmişlerdi. Kesilmiş saçları yaldızlı kahverengiydi. Yüklükteki karanfil işlemeli bohçada, tülbentle sarılı duran bu saçlara arada

bir bakardık. “Küstü mari saçları” derdi ninem. “Karardı kaldı.” Yengem yine gülümserdi. Gerçekten, Sabahat’ın o kesik saçları parıltıları, bükülüp kaymalarıyla, canlılıklarını hiç yitirmemişlerdi. Buraya gelip yerleştiklerinde, Sabahat’ın saçlarını örüp uçlarını boncuklarla süsleyen yengem, kesmişti kızının saçlarını. Ufacık çocuğunu, nerelerde barındıracağını şaşırmıştı ilk günler. Bağlar, bahçeler yoktu artık. Küçük kız, öyle, sessiz, köşede kalakalıyordu gün boyu. Ağlayıp bağırsa üzülmezdi. Onun bitmemiş bir yolculuğun sonunu beklermişçesine susup oturması, yengemi yaralıyordu.

Havaların ısındığı bir ilkyaz günü kapının önüne bırakmıştı çocuğunu.

Kızının iyi huyuyla, kendini öbürlerine sevdireceğine inanıyordu.

Bir ara işinden baş alıp sevinçli sesleri görmeye çıktığında, çocukların Sabahat’ı saçlarından tutup at gibi koşturduklarını gördü. Bir de tekerleme tutturmuşlardı:

“Edirne Çingenesi, ne de uzun yelesi...”

Evde, o akşam, Sabahat’ın saçlarının kesilip kesilmemesi için çıkan tartışmada, ninem sesini yükselttikçe, yengem o suskunluğunu hiç yitirmemişçesine sürdürdüğü konuşmasıyla,

“Bakımı zor oluyor, hem çocuk zayıf” diyordu.

Sabahat, “Öyle hoş ki, nine” demişti, “Beni at yaptılar. Hem biz Edirne Çingenesiymişiz.”

Ninem şöyle bir dolaşmıştı odayı çepeçevre:

— Nereden bilirmiş onlar Edirne’yi. Bizi trenle bırakmışlardı oraya. Buranın kavruk çocukları, Edirne’yi hem de Çingeneleri ne bilir. Bir güzel şehirdi ki Edirne şehri. Naciye, “Edirne böyleyse anacığım,” demişti, “İstanbul kim bilir nasıldır?” Apaydınlık camileri vardı. Meriç Nehri derler o koca suyun sesi nerede olsak duyulurdu. Bahardı biz Edirne’ye girdiğimizde. Meriç Nehri coştukça coşardı. Bir çınar ağaçları vardı orada, bakmakla bitmez. Vatan toprağıydı işte, gelmiş kavuşmuştuk. O Edirne şehrini gördüğümde, gitmem diye direnmelerimi unutmuştum. Orada her şeye, ağaçlara, sulara, insanlara yer vardı. Hele Edirne’nin o taş köprüsü yok muydu. Apak mermerden, orta yerinde padişah oturma yeri. Şaşmıştık ona. Güneş her yanlarından giriveriyordu. “Ne cana can katarak yapmışlar bu Edirne şehrini,” demiştim. Kapalıçarşısını gezdiğimizde yabancı

yabancı, el el, kimse bize demedi neredensiniz diye. Oralara yakışmıştık biz. Oranın insanıydık sanki. Benim ak örtüme de, onun uzun uzun sırtıma düşmesine de takılan olmadı. Öğleyin dışa doğru uzanıp ağaç gölgelerinde azığımızı yedik. İçimizin acısını azaltırız, diyordum. Alışırız buralara da. İstanbul'da da tutarız buradaki evlerden. Su sesleri duyulur bir ev. Ovarız onun tahtalarını, sereriz örtülerimizi serin, temiz. Taşırız çeşmelerinden sularımızı. Sızar testilerden dışa serinlik. Toprağımız olmasa da, toprağı ağacı görürüz. İşler Naciye en güzel örtüleri, yastık başlarını. Herkes şaşar, "Nasıl yapmış Hala Adile'nin gelini Naciye Hanım bu âşık yolunu, hem de hiç gevşetmeden ipliği?" Korkmazdım ölmekten gurbette. Beklerdim, ne zaman gideceğim İdris'in yanına. Meltem başlamıştı esmeye. Öğle azığımızı yiyip dönerken, bir sığır sürüsü geçmişti yanımızdan. Böğürleri ak lekeli inekler ağır ağır bize bakmışlardı. Sırtlarında hiç kargılanıp da delinmiş tüysüz bir yer yoktu. Memelerinden belliydi yeni doğurdukları. Çoğu buzağıların ayakları sürüye katılacak gibi güçlenmedikçe çıkmazlar otlamaya. Memeleri dolup sancıyan gürbüz hayvanlar arada böğürüyorlardı.

"İyi bakarlar hayvanlara burda mari Hasan," demiştim. Hasan da gülüyordu. Elleri olmamıştı daha buradaki gibi. Tutup okşamıştı birinin sırtını, "Naciye'nin saçları sanki, Hala Adile," demişti. Naciye'nin yanakları hemen al çuha? Keyiflenince oğullarım, 'Hala Adile' der bana. Yeniden kuracağız diyordum iyi bir düzen. Gelmiştik kendi vatanımıza. Belki kalkmayacaktık sabahları avlulara çardaklara. Yazmıştı gazeteler, öyle derdi Hasan: "Irkdaşlarımıza açtık vatan topraklarını. Hükümet olarak, düşünürüz her bir ihtiyaçlarını..."

"Edirne'nin köprülerini görmüş mü de bu yalak ağızlıların kızanları, derler Sabahat'a Edirne Çingenesi... Benim akılsız gelinim de, keser onun altın saçlarını. Bak! Ben çıkarmış mıyım ak örtümü kafamdan? Bağırırlar bana sokak uçlarına kadar, 'Gâvur nine! Gâvur nine!' diye. Belli ki bunlar gâvuru sanırlar bir başka fenalık. Cahil olmasın kimse, bilmez o zaman başkaları da insandır. Kesme Naciye saçlarını bu masumun.

Naciye Yengemin değişmeyen yüz anlamı içinde ağladığını zor anlamıştık.

Ninem sevgisini göstermeden sevme töresine olan bağlılığını unutup sarılıvermişti gelinine.

Bu ilk kez oluyordu bunca yıldır.

Bir de sayarsak düğün gecesi öpmüştü onu.

Ama bu denli içten bir sarılma değildi o. Kuracağı yetkiyi pekiştirmek için ölçülüydü.

“Ağlama bre benim ipek gelinim,” demişti. “Kızlarım olaydı, kızlarımdan has kızım olurdun. Bakma bana, benim cadı kaynanalığıma. Kes kızının saçlarını. Onu dokuz ay sen taşıdın. Ağrılara sen karşı çıktın. Ben artık ihtiyarım. Horlanmak beni üzmez. O çocuk. Buralara uyup kaynaşmazsa ezilir gider. Biz olsa olsa üzülürüz. Biz oraların insanlarıyız. Bolluğun ne olduğunu biliriz. Cömertliğin ne olduğunu biliriz. Kes kızının saçlarını.”

Sabahat’ın kesilen saçları eski renginde uzamamıştı hiç.

Mahalledeki çocuklar, bizi ister istemez, pis göçmenliğimizi unutup aralarına alır oldular. Gene de adımız ‘pis göçmenler’di. Oysa biz, oranın üstü başı en temiz çocuklarıydık. Eski ve yamalıydı giysilerimiz, ama kir olmazdı üstlerinde. Gün boyu sinemanın yanındaki arsada, koşmaca, saklambaç oynardık da, boynumuz kararıp kirlenmezdi. Onların çocuk boyunları zamanla yerleşmiş bir kir dalgasıyla kaplıydı. Yıkanıyorlardı arada kuşkusuz, ama kirliydiler. Yengemin tek tutkusu burada da memleketlerinin törelerini ayakta tutmaktı. Temizlik, onların geldikleri yere olan bağlılıklarını kanıtlayan tek güç olmuştu.

Akşam basınca, sokaktan eve dönerdik, yorgunluğu bilmez çocukluğumuzun savruk neşesiyle. Ak patiskadan perdeler sıkıca kapatıldı mı, mutluluk dolu eski düzenleri yeniden kurulurdu. Amcam yıkanıp paklanıp giyinirdi. Onun ev giyimi, bir gece hırkası, uzun çizgili bez bir pantolondu. Hırkasının altında, ele güne giymek için dikilip iyice eskidiğinden eve ayrılmış bir mintan olurdu. Bu mintanların ustaca yapılmış yamalarını görmek güçtü. Yengem buralara gelince, işleyip satmak istediği işlerine alıcı bulamadığından, o üstün iğne ustalığını bizim dikişlerimize vermişti.

Ninem, “Almıyorlar mari, Naciye’min işlerini,” derdi. “Evsahibimize söyledim. Bir yaşlı kadın, hiç gülmez. Bırakmış kocası bu evi. O da kalmış tek başına. ‘Zaten hep kocasızdım,’ der, ‘Adile Hanım.’ Çünkü, kocası gidermiş denizlere. Eh! zor olmuş kadının günleri. ‘Al bak Bihter Hanım bu

işlemeleri,’ derim. ‘Dik yastık başçağızlarına, mis gibi uykular uyu yapıp bana dualar’ –‘Yok,’ der. ‘Ben dikerim dantela.’ Derim, ‘Örsün Naciye sana tığla en güzel dantelaları’– ‘İstemem’ der, ‘makine dantelası daha ucuz.’ Ne yapacak onca parayı bu kadın! Oturur tek başına, bir başka can yanında yok. Bu evden aldığı para da tek cana yeter artar. Verdi bir tersane ustasına üstteki yeri. Gelecek yeni gelin, şenlenecek bizim ev. Ama inmedi bir kuruş kiradan. Bir gün çekerim tulumbadan su, çalınır kapı durmadan. Bu alttaki Zehra Hanım açamaz kalksın kapıyı. Almam günahını ayıplamam kadıncağızı, işler, o cam parçalarını. Naciye leğenin başında. Gidip açtım kapıyı. Gelmiş bir delikanlı adam. Kuruca bir adam. O sordu: ‘Kiralık varmış burada. Yeni gelin getireceğim.’ Bir sevindik Naciye’yle, hem nasıl... Dedim ben: ‘Eh çıkacak bize bir komşu. Etmeliyiz ona hep yardım.’ İnmez bu Bihter kadın kiradan. O üst kat. Alır belki daha çok güneş. Makine danteli nerde, Naciye’nin dantelleri nerde. O, hasadı beklerken çardakta oturup işlerdi. Güneş al yanaklarına gidip geldikçe akşam yelinin çıktığını anlardım. Eh onlar da bir günmüş...”

Amcamı rahat ettirmek çabalarını hiç yeterli bulmazlardı ikisi de. Geceleri, bıraktıkları evlerine yeniden dönmüş olma duygusu onlara bir savrukluk, bir gevezelik verirdi.

Ninem ördüğü ilmiklerin sayısını unuttuğunu, çorap koncunun geniş olacağını söyleyince, yengem orayı sökmesi gerektiğini, yoksa çorabın boruçiçeğine döneceğini söyleyerek yanıtlardı onu. Ninem, sök demenin kolaylığından, örmeyenin bunu umursamadan söylemesinden yakınırdı. Bu konuşma da tatlı bir tartışma gibi sürerdi.

Amcam onlara katılmazdı. Uzun kirpikli gözleriyle, durgunluğunu sürdürürdü. Kirpiklerinin bu aşırı uzunluğu, ondaki bir erkeğe yakışır yüz çizgilerinde tek yanılmaydı. Bazen durup dururken, “Sök demesi kolay, Naciye,” derdi, “Hala Adile haklı.”

Ninemle yengem, karmakarışık çabucak yanıtlardı.

“Ya bre Hasan bu karın oldu bir geveze. Hem bana unutkansın der, hem kaybeder her gün şişleri ve çorapları.”

Amcam yengeme bakar, bizi şaşırtan sevgi yüklü sesiyle, “Olmalısın sen bir itaatkâr gelin Naciye. Bak kızmaya gelmez Hala Adile,” derdi.

Bu aralarındaki mutluluğun doruk noktası olurdu. Ninemle yengem, onun iç yaralarını yitirdiğini, her şeyi biraz da olsa azalttıklarını sanıp mutlanırlardı. Bu iki kadını, şaşkın, kaygılı yapan işinden hiç söz etmezdi amcam. Ama onlar, o suskunluğun tedirginliğini atamazlardı içlerinden. Güldüğü zaman aydınlanan yüzüyle amcamın onları ne denli sevdiği her tutumundan belli olurdu. Bizi de çok severdi. Buradaki bayramlarında, onlar bizim sevincimizin dışında mutlu değildiler. Gene de ağırbaşlı, gerekeni yapıyorlardı.

O şaşılacak bayramda ilk kez hemşerilerinden birilerinin geleceğini müjdeledi amcam.

"İshak," dedi, "karısıyla Eyüp'e gitmiş. Bugün dönüşte bana rastladılar vapurda. Diriler kavuşur derler ya, doğru. Verdim buranın tarifini. Gelecekler öpmeye elini senin. Ve soracaklar her birimizin hatırını."

Ninem gene gereksiz dönmeye başladı odada.

— Hangi İshak, mari oğlum? Hay Allah, bizim İshak mı? Deme mari Naciye, deme mari Hasan, olmalı bir hayır bunda. Hay Allah, olmalı bir hayır. Görmüşüm dün gece rüyamda alnı akıtmalı kırmızı taylar, sulamışım onları yeşil yalaklarda. Var bunda bir hayır.

Konuk beklemenin sevinci, burada geçirdikleri bayramlardan birine ilk kez anlam katmıştı.

— Bayram dediğin, iyiliklerimizi pekiştirmek değil midir? diyordu ninem. Bu da biz bize olmaz. Olmalı başkaları, bakmalıyız ne kadar severiz onları ve seviniriz onlar için. Çok yaşasın İshak oğlan. O senden vardır beş yaş daha küçük. Bir oyunda sizle baş edeyim derken yarılmıştı alnı taşa çarpıp. Anacığı koşmuştu bana. 'Tutmaz elim ayağım. Hala Adile,' demişti. 'Kafası İshak'ın durmaz kanar. Bilmem ne yapayım.' İshak'çağız kuşlar gibi çığırırdı. Yıkamıştım duru suyla yarasını, kesme sarı tütün basıp sarmıştım yumuşak tülbentle. Hay bre İshak hay. Demek onlar da göçmen çıkmış. Eh nerde dururmuş anacığı? İyi bir kadındı, dirlikli bir kadındı.

Amcam, "Ölmüş anası," deyince ninem,

"Nerede ölmüş?" diye sormuştu.

"Memlekette. Bura yolunun hazırlıkları yapılırken."

Ninem susup, ak örtüsünü birden açıp yeniden bağlamıştı.

İshak Amca'yla karısı gelene dek, evin her yanı yeniden dikkatle gözden geçirildi.

— Olmasın bir yaramazlık herhangi bir yerde, diyordu ninem. İshak'ın anası titiz kadındı. Şerife'yi doğurduğunda sabah yardıma çıkmıştık. Evini bir gelin evi gibi bulmuştuk. Camlar ardına kadar açık, perdeler uçuşup dururdu. Tahtaları yeni silmişti. Şerbeti cam sürahiye doldurup üstünü, pembe bir bezle örtmüştü. Şerifecik oyalı başlığının içinde uyuyordu. 'Ne yaptın kız, kalkıp ayaklara loğusalığını bilmeden' deyince gülüvermişti. Bir de ikram için davranmaz mı. Hay mari İshak hay, nasıl da şaşarım bu işe. Şerife doğduğunda o daha beş yaşındaydı. Kafasında saçları dik durur boz bir oğlandı. Mari şaşarım bunlara ben.

İshak Amcaları karşılama hazırlığına bizi de katmışlardı. Sabahat'la koşturuyorduk. Yıkanması gereken yeşillikleri birimiz tulumbadan su çekip öbürümüz yıkıyorduk. Evdeki alışmadığımız bu canlılık, gülüşümüzü çoğaltıyordu. Sabahat muskasının boynundan görünmesine artık aldırmıyordu. Tulumbayı gücümüzün yettiğince aynı hızla çekiyorduk. Suyun çevreye sıçradıkça üstümüzü ıslatması gülmemizi kahkahalara çeviriyordu.

Ninem yukarıdan, "Oldunuz siz de bir tango, gelecek İshak hem de gelini, siz bağırırsınız gurk tavuklar gibi," diye sesleniyordu.

Yengem, nedense aradıklarını bulamıyordu. Bilinen şeyler sanki yerlerinde değildi.

Öğle yemeğini ilk kez çabuk, baştan savma yedik. Amcamın olduğu günler yemek ayrı bir önem kazanırdı. Tek çeşit olan yemeğimizi dizlerimize peşkirlerimizi koymayı bile unutarak yedik. Durmadan konuşup gülüyorduk yemekte.

Amcam bize bakıp, "Bunlara oldu bir hal, Hala Adile," diyordu.

"Bilmezsin sen onları, nedir onlar," diyordu ninem. "Ne çekeriz onlardan biz."

Söylediklerine yüzünün anlamı hiç uymuyordu. En büyük ilençleri bu anlamlarla söylese, en büyük sevecenlikleri taşıyacaktı gene de.

Kuşluk vakti kapı çalındı. Biz açmak için seğirttik.

"Yok," dedi ninem, "Naciye açsın."

Yengem aşağı indi.

Merdivenlerden konuklarla çıkarken, ninem ilk kez giydiğini gördüğümüz mor kadife ceketinin yenlerini düzeltti özenle.
Amcam oda kapısına doğruldu.
İlk yengem girdi içeri, ardından İshak'ın gelini dedikleri uzun boylu, üstünde yengemin yeldirmesi gibi bir giyim olan kadın, sonra da kafasını taşla yarmış olan İshak Amca girdi.
Biz İshak Amca'yı umduğumuzdan yaşlı bulduk.
Odada kısa bir susma oldu, amcam, İshak Amca'yı omuzlarından tutup yanaklarından öptü.
"Hoş gelmişsiniz evimize İshak," dedi.
Sonra İshak Amca'mın gelinine dönüp, "Sen de hoş gelmişsin gelin," dedi.
İshak Amca, amcamınkine eş bir kara elbise giymişti. Giyimindeki tek eski şey kunduralarıydı. Öylesine üst üste yamanmıştı ki, taşınması güç bir görünüm almışlardı.
Ninemin elini öpmeye doğru giderken,
"Kunduralarımı çıkarmayı unutmuşum" dedi. Naciye gelin, "Çık çık, burası daha çıkarma yeri değil," dedi. "Unutmuşum."
İshak Amca'mın gelini, "Bizde de öğrenemedi hiç," dedi, "nerede kundura çıkarılır. Bir zaman bıraktı sokak kapısında. Ya da girer odaya, işte böyle. Lazım ona bir avlulu ev."
Ninem, İshak Amca'mın gelinini beğendiğini belli eden bir tutumla, sedirden ayağa kalktı. Elini geline uzattı.
"Evet lazım hepimize bir avlu, İshak'ın gelini," dedi. "Hoş gelmişsiniz buralara."
Yeniden susuldu.
Amcam, İshak Amca'mın kunduralarını dışarı çıkaran yengeme bakıyordu.
Yengem her bayram giydiği sarı ipekten giyimini giymişti. Bollaşan belini bir mavi kemerle sıkmıştı. Onun giderek zayıfladığını tümümüz gördük.
— Ne dersin kardeşim İshak, dedi amcam. Geç şöyle, köşeye otur...
İshak Amca, karısı, ninem sedire sırayla oturdular.

İshak Amca’nın gelini yeldirmesini çıkarmamıştı. Ayağında kalın iplik çoraplar vardı. Sırtından aşıp gelen aydınlık, çevresini hareliyordu. Başındaki renkli parlak örtünün yanlarından taşmış saçları, sarı, pırıl pırıldı. Kuru, kemikli ellerinin birine kırmızı taşlı bir yüzük takmıştı.

İshak Amca’nın ayağında, ninemin amcama ördüğü yün çorapların aynı vardı. Uzun boylu insanların çoğu gibi, İshak Amca da elleriyle geniş devinimler yaparak konuşuyordu.

Biz Sabahat’la hem İshak Amca’yı hem onun gelinini sevmiştik.

Ninem oturduğu yerde, mor kadife ceketinin daha aklaştırdığı başörtüsüyle, mutlu gülümser duruyordu. Onu ilk kez böyle, her şeyle uyum halinde görüyorduk. Amcam, İshak Amca’nın anlattığını dostluk dolu bir ilgiyle dinliyordu.

— Çalışırım ben dericilik işinde, diyordu İshak Amca. Burada sereriz derileri kurusun diye. Belki görmüşsünüzdür o kale surlarını. Oradadır bu deri yerleri. Bulamadık bir başka iş. Öğrenmemişiz memlekette topraktan, hayvandan başka şey. Bir göz oda tutmuşuz Rami’de, ben giderim şafakta işe, gelirim ta yatsıda. Anca yatmak, yemek için kalır bir vakit. İyi oldu rastladım Hasan’a, yok bir konuğumuz, bir tanışımız, ağırlayalım onları. Bu da yabancılar buraları hep. Şerife kaldı memlekette, gelmedi, diretti. Olmaz oralarda artık tat tuz. Ama o der, “Giyemem gürbüz bedenime dar cepken. Biz ancak oluruz dede toprağında rahat...”

İshak Amca’nın gelini utançla gülümsüyordu kocası konuşurken. Ninem çabuk çabuk,

“Mari İshak değilsiniz artık yalnız,” dedi. “Gelsin, gelin hep buraya sıkıldıkça, olsun bizle bir arada Naciye’m yapar ona ablalık. Saysın beni de bir anne. Saysın çocukları kardeşi. Olmadı mı daha bir çocuğunuz? Eh daha gençsiniz bre kızanlarım. Daha kurumadı ilikleriniz. Şerife’cik olmalı benim topraktan herhal. Bir çakır kızdı o da, tuttu çakır damarı bildim. Oralar bizim yedi göbek vatanımız. Olamaz bize yabancı...”

İshak Amca susmuştu.

Yengem gidip cam tabaktaki sakızlı şekerlerden getirdi.

Ben arkadan su tutacaktım. Sonra Sabahat kolonya serpecekti. Kolonya bitince de şişesi bizim olacaktı.

Bu işbölümü İshak Amcaların gelmesinin konuşulduğu gece yapılmıştı. Yengem şekerleri getirdiğinde biz de görevlerimizi yapmak için çıktık.

Sabahat, “İshak Amca’nın gelini ne güzel değil mi?” deyince,

Ben de “İshak Amca’nın gelini ne güzel değil mi?” dedim.

“Hele saçları altın gibi.”

“Ben de öyle demek istemiştim,” dedi Sabahat.

Bize verilen görevi büyük bir özenle yaptık.

Deminki konuşmanın odada bir şeyler değiştirdiği anlaşılıyordu. Ninem, “Bak İshak” dedi, “bu akşam birlikte yemek yiyeceğiz. Onun için gelin çıkarsın yeldirmesini. “

Yengem de, sessizliği yok etme çabasıyla, İshak Amca’nın gelininin soyunmasını üstelemeye başladı. “Yok, olur mu ya?” filan dediler önce. Sonra İshak Amca kara ceketini, gelin de yeldirmesini çıkardı. İçinde, tıpkı yandaki oturan astçavuşun karısının giyimine benzer süslü bir basma vardı. Kollarına, yakasına, kendi kumaşından fırfırlar çevirmişti. Küçücük düğmelerle iliklediği yakası, ince güzel boynunu bir çiçeği çevreler gibi çevreliyordu.

Sabahat’la ben öylesine vurulmuştuk ki İshak Amca’nın gelinine, bir de bu giyimi görünce.

Yengemin sedirin üstüne bıraktığı şekerlikten arada uzanıp şeker yiyorduk. Ninem, İshak Amca’nın sağlığının iyi göründüğünden söz ediyordu. Sesi inandırıcı değildi. Biz onun sesini iyi tanırdık.

“Siz,” diyordu. “Hasan’la sen, oğlum İshak, ak tenli adamlarmışsınız. Bilmezdik biz bunu eskiden. İyi ki, geldik de buralara öğrendik işin doğrusunu.”

Bu şakaya gülüyorlardı birlikte.

Konuşmalar sıklaşıyor, arada birbirlerini beklemeden yeni konulara geçtikleri oluyordu.

Yeni silinmiş kilimlerin morlu, yeşilli renkleri canlı canlı duruyordu odanın ortasında. Çevremizdeki her şeye bir yenilik başkalık gelmişti.

Biz Sabahat’la gidip İshak’ın gelininin yanına oturduk. Ninemi, yengemi, amcamı, bu hiç tanımadığımız canlılıklarına, neşelerine döndürenin gelin olduğu kanısına varmıştık. Bir ara Zehra Teyze’den, evin kirasından söz açıldı. Verilen kiraların, kazanılan paranın yarısı olduğuna yeniden

beraberce şaştılar. Ama asıl şaşılması gerekenin yukarı gelecek olan yeni gelin olduğuna karar verdiler.

"Çok yoksullar İstanbullular kızanlarım," diyordu ninem. "Bu evlere gelin gelecek, olur mu bu kadar yoksulluk. Yeni bir tek şeyleri olmayacak. Hasan'la Naciye'm yapmışlardı bir düğün. Sen delikanlıydın mari İshak. İçmiştin erik rakılarını hora teperken, yığılmıştın kuşkirazlarının dibine."

Burada, İshak Amca'nın gelini, eliyle ağzını örtüp gülmesini azaltmaya çalışıyordu.

İshak Amca'ysa, delikanlılığının o eski utancını yeniden duyarcasına, yere bakıyordu.

Sabahat kalkıp kolonya serpti arada konuklarımızın ellerine. Bu menekşe kolonyasının şişesi, nedense çam kozalağına benziyordu. İshak Amca'nın gelini,

"Yeter Sabahat'çim," dedi. "İshak Amca'na boş yere koku serpiyorsun. Onun burnu koku almıyor artık..."

Bunu söylerken sevgiyle kocasına bakıyordu. Biz gelinin şaka yaptığını sanarak sesli sesli güldük. Onu, hiçbir çabasını boş çevirmeyecek denli beğenmiştik. Yengem,

"Oturun sıkmayın gelini," deyince,

"Yok canım," diyordu gelin, "ben çocukları çok severim."

Bu beklenmedik hatayı yapmak ikisini de şaşırtmıştı. Öte yanda ninem, amcam, İshak Amca, geride bıraktıklarını öylesine ince ayrıntılarla anlatmaya başlamışlardı ki, amcamın tüm unutmuş göründüğü şeylerin ne denli canlı, sıcak, değişmemiş kaldığını duymak şaşırtıyordu yengemi. Ninemse bu duruma üzülecek arayı bulamamıştı. Kendilerini iyice kaptırmışlardı konuşmaya. Buralardan ilk kez söz ediyordu amcam.

— İstanbul'un yazı daha uzun çok diyorlar bize, tozdan başka ne görürüz kardeşim İshak? O da yapışır kalır. Bir rüzgâr var, sıcak eser. Denizi kokar ölmüş hayvan gibi. Derler, varmış ötelerde açık denizler, koyu mavi, ak dalgalı. Biz görmedik, bilmeyiz. Bir de gürültülü kalabalık, insanlar seçilmez, hepsi sanki aynı. Ama çıkacağız oralara da bir gün, biz olmasak da bunlar çıkacak...

Kendilerini, dertlerini, daha açık seçik anlatmak istediklerinde geldikleri yerin dilini konuşuyorlardı. Sözcüklerin kimisi bize gülünç geliyordu.

Yeniden Türkçeye başladıklarında ilgiyle dinliyorduk. Yengem lambaları yakınca, akşamı gördük. Konuklarımız için bu gece iki lamba yakmıştık. Odayı saran sarı aydınlık, amcamın, İshak Amca'nın gölgelerini uzatıyordu. Yemek hazırlığına girişen yengemi gelin de izlemişti. Yengem önce bu davranışa kesinlikle karşı koyduysa da sonra beraber odadan çıktılar. İshak Amca, ninem, amcam, onları övünçle izlediler arkalarından. Öylesine rahattı ki, yüzlerinin anlamı.

— İyi bir kız, dedi ninem, İshak, kadın bir kız. Anan da olaydı burada. Ölüm beni almaz. Neyimi sınar anlamadım. Dayanıklılığımı mı?

Amcam arada yaptığı çıkışmalara benzemez bir tutumla kalkıp ninemin yanına gitti.

— Bre ana, ne çağırırsın ölümü ikide bir? Hani senin yıkılmazlığın. İshak'ın anası, başkalarının anası seni ısmarladı buralara. Buralarda tanışlarımızı bulacağız bir bir evvel Allah. Gelecekler ellerini öpmeye. Hala Adile diyecekler, anlat törelerimizi çocuklarımıza. Anlat alın terini, muhtaçsızlığı.

Ninem, gözlerine biriken yaşları toplayamadı birden. Ak örtüsünü çekip kurulayana dek, akıverdi yaşlar yanaklarından.

İshak Amca öylece, perdenin ucundaki karanfil işlemelerine bakıyordu.

O sıra yengem yemek tahtası elinde, arkasında da peşkirle testiyi almış gelin, girdiler içeri. Hiçbir şey anlamamışçasına sofrayı kurmaya başladılar.

"İki minder daha lazım," dedi yengem. "Şu köşe yastıklarını koysak olur mu? Bu iki geveze otursunlar."

"Onlar mı geveze?" dedi gelin. "Geldiğimizden bu yana dinlerler, hiç konuştukları yok."

Sonra yengem başını kaldırıp doğru nineme baktı.

"Hala Adile," dedi, bunu onun ağzından ilk kez duyuyorduk. Yengem sanki bunu söylemekle birkaç yaş yaşlanmıştı.

"Gelin demin aşağıdayken, bizim oralardan bir türkü mırıldandı. Sesi çok güzel. Belki söyleyecek yemekten sonra bize türküler. Yapacağız ilk bayramımızı burda, sağlıklı, muhtaçsız."

Yemeğe oturduğumuzda sessizlik yeniden başlamıştı.

Ninem börekten bir parçayı kopardıktan sonra bize baktı.

"Ben de oldum artık bir ihtiyar. Hem de zevzek bir ihtiyar."

Onu yanıtlayan olmadı.
Buna Sabahat da, ben de çok üzüldük.
Yemek aynı sessizlik içinde yendi.
Büyükler birbirlerinden çekinircesine susmayı sürdürdüler.
“Bu böreği hep yapsana bize, yenge,” dediğimde beni yalnız Sabahat yanıtladı:
“Evet, hep yapsana, yenge.”
Yemekle ilgili şeyler toplanıp kaldırılana dek, Sabahat’ın annesine “yenge” demesine bile kimsenin gülmediğini görüp daha gereksiz bulduk kendimizi odada.
Gelinle yengem dönüp içeri girince, doğru ninemin yanına gittiler.
“Bugünün bayram telaşından,” dedi yengem, “elini öpmeyi unuttum anacığım. Ver elini öpeyim.”
Ninemin yüzü arındı, düzeldi. Elini öpen yengemi kucakladı.
Hepimiz, kaçırdığımız bakışlarımızı birbirimize çevirdik. İshak Amca geldiğinden bu yana öne doğru eğilerek oturduğu sedirin arkasına yaslandı.
Amcam, “Tütün içer misin, İshak?” dedi.
Ak madenden tabakasını uzattı konuğuna.
Ninem de, “Ben de yakayım bir sigara, mari Hasan,” dedi.
Üçü de dumanları havaya yayarak sigaralarını içmeye koyuldular.
İşte o sıra İshak Amca’nın gelini bir türkü söylemeye başladı. Sözleri onların geldikleri yerlere dairdi. Biz anlayamıyorduk, ama ezginin yumuşak, içli etkisi odayı sarıvermişti. İshak Amca’nın gelininin sesi yeniyetme bir kız sesi gibiydi. İnsanın ta yüreğine değiyordu. Sonra türkü söylediği yeri yabancılamanın utancını yenince, daha gür daha sıcak oldu.
Odamızın ne denli güzel olduğunu bunca sezmemiştik şimdiye dek. Bu odada olan insanları o kadar doğrulayıp güzelleyen bir türküydü ki bu, ninemin etiyle, kanıyla bağlı olduğu o yerleri, bize yeterince anlatamayışına şaşmamak gerekiyordu. Türkü onun anlatmak istediği her şeyi tek tek arıtıp diriltiyordu. Ninemin ormanlarının dibinden kocaman pınarlar akıyordu. Onun her iki sözünün biri olan güneş en güçlü sarısıyla doğup dağ höyüklerine dek giriyordu.
Türküyü sürdürdükçe İshak Amca’nın gelini, amcamın, ninemin, yengemin, İshak Amca’nın yüzlerinde yeni anlamlar, yeni mutluluklar

çoğaltıyordu. Her sözcüğünün getirdiği iyileştirici güç, hüznü bilen, ama acıyı bilmeyen bize bile ulaşıyordu. Birbirlerine hiç bakmıyorlardı. Öylesine kapalı olmaya alışmışlardı ki, uzun süredir, bir yanlarında durulup kalmış yaşamanın, birden zorlayarak, kaynayarak gelen bu alışılmadık büyümesini, kendilerine dönük karşılayabiliyorlardı ancak.

İshak Amca'nın gelini yeni bir türküye geçmişti. Ezginin hızı artmıştı. Birden yengem de türküye başladı. Konuşma sesinden daha ince, daha parlak bir sesi vardı türkü söylerken.

Onu amcam izledi.

İshak Amca'nın da katılmasıyla sesler gürleşip sevinç dolmuştu.

Biz de yavaştan ellerimizi çırpmaya başladık. Deminki düşünme, anma türküsünden sonra gelen, sevinç, mutluluk türküsüydü. Herkes birbirine baktı. Ninem,

— Mari kızanlarım, dedi, bu düğün bayram türküsüdür. Bunun bir de hora tepmesi olur. Haydi davranın.

Bunları söylerken ağladığını bilmiyordu. Onunkisi ağlamak değildi kuşkusuz. Birikmiş tortular, horlamalar deşilmişti, akıp gidiyordu.

Amcam gelip ninemin elini öptü yeniden.

İshak Amca başta, yanında İshak Amca'nın gelini, yengem, amcam ayakta sıralanıp birbirlerinin omzunu tuttular.

Oyunlarını kutsarcasına bir an dimdik durdular.

Sonra, öne doğru şöylece bir eğilip oyunlarına başladılar.

Biz Sabahat'la yer açmak için geriye çekildik.

Başlarda ağır ağır, sonra gittikçe uyumlu bir hızla oynuyorlardı. Tümü genç kız, tümü delikanlıydı sanki. Ne güzel insanlardı onlar.

Biz de Sabahat'la şaşıp kalıyorduk. Hiç tanımadığımız, hiç bilmediğimiz kişilerdi bu odamızdaki oyunu sürdürenler. Güçlü, ince, sevecenlik doluydular.

Ninemin, "O kaldı karanlıklarda, o yapamaz güneşsiz," demesini doğruluyordu her yaptıkları; türküyü sevinçle söylerlerken. Oyunları gölgeli, kaba, ayrıntısız yaşamımızı aşıp incelikleri, duyarlıkları, inançları yayıp çoğaltıyordu. Geldikleri yerlere olan tutkularını haklılaştırıyordu. Göklerin, güneşlerin alabildiğine uzanıp gittiği bolluk yerlerinin

türküleriydi bunlar. Bu danslar, kadın-erkek her şeyi paylaşmasını bilenlerin, alabildiğine süren yeşil alanlarındı.

Ninemin önüne geldi birden İshak Amca'nın gelini,

"Haydi Hala Adile," dedi, "başı sen tutacaksın."

Yaşlılığını aşan bir utanmayla direnen ninem, sonra kendisinden beklenmez bir dik durmayla, kararlı ayağa kalktı.

Oğlunun hayli yukarıda duran omzunu tuttu. Bu kez hızını azalttıkları oyuna başka uyumlar katan davranışlarla dönmeye başladılar.

Türkü gene değişmişti.

Arada hepsi susuyor, İshak Amca'nın gelini, tek başına türküsüz sözler söylüyordu. Bu söyleyişteki içtenlik, bir şeyi anlatma yükü bize de anladığımız kanısını veriyordu. Sözler bitince, diğerleri türküyle yanıtlıyorlardı konuşmayı.

Sabahat'la el ele tutuştuk. Her şey o denli değişmişti ki, duygularımız, tepkilerimiz yerlerini şaşırmıştı.

Sabahat gereksiz yere takındığı ağlamaklı yüzüyle onlara doğru eğilmişti.

Sonra nineme seslendik.

— Nineciğim bu ne türküsü, ne oyunu?

Ninem, biraz kaymış ak örtüsünün altından, sanki gencelmiş, terli, kırışık yüzüyle, minik çocuk burnuyla, gülmeler içindeydi.

— Hasat türküsü kızanlarım, dedi. Her hasatta bolluğu, bereketi bayramlamak için söyleriz, oynarız.

Naciye Yengem yanaklarının parlayan kızıllığıyla, canlanmış, tiril tirildi. Ninemin yanıtına candan katılmıştı. Üstüne titrediği belli olan bir aradalıklarını pekiştirircesine,

— Hasattan sonra şükranlarımızı anlatmak içindir bu türküler toprağa, dedi. Ağaçlar ışkın vermez. Toprak ürün vermez onları unutursak. Ya, işte böyle benim fidanlarım, benim göçmenlerim.

Naciye Yenge'nin o eski uçucu gülümseyişinin hiçliğini kavrayıverdik. Şimdi gülüyordu. Gülmesi duyarlığını, gerçekliğini kazanmıştı.

Eylül 1970

Parasız Yatılı

— Sen çıkınca işin bitip gene yürüyerek iner, Mısır Çarşısı'ndaki beğendiğimiz börekçi var ya, kanarya kuşları olan, orda öğle yemeğimizi yeriz. N'olacak kırk yılda bir ziyafet. Onun için Cağaloğlu'na yürüyerek gidip gelmekten yorulmayız, değil mi benim kızım? İstersek tatlı bile yeriz. Köprüden de eğlene güle döneriz.

Anne-kız sabah kalabalığının arasında, yabancı, çabuk yürüyorlardı.

Annesi durmadan konuşuyordu.

Böyle konuşkanlığının olduğu geçmişteki tek günü, hastaneye hastabakıcı olarak aldıkları gündü.

Çocuk, o zamanlar üçüncü sınıftaydı.

Önlüğü ağarık bir kara olmuştu.

Kış basmıştı.

Bu, köşedeki kömürcüden kömür alma günlerinin başlamasıydı.

Mangal yakmayı öğrenmişti.

Kapıda ilk çırayı ateşleyip kömürleri dikine onların üzerine yerleştiriyordu.

Boruyu koyunca çıtırtılar başlıyor, küçük kıvılcımlar çevreye saçılıyordu.

Kömürler kızarıp ateş olmaya dönünce her şeyi unutup – arka sırada oturmayı – Kızılay Kolu'ndan yemek yemeyi – ulusal bayramlarda şiir okumamayı – ilk yalazların maviliği yitene dek bekliyordu sokak kapısında. Odalarına mangalı aldığında ürktüğü şeyler yok oluyor, eski ceviz masalarında –annesinin en onurlandığı eşyalarıydı– çalışmaya oturuyordu. Mangalın o harlı halini çok seviyordu. Annesi korları küllemenin gerektiğini, çünkü bununla ancak ertesi güne ısınacak ateşleri kalabileceğini söylerdi. Külleri güzel, parlak korların üstüne kapayıp birini –en kızılını, en mavi mavi olanını açıkta bırakırdı–, derslerinden ara verip mangala baktığında sıcacık duran tek kor, odanın sığınma olanağını artırırdı.

İşte o, “hastabakıcı olursun” dedikleri gün annesi kapıyı açıp girdiğinde bir şey değişmişti. Çünkü annesi bilmediği, görmediği haller içindeydi. Konuşmasıyla, dışarının arı havasıyla dolduruvermişti odayı.

— Alıyorlar beni, bir iki güne kadar başlıyorum. Başhemşireye çıktım, iriyarı bir kadın. Soruları sordu. “Daha önce çalıştın mı? Kocan ne zaman öldü? Bu iş dur durak bilmez, fakat marifetli olmak lazım değil, çalışkan olmak gerek, yatak düzeltmeyi, tükürük hokkalarını dökmeyi, ördekleri temiz tutmayı becermek yeter. Belki zamanla hastaların ateşini alacak kadar başarılı olursun. Haftada iki gün izinli çıkarsın, pazar gecesi dönersin. Çocuğun var mı? Bırakacak kimsen yok ha? ‘Kendini yönetir, uslu,’ diyorsun. Ama küçükmüş. Hiç sınıfta kalmadı mı? Aferin ona. Genç, güzel kadınsın. Burada oluru olmazı bulunur. Ciddi ol. Bir şey denirse senden bilirim. Malum, kancık köpek kuyruk sallamadıkça hikâyesi. Boya filan da istemez. Kendinden mi yanağının, dudağının rengi? İşte bilmem artık. Doktorlardan, şundan bundan yakınmak yok. Bir işte kalıcı olmak isteyen başta gelenlerine uyar. Uykun hafif mi?” Düşün, bir iş bulduk artık. İlk parayla bir çeki kömür alacağım. Sana da lastik çizme. Belki izinli geldiğim günler sinemaya bile gideriz. Hiç belli olmaz. İşimizi iyi yaptıktan sonra kim ne diyebilir? Çıkıp ev sahibine haber vermeliyiz. Artık akşamları yoğurt alırken sokak kapısını hızlı çarpmasın. Dedim ya biz çalıştıktan sonra... Uykum da hafif. Bölük pörçük uyumaya alıştım yıllardır...

Annesi işe başlayınca onun ismi “bizim hastanedeki işimiz” oldu.

İlk evden ayrılacağı gece tahinhelvası aldılar bakkaldan. Peynirle tükenmez yaptılar, masalarına mavi çiçekli muşambalarını serdiler. Bu muşamba eve babasının yaşadığı günlerdeki düzenden kalmış, ferahlığın, korkusuzluğun anısıydı. Niçin babasını hep yaşayacak sanmışlardı? O da ölecek gibi görünmüyordu. Öyle dürüst, öyle kesin bir adamdı ki; ölümün sinsiliği ona hiç gölge düşürmemişti. Evine her gece ekmek alıp gelen bir erkeğin yokluğu, sessizlik olup yerleşmişti odalarına.

“Yaşlı da değildi,” demişti annesi. “Hiç sekiz yaşında bir çocuk babasız kalır mı?”

Muşambalarını annesi gereksiz yere bir iki kez silmişti. Tükenmez tabağındaki peynirlerin cızırtısı dinmemişti. Tahinhelvasının şekeri gevşemiş, pürüzleniyordu.

— Ev sahibiyle konuştum. Hiç korkma, geceleri oda kapısını kapa sıkıca, uyu. O sabah namaza kalktığında seni, kapıyı vurup uyandıracak. “Çocuktur,” dedim. “Çocuk uykusu doyumsuz olur, kalkamaz kendi kendine.” Her sabah helvayla ekmek yersin. Çay zaten sevmiyorsun. Elim yanıyor, diyorsun. Okuldan gelince mangalımızı yakar sıcacık oturursun. Gece kapağı ört ateşe. Ha benim kızım, sakın unutma. Benim aklımı evde bırakma. Sen akıllı kızsın. Geceleri hiç korkma. Dedim ya ev yalnız değil. Sen korkak değilsindir. Bak sana neler alacağım. Ağır hastalara özel yemek çıkarmış, onlardan kalan tavuklar falan olurmuş haşlanmış. Sarıveririm pakete, gizli değil ha, zaten dökülüyormuş. Ziyafet çekeriz kendimize.

— Ben o yemekleri istemem anne. Yalnız hani, “Ördekleri temiz tutmak lazım,” demişti ya, o kadını, ördeklerini anlatırsın bana.

Annesi susmuştu.

Tam dudaklarında duran bir şeyleri söylemekten vazgeçiverip. Gece yatağa girdiklerinde –beraber yatıyorlardı epeydir– yarınki derslerden birinin beden eğitimi olduğunu bile unutmuştu. Oysa beden eğitimi dersine o katılmazdı. Onun gibi katılmayanlarla, koridorlarda, hep açık kalmış alt kat musluklarının sesini dinleyerek, gölgeli ışıksız camlardan kışı, kentin yapılarını seyrederlerdi.

— Şort, lastik pabuç, soket çorap beyaz olacak. Beyaz fanila bluz gerek. İki tane olursa daha iyi. Terleyince değişmek için. Yürüyüşte 23 Nisan, 29 Ekim herkes çiçek gibi olmalı, düzenli, bakımlı. Ben, yapamadık anlamam. İstedikten sonra, istemek yeter. Yardım kolundaki çocuklarımız için de düşündüklerimiz var tabii. Ama bunu daha elzem giyim eşyalarına ayırmak kararındayız. Önlükle katılacaklar. Önlükler gıcır gıcır ütülü. Kızlarda tafta kurdele. Temiz, tertemiz olmalı herkes. Her Türk çocuğunun görevidir temiz olmak. Ne diyorum size? Dişler her gün ovulmalı. Kulaklarda sarı topak kirler görürsem ağrıdı, akıntı yaptı anlamam, yersiniz cetveli.

Alt kat muslukları hiç kapanmazdı nedense?..

Ders arasında öğrenciler muslukların başına doluyordu.

Hepsi su içerlerdi. Susayan da susamayan da. İtişmek, suyun avuçtan süzülüp kol yenlerinden içeri girmesi, bahçede eğlenmenin gereği olan bağrışların başlangıcıydı. Ders zili çalıncaya dek duyulmayan su sesleri, sınıflara girilince öne geçerdi.

Annesinin sırtına sarılmıştı.

“Her dediğini yaparım anne, sen üzülme. Zaten öğleleri okulda yemek yiyorum. Aklın bende kalmasın.”

Annesi hiç kıpırdamamıştı.

Uyumadığı belliydi. Bedeni rahat, gevşemiş değildi.

Annesinin ısıtan kokusunu duymak için iyice sokulmuştu sırtına. Geceyi dinlemişti uzun süre. Uyumak istemiyordu. İlk kez gecenin uzunluğunu öğrenmeye başlamıştı.

Sabah kalktığında kapı vuruluyordu.

Annesi yoktu.

Okul önlüğü, kalın iplik çorapları, yün hırkası düzenli iskemledeydi.

Dışardan vurulan kapının sesiyle uyandığını anlayınca kalkmış,

“Halidanım Teyze” diye seslenmişti.

Ev sahibi kadın helaya –aynı helayı kullanırlardı– kovayla su döküyordu.

Giyinip masanın başına oturmuştu.

Kış aydınlığı patiska perdelerden geçip köşeli, üşütücü yayılmıştı.

Okul çantasını alıp odadan çıkarken –hiçbir şey yememişti o sabah– gerisin geri dönüp iskemleye oturmuştu. Sonra da sessiz ağlamaya başlamıştı.

— Sen pekiyiyle bitirdin okulu. İlkokulu yoksul bir çocuğun pekiyiyle bitirmesi kolay iş değil. Parasız yatılı okullarına alıyorlarmış sizleri. Öyle dediler bana. Muhtarlıkta fakirlik ilmühaberi çıkarırken tanımadığım bir kadın, “Ben de oğlumu zabit okuluna sokacağım, ama kefil istediklerini, bir malı rehin göstermek lazım olduğunu söylediler, çaresizlendim hanımcığım,” dedi. “Mal kim? Biz kim? Malımız olsa yüzsuyu döker miyiz el kapılarında?” Bizim için olmaz öyle şey. O kadın doğru bilmiyor. Hal kâğıdını aldığım gibi çıktım. Kimselere de danışmadım hiç. Zabit okulları pahalıdır. Yok silahtı, yok zabit elbisesiydi di mi ya? Hem canım sormadım. Gerekmez de. Sen gir bugün imtihana, her sorduklarını çatır çatır bileceksin. Gerçi binlerce öğrenci katılıyormuş, aralarından yüz, yüz elli kişiyi alıyorlarmış. Gene de sen kazanacaksın, gör bak... Benim akıllı uslu kızımsın. İsterlerse öyle mal mülk gibi bir şey, ben derim ki, ne demek? Benim kızım kalmaz sınıfta. Devlet masrafına ziyan vermez. Bunları okulun müdürüne, böyle bir bir anlatırım. Hemen anlar. Hem canım o da

bizim gibi bir insan. “Benim kızım yıllardır yalnız uyanır sabahları,” derim. “Hiç şımardığı olmamıştır kimseye. Bir gün bile çıtırtısı duyulmamıştır” derim. “Sanki o çocuk olmamıştır,” derim.

Yokuştan yukarı çıkarlarken sırt hamallarının yüklendiği kâğıt topların üstüne doğru yağmur çiselemeye başladı.

Yumuşak bir haziran yağmuruydu.

Kızla annesi gerekmeden, karşıya geçmek için polisin arabaları durdurmasını bekliyorlardı.

Yağmurun yağışı hızlanmıştı.

İkisi de bu önemli gün için süslenmişlerdi. Anne boynuna ipek eşarp takmıştı, çocuk saçını ıslatıp taşlı tokasıyla toplamıştı.

— Korkuyor musun? Hiç konuştuğun yok sabahtan beri. Hadi hadi Salıpazarı’ndan bu taşlı tokanın eşini alacağım sana. Sonra bizi tayin edecekler. Sen okulu bitirip öğretmen olunca, ben de çalışmam hastanede. Beraber çıkar gideriz. Koltuklar alırız. Onlara çiçekli basma örtüler dikerim ben. Bir de kabul günümüz olur. Konukları ağırlamak için, eğer unutmadımsa, anasonlu galeta yaparım. Masraf kapısı olmaz. Belki, bir de küçük halı alırız. Hasta pisliği dökmekten, koridorlarda koşuşturmaktan kurtulurum. Hele o lizol kokusu yok mu, içini üşütüyor insanın. Bir de hep ölümü düşünmek. Şöyle bir dağın eteğinde olur gideceğimiz yer, benim kızım. Herkes İstanbul’da kalalım dermiş. Hepsini sordum bilenlere, öğrendim iyicene. Hükümet tabii seni alır. Biz İstanbul’u ne yapacağız? Bize bir ev, kışın kömürlüğümüzde odun-kömür gerek. Bir de mutfağımız olur değil mi? Eğer kefil falan derlerse, demezler ya, o kadının uydurması, oğluna güvenmemesi. Sormadım ordan burdan o işi. Sade sen öğretmen olunca n’olacak onları öğrendim. Bize nereye tayin çıkarsa oraya gideriz, di mi?

— Bu okulu kazanacakların hepsi de benim gibi yoksul çocukları mı, anne? Onu da öğrendin mi?

— Öyle ya, yoksul çocukları ki, parasız yatılı için imtihan oluyorlar.

— Öyleyse ben burayı kazanırım. Üzülme. Sınavı pekiyiyle bitiririm. Artık burada, arkadaşlarım olur. Haftada iki gün sen hastaneden, ben okuldan çıkıp eve döneriz. Sana da konuk günlerinde bakkal bisküvisi alırım.

Sınavların yapıldığı okul karşı yöne düşüyordu.

Yeniden geçtiler caddeyi, ürke ürke.

Ara sokaktan yürüdüler. Yüksek bir duvarın yanındaki kapıda durdular.

Okulun öğrenci giriş kapısıydı bu.

İçerden uğultular geliyordu.

Yağmur taş duvarların arasından çıkan aykırı yeşillikleri parlatmıştı.

— Bizden de erken gelenler olmuş. Geç meç kalmış olmayalım?

Hademe giyimli bir kadın onlara doğru yürüdü, taşlı yoldan. Bezgin, alışık bakışlarıyla anne, kızın üstünden dışarıda bir şeye bakıyordu.

Anne, saygılı sordu:

— Geciktik mi acaba? Çocukların çoğu gelmiş.

Hademe kadın ilgisiz,

— Parasız yatılı imtihanlarının çocukları hep erken gelir. Hiç gecikmezler.

Çocuk annesinden ayrıldı.

Kıyısı duvarlı taş yolda yürümeye başladı.

Hademe kadın, görmedikleri bir iskemleyi görmedikleri bir çatının oraya çekip oturmuş, yün örmeye başlamıştı.

Çocuk, dönemeçte arkasına baktı. Dış kapıda annesi yağmurun altında gülümseyerek duruyordu.

Ekim 1970

Yaz Geldi

Yaz aylarında, küçük iskelenin deniz kokusu alabildiğine ağırlaşırdı.

Büyük kentin tüm çöpünü buraya dökerlerdi.

Kıyıdaki bakımsız, tahtaları kurumuş sandalların dibine karpuz kabukları, yumurta kabukları kümelenirdi. Denizde çok kalmaktan yumuşayıp şeklini yitirmiş birçok şey daha birikip yeniden çekilirdi.

Büyük kentin iç denizi bir çamur batağı olmuştu. İçinde kimseler yokmuşçasına gidip gelen küçük vapurlar, kalınlaşmış suyu ağır ağır yarıp iskeleye yanaşırdı.

Bu vapurların yolcuları sabah ve akşam çoktu.

Öğleye doğru inenlerse çoğunluk kara çarşafların içinde yaşları belirsiz kadınlar, giyimleri kendilerine büyük gelen çocuklar, deniz erleriydi. Genç kadınlar kalın mantolarının kaba dikimleri içinde, şaşkın davranışlarla çevrelerine bakmadan yürürlerdi. Yolcular çıkışta verecekleri biletlerini önceden hazırlamış olurlardı. Onlar için bir büyük serüven niteliğinde olan bu "karşıya geçme" günlerinde, rastlantıya bırakılacak bir şey düşünülemezdi. Ta bir hafta öncesinden ayrılan bugün için her durum ölçülüp biçilmişti. Yanlarında daima çocukları olan bu kadın kalabalığı vapur biletlerinin değerini çok iyi bilirlerdi. Onların kaybolabilme düşüncesi, yola çıkma saatiyle birlikte tüm ağırlığıyla yer ederdi kafalarında. Sayıları belirsiz çocukların biletlere olan düşkünlüğü ise akıl alır gibi değildi. Gidiş-dönüş biletlerini uygun kesip ayırmak, parçaları yanılmadan vermek (hem vapurda, hem çıkışta) gerekirdi. Kocalarının birliği olmadan çıktıkları bu ender yolculukta çeşitli ürküntüler içinde gerekli alışverişleri yapıp evlerine döndüklerinde, "Oh bir daha mı?" derlerdi, "ayaklarımıza kara sular indi."

Büyük kentin öte yanındaki kocaman, kuytu satım evlerinde onlar için düzenlenmiş her şey vardı.

Üstelik bunlar inanılmaz ucuzluktaydılar.

Ottan yapılmış kumaşlar, muşambadan yapılmış ayakkabılar, plastikten oyuncaklar, çiçekler, ince alüminyumdan bükülüveren tencereler, tabaklar, ter geçirmez naylonlardan çamaşırlar, kötü boyanmış, raf, masa süsleri, tenekeden çakılmış sandıklar, ucuz boyalara batırılmış makine kilimleri, yanık ipliklerden dokunmuş pamuklular, kusuru görünmez çoraplar, bir yıkanışta dağılacak ipekliler, rengi birbirine dönmeye hazır pazenler, daha onları renkleriyle, görüntüleriyle coşku içinde bırakan bir sürü şey... Kıtça ayrılmış harcama paralarını gerekenlere yatırıp dönerlerken bir de bu bilet işini unutmamak gerekiyordu. Koskoca iskele görevlisinin de bundaki ağır kişilik payını biliyorlardı.

İskelenin karşısındaki büyük kapının bahçe duvarına oturmuş olan kız çocuğu bu uslu öğle yolcularını ilgiyle izliyordu.

Bir iki işsiz kayıkçı onu görmeye alışıktılar.

Oraların bakımsızlığına, kirliliğine uygundu kızın varlığı.

Tek uygun olmayan, çevresine olan iyilik şaşkınlık dolu ilgisiydi.

Ölmek üzere olan kedi yavruları gelip duvarın dibinde bitmez uykularını uyurlardı.

Kız, elinde hiç eksik olmayan kocaman ekmekten bir iki parça atardı kedilere.

Parçaların iriliği minik yavruların sevinçli saldırılarını yarıda keserdi.

Kız bunu anlayınca ekmekleri küçük küçük bölüp yeniden uzatırdı kedilere.

Kediler iyice susuz kalmış boğazlarından geçirip ancak yutabildikleri ilk lokmadan sonra kalanı bırakır, yeniden güneşin altında gevşeyip sessizleşirlerdi.

Dokuz yaşlarındaydı.

Kirli, yapışık saçlarına bir mavi kurdele takmıştı. Duvardan sarkıttığı sıska bacaklarını sallayıp duruyordu. Ayaklarında topuklu, eski kadın ayakkabıları vardı.

Bir ara kalktı, iskelenin oraya doğru yürümeye başladı.

Yürüyüşü gülünç bir tıkırtıydı. Yanından geçenler pisliğine, zayıflığına değil, ayakkabılarına ilgi gösteriyorlardı.

Çocuk garip giyiminin cebinden çıkardığı rengi ağarmış bir zeytini ağzına attı.
Çıkışta bilet toplayan adamın yanında durdu.
Adam ilkten onu görmedi.
Son yolcu da çıkıp geride kimse kalmayınca körüklü demir kapıyı çekerken gördü.
— Bana bak partal, senin kimin kimsen yok mu? Hırlı mısın, hırsız mısın belli değil.
Kız iri ak dişlerini göstererek, ancak bir çocuğun gülebileceği gibi güldü.
— Vaaar... Ama ben burada çok eğleniyorum.
Adam sıkıntılı, yorgun,
— Bas git buradan. Geçenlerde gördüm, kapıya asılıp sallanıyorsun. Bir daha görürsem yersin tokadı benden.
Kız oralı değilcesine elindeki ekmekten bir parça koparıp ağzına attı.
Cebinde yeniden zeytin arandı.
Eline tozlanmış bir kuru üzüm geçti.
Ekmeği cebine soktu.
Üzümün üstündekileri temizlemeye çalıştı.
Ama terli olan ellerine yapışan tozlar yeniden üzümün üstünde kalıyordu.
Birden ağzına attı üzümü.
Gidip duvardaki eski yerine oturdu.
Bakımlı yapıdan çıkan ak giysili, kentin acemisi deniz erleri iskeleye yürüyorlardı. Yanlarından geçen kolları bilezikli bir iki kıza söz yetiştirmeye çalıştılar. Kızlar, onlar geçip gidince gülüverdiler.
Yeni vapur yanaşınca çocuk bu kez kalkmadı duvardan. Deminki azarlanma onu ürkütmüştü. Her gün burada oturacağına göre o adamı kızdırmaması gerektiğine inanıyordu. Bu giyimleri ayrı adamların karıştığı o kadar çok şey vardı ki, onların dediklerine uymaktan başka çıkar yol yoktu.
Kedi yavrularından birine eğilip kucağına aldı.
Kedinin ağırlığı hiç kalmamıştı.
Uzun tüylerinin arasındaki pireler bir görünüp bir kayboluyordu.
Pireler öyle besili ve iriydiler ki korktu.
Kedinin verdiği beraberlik duygusunu bile yendi bu korku.

Onu yere bıraktı.
Yeniden ekmeği koparıp ufaladı. Az önce koydukları, güneşte durmaktan katılaşmışlardı. Yenilerini yemesi için kedinin burnunu dayadı ekmeklere. Kedi bir iki çaba gösterip uyumaya başladı.
“Bu yarına ölür,” diye düşündü. “Hem pireleri büyümüş, hem de uyuyor. Yarın geldiğimde ölüsünü denizde bulurum. Buradakiler denize atıyorlar. Niye ama? Atmasalar. Şişip çirkinleşiyorlar. Şu uzun kayıkçı, kürekle dürtüyor onları, dürtüyor, dürtüyor. İçkisinden içiyor. Ne güzel rengi var içkisinin, mavi mavi. Güneşin altında uyuyup kızarıyor. Bir de horlaması var, korkmasam gülerim. Büyüklerden korkulur. Her şeye kızarlar. Bu adam gene bunun tekir tüylerini itiştirir kıyı sopasıyla. Zavallı kediciğim, beni hiç görmüyor. Yese bir lokmacık ölmez. İçim kötülüyor. Ama artık yaz geldi.”
Kız duvardan inip kedinin uyuduğu yere, bulduğu bir gazete parçasından gölgelik yapmaya başladı.
Yanına yaklaşan oğlan çocuğunu görmedi.
Çocuk ona yardım etmeye koyulunca başını kaldırıp baktı.
Çocuğun büyük erkek pantolonundan kesilip uydurulmuş pantolonunu tek askı tutuyordu. Bol paçalarından çıkan bacakları iki tahta gibiydi. Ayaklarında bağsız asker postalları vardı. İyice tıraş edilmiş kafasında eski yara yerleri görünüyordu. Yaşına aykırı kırışıklıklarla doluydu alnı. Gözpınarları çapaklıydı. Güleç bir ağzı vardı.
Kız bu beklenmedik duruma davranışını uydurmaya çalışarak,
— Bu kedi benim ama. Sana n’oluyor?
Oğlan çocuk kızla aynı yaşlardaydı. Bir yanıt bulamayışının verdiği şaşkınlık yüzünde durakalmıştı.
— Bu kedi benim. Ona göre yardım et. İki kâğıt büktün diye onu okşatmam sana.
Kediyi iyice gölgeye aldı kız.
Gene duvara tırmandı, oturdu.
Oğlan, kızın yaptıklarındaki yerli yerindeliğe şaşmış gibiydi.
Yeni yanaşan vapurdan çıkan yolcuları izlerlerken, bir süre, birbirlerini unuttular. Yolcular onların bakışlarını yineleyecek bir davranışta bulunmadan dağılıp gittiler.
Kız dönüp hemen yanına oturmuş olan çocuğa baktı.

— Sen nereden çıktın? Seni ilk iskelede gördüm. Beni burda herkes tanır biliyor musun?..

Oğlan çocuk akmayan burnunu iyice çekti.

— Babam kömür deposunda hamal. Biz anamla yenilerde geldiydik buraya. Anam dün gece başka adama kaçtı. Kaçarken de geyikli kadife duvar yaygısını aldı. Bakır tencereyle tahta kaşıkları da aldı. Babam gece iyice dövdü beni, duvarlara çarptı, kaldık elin yabanlarında, diye.

Kâğıtlardan yaptıkları gölgeliği kedi yavrusu bırakıp çıkmıştı. Gene alabildiğine kurutan güneşin altına serilmiş yatıyordu.

Kız kuşkuyla indi duvarın üstünden.

Oğlan bulduğu bir dal parçasıyla kedinin gerisindeki kuruyup kabuklaşmış pislikleri iteklemeye başladı.

Kız demin kediyi kucaklarken görmemişti bu pislik kalıntılarını. Oğlanın davranışını uygun buldu önce, ama ses çıkarmamanın ona sağlayacağı üstünlüğü sezerek,

— Bırak o hayvanı rahat, ne sopayla tartaklıyorsun? Hem beni burada herkesler tanır. Seni annen bile bırakıp kaçmış. O kedi ölecek zaten.

— Seni tanısın buradakiler, n’apalım? Ben de hep gelirim, beni de tanırlar. Babam, çık git başımdan, seni nereden topladı kim bilir, dedi. Gelirim gelirim, beni de tanırlar.

— O zor biraz. Bir kere önce beni tanırlar. Sen ne yapsan olmaz. Annen niye yeni kocasına seni götürmedi?

— Yeni kocasını bilmem ki ben. Babam, kahvecinin çırağı, diyor. Saçını ıslatıp tarayan bir çırağı var asmalı kahvenin. Biz anamla ne zaman geçsek akşamları oradan, benim kafamı okşar, kesmeşeker verir. Anamsa bakmaz hiç ondan yana. Sen kesmeşeker yedin mi?

— Kesmeşeker iş mi? Ben, arkadaki dondurma külahı yapılan yer var ya, oraya giderim akşamüstleri, adamlar bana bir kesekâğıdı külah kıtırı verirler. Ye babam ye, bitmez. Bak bu kedi ölecek... Yavru daha, gene de ölüyor. Nineme inme geldiğinde, “Ben artık ölürüm,” demişti. “Niye?” dedik. “Yetmiş beş yaşında hasta olan ölür,” dedi.

— Ninen öldü mü?

— Yok, her gün yatağında oturakla yatıyor. Oturağı halam altına bağladı. Akşamüstleri, okul dağılıp temizlik işleri bitince eve dönüp altından alıp

boşaltıyor oturağını ninemin. Halam okulda hademedir. Şu tuğla duvarlı okulda. Ama sen nereden bileceksin tuğla duvarlı okulu? Buranın yabancısısın.

— Ninene sormadın mı, niye ölmedin, diye?

— Sorsam bile bilemez. Çünkü artık kimseyi tanımıyor.

— Evde hep yalnız mı, ninen? Sen niye onunla oturmuyorsun?

— Yaz geldi. Sabah halam gidince, evde ekmek varsa alıyorum zeytinle çıkıyorum. Yazın çok seviniyorum, sokağa çıkınca. Hep bir şeyler oluyor. Yiyecek olmazsa evde, bu bahçenin arkasında karavanaları boşalttıkları yerler var. Onların içinden çok iyi yiyecekler bulunur. Ama ben zeytinle ekmeğe bayılırım. Yaz geldi artık, canım sıkılmaz. Hem ben buraları bilirim. Aç kalmam. Sen yabancısın. Buraya kaç vapur gelir gider bilir misin? Bilmezsin. O kadar kolay mı?

Oğlan hiçbir yana bakmıyordu. Birden ağlamaya başladı. Kız kendinden umulmaz bir acımayla telaşlandı.

— A deli, sen de. Ne ağlıyorsun? Ne var bunda ağlayacak? Sen de her gün gelirsin buraya, seni de tanırlar.

Oğlan bu hiç beklemediği sevgiyi görünce duraksadı, sonra daha hızlı, daha gürültülü ağlamasını sürdürdü.

Kız ne yapması gerektiğini önce kestiremedi.

Sonra olgun kararlılığıyla duvardan inip çocuğun önünde durdu.

— Ağlama canım. Amma da sulu gözlüymüşsün. Ben hiç ağlamam. Bir kez ağlamıştım, nineme inme indiği gün. Köşede parçacıklarımı dizerken oda kapısını açıp düştü yere. “Kurtar beni yavrum, çek beni buradan,” dedi. Çektim çektim, hiçbir yere kıpırdatamadım. Hava kararıncaya kadar, “Kurtar beni yavrum, çek beni buradan,” dedi. Sonra göz gözü görmez oldu. Köşe camide ezan okunmaya başlayınca öyle fena oldu ki içim, ağladım. O günden bu yana ağlamam. Ona da herkes ağlar. Ninem akıllıydı o zaman. Şimdiki gibi pis de kokmuyordu. Bana da masallar anlatırdı.

Oğlanın ağlaması daha içli, daha yalnız olmuştu. Yaşlar tozları çamurlaştırıp iniyordu yanaklarından.

Kız başını ona yaklaştırıp,

— Hadi ağlama. İstersen sana akıllı ninemin masallarından bir tanesini anlatırım. Ama gene de böyle sızlanırsan, giderim ha. Kalırsın burada dut

gibi tek başına. Hem de yabancısın. Eh ben varken artık yabancı da sayılmazsın. Kolay mı? Ben üç yazdır buradayım.

Oğlancık başını kaldırıp dosdoğru kızın yüzüne baktı.

Kız gene duvardaki eski yerini aldı. Elindeki azalmış ekmeğin kıyısından bir tutamı oğlana uzattı. Bakışlarındaki yeni anlam çocuğu o denli etkilemişti ki, oturduğu yere pırtı ceketiyle iyice yayılıp ekmeği yemeye başladı.

— Şöyle akıllan. Sana ben buraları hep gezdiririm. Bizim eve de gel derim, ama halam beni bile sokmuyor geç kaldığımda artık. Gece basınca anca ninemin oturağını altından alıp yara yerlerinin paçavralarını değiştiriyor. Ninem hep bağırır, “Geç kalıyoruz, geç kalıyoruz. Şimdi konuklar gelecek. Aşağı merdivenleri silin. Benim dikiş kukalarım nerede? Kahve tepsisinin sırları dökülecek. Çarpmayın oraya buraya. Oohh, her yan sabun kokuyor.” Ninem her gece bunları söyler. Halam duymaz. Şimdi bana duymuyor gibi geliyor. Bazen beni çağırır yardım için. Ninemi kaldırırken ona destek olurum. “Çocuk oldu o artık,” der halam. Ninem boşalmış etleri koka koka hiç bizi bilmeden, tanımadan bağırtısını sürdürür. Diğer odalarda oturanlar, bıktılar onun konuşmalarından. Bize çıkışıyorlar ne vakit görseler, “Çıkın gidin, rahatımız kalmadı, susturun bu bunağı,” diyorlar. Susturamayız ki, bizi duymaz. Gece arada uykumun içine karışır sözleri. O sözlere uygun düşler görürüm. Ama anlat deseler, anlatamam. Öyle içim titrer kalır. Bu kediler ölürmüş gibi olur hep. Bu kediler ölür ya durmadan. Ninemin kahve tepsisinin üstünde deve resmi vardı. Kulpları çıktı. O bilmiyor.

Öğle sonu vapurları yanılmadan aynı düzende gidip geliyordu.

İki çocuk uzun süre oturdukları duvarda öyleceydiler.

Tekir kedi kimseyi kuşkuya düşürmeden ölümü karşılamaya başlamıştı. Kavruk bacaklarındaki katılma daha burnunun kurumaya dönmüş duyarlığına varamamıştı. Tek kıpırtı orasındaydı. Bir soluma seçiliyordu bakıldığında, ama her şey o denli küçüktü ki gövdesinde ta yanına eğilince izlenebilirdi ölümün ağır ağır sarışı kediyi.

Kız bildiği, öğrendiği şeyin geldiğini sezmişti.

— Beni üzmek için yapıyorlar bu kediler. Güneşe çıkıp kuruyup ölüyorlar.

Kedinin bulunduğu yöne hiç bakmadan hemen indi duvardan. Eteklerini çekeledi. Gözlerini sık sık kırpmaya başlamıştı.

— Hadi seni bayram yerine götüreyim. Eğleniriz. Burada yapacak şey kalmadı.

Oğlan, kız iner inmez onu izledi.

Beraberce kaldırımdan yürümeye başladılar.

Yürümelerindeki uyumsuzluk yoksulluklarını çoğaltıyordu.

Yol boyunca sıralanmış dükkânlar akşamüstü hazırlıklarına başlamışlardı.

Kapıların önünde hasır sandalyeler çıkarılmıştı. Bir maşrapadan serpilen suyla ıslatılmış dükkân önleri akasyaların yeşilliğini arıtıyordu. Bakımsızlık içinde olan her yan, yaz gün bitimlerinin sevincine, canlılığına bürünmüştü. Caddeden geçen yolcu dolu otobüs günün sıcağını olduğu gibi yüklenmişti.

Büyük mermer çeşmenin yanından saptılar.

Ara sokakta ince bir yokuş başlıyordu.

Yokuşun düzensiz taşlarında iki boz köpek oynaşıyorlardı.

Eğri karanlık bir evi çepeçevre saran akşamsefaları alabildiğine açmış, esintisiz sokağı baygın uykulu kokularıyla doldurmuşlardı.

Tüm yokuşların güzelliği burada da vardı.

Derli toplu olmak zorunda olan yokuş evleri eskiliklerine karşın kapı önlerindeki şaşırtıcı oyuncak eşikleriyle, çimenli sarmaşıklı duruyorlardı.

Evlerden birinden bir kadın çıkarak bir alt kat bakkalına girdi. Ardından, “Tuz da al,” diye seslendiler.

Alana çıktıklarında güneş batmış, aydınlığı hâlâ sürüyordu. Alanın tam orta yerinde, büyük bir eğim içinde bağlanmış renkli salıncaklar vardı. Kalın sac gövdelerine sürülmüş boyaların çoğu bozulmuş, yer yer pasları görünüyordu.

Alanda tek bu salıncaklar vardı. Onları da her bayram yeniden buraya taşıyıp kurmanın zorluğu bıraktırmıştı. Bu kayık salıncaklarının bayramlardaki binicileri yeniyetme kızlarla sarı turuncu gömlekli, tam uykularını hiçbir zaman uyumamış pazarcıların genç çıraklarıydı. Tersaneye yeni işçi girmiş olanlarsa daha bir ağırdan alıyorlardı kendilerini. Sıraları gelip de karşılıklı bindiklerinde, salıncağa kolan vururken ağırbaşlılıkları en büyük hızı sağlama çabalarına eşti. Kızlar

parlak pembe, cennet yeşili giyimlerinin üstüne en sıcak bayramlarda bile, nedense, mor ya da kırmızı bir hırka alırlardı. Hırkasız pek açık saçık görünecekleri kanısındaydılar. Kızarmış utanç dolu yüzlerindeki bitmemiş çocuklukları serilirdi ortaya. Yukarıdaki işyerlerinde çalışan kızlarsa (dükkânlarda, loş işyerlerinde telefon kullanmaya alışmış olabilenler) görgülü davranışlarla, özentili açık giyimleriyle gezerlerdi. Bayram yerinin her kuşkudan arınmış gürültüsüne karışan kara çarşaflı anneler çocuklarının ellerini sıkı sıkı tutarlardı. Arkada kurulmuş çadır tiyatrosunun önündeki çalgıcılar grubunu herkes izlerdi. Çalgıcılar bir keman, bir zurna, bir uttu. Keman çalan Çingene o denli duygulu sesler çıkarırdı ki çalgısından, bu sesler başıboş gürültüleri aşsa en etkili şey olabilirdi her bayramda. Çingene kuru güzel parmaklarındaki seçkin hüneri bilir, kendini kendi yarattığı seslere bırakırdı. Koyu, dingin yüzündeki biçimli burnuyla sanki kimselerin duymadığı ender kokuları çekerdi havadan. Ut çalansa şişmanlığının yuvarlak çizgileri içinde iyi bir akraba görünümüyle udunu göbeğine dayar, tıngırdatırdı. O seçilsin istemezdi sanki çalgısı, ta ki oyunun başlayacağını belirten parçayı çalmaya başladıklarında (bu eski bir kantoydu) udunun gövdesinde bir davulu çalar gibi sesler çıkarırdı. Çadırın dışına morlarla çizilmiş kadın resmi gülümserdi gelenlere.

Birden bilet almak için dolardı herkes.

Çoğu erkek olan bu kalabalık son çağrı müziği duyulmadan girmezdi içeri.

Birkaç bayram denemişlerdi. Hep geç başlardı oyunlar. Oysa çıkacak kadınları bekleme sabrı yoktu onların. Bayram yerinde dolaşırlarken arada kulaklarına çarpan o sesler bir cinsel uyarı gibiydi. Çok da gençtiler. Beklemeye daha alışmamışlardı. En son girip tahta sıralarda yerlerini alırlardı. Çadırın kumaşı dıştan vuran güneşte saydamlaşır, içerdeki aydınlık, yumuşak, sarıcı, içten olurdu. Seyirciler giz dolu duygularının ilk kez bu denli açığa vurulmasına alışık olmamanın verdiği davranışlarla bakınırlardı.

Tiyatronun sahipleri geleneği bozarak ‘varyeteyi’ sona almışlardı. Daha önceleri ‘temsili’ sona koymak kuralına olan saygılı tutumlarıyla başta ‘kızları’ çıkarıyorlardı. Sona kimseler kalmayınca vazgeçtiler. Bu

kalabalığın 'temsili' niye beklemediğini anlayamamışlardı. Çünkü her oynadıklarına öylesine gülüyorlardı ki, baş komikleri 'Sami Raşit Bey' çıktığı zamanlar onun 'âşık koca düettosu'na olağanüstü tepki alabiliyorlardı.

'Sami Raşit Bey' patronlarıydı. 'Anlamıyor andavallılar,' demişti, 'biz de sona alırız.' Ve kızlar çıkıyorlardı şurupların okşayıcı aydınlığına bürünmüş çadırda. Tümünün tenleri inanılmaz incelikte görünüyordu. Etlerinin aşırı tıkızlığı bile kusur olmaktan çıkıp tutkulu bir alıp götürmeye dönüyordu.

Çadıra ilk kez karısıyla girme densizliğinde bulunmuş bir ağır yük işçisi, kaslarına dek işleyen bir kıskançlığa tutulur, seyirirdi etleri. Karısının dişiliği sanki açığa çıkıyordu sahnede. Çevresindeki erkek gözlerinde gördüğü bildik anlam kendilerine yöneldiğinde biriken atılganlığını nasıl bırakıp koyvereceğini bilirdi.

Temsil başladığında kalabalık gürültülü gülmelerle oyuna katılırdı. Birikimlerini bir başka yöne çevirmenin bilinçsiz sinirliliği içinde alabildiğine gülerlerdi. Oyun bittiğinde düzenli çıkarlardı dışarı. Yavaş yavaş günün yoz aydınlığına alışırlardı.

Bayram alanında birkaçı toplanıp (genç, yıpranmamış, ama yorgun) inanılmaz coşkularını anlatırlardı. Oyuncu kadınların çıplaklıklarında öylesine ayrıntılar bulurlardı ki her söz coşkuyu yenilerdi. Çocuklar macuncunun başında ustaca dolanıp verilecek macunlarını beklerlerdi. Avuçlarında, ter içinde kalmış bir iki bozuk parayı yitirme duygusu kıvançlarını yok ederdi. Çünkü bayramlarda el öpmenin karşılığını çoğu kez para olarak alamıyorlardı. Lavanta çiçeği kokan dürülmüş bir mendildi verilen. Naneşekeri satan, mani söyleyen adam, yanından geçen kızlara çapkın davranışlarla seslenirdi. Ak önlüğü, naneşekerlerini dizdiği özenli sepetiyle soylu görünümü vardı. Kulağının ardına iliştirdiği sarı hokka gülü, söylediği maniler adama bir yakışırdı ki.

Alanı çevreleyen karanlık tahta evler uyumsuz yoksulluklarını, bayramın şaşırtıcı unutkanlığından korurlardı.

Yukarılarda, derin bir yarın üstünde kentin bakımlı kesiminde büyük yapılar görünürdü. Bunlar özenli, sağlam, değişmezdiler. Geceleri uğultusu daha artardı oraların. Bu belki de erkenden uyuyan, günlerine çabuk

başlamanın getirdiği zorunlukla ortadan çekilen aşağının sessizliğindendi. Aşağıda kalsa kalsa, bir iki açık kahve kalırdı. Onlarda da pörsümüş iskambil kâğıtlarıyla oynanan cansız, öfkesiz oyunlar olurdu. Radyoyu açan askerlik yoklaması gelmiş çırak, günlük yurt ve dünya haberlerini yeni bir ilgiyle dinlerdi. Askere çağrılmanın ona getirdiği alışılmadık duruma yakışır tavırlar denerdi. Alacağı tahta bavula konacak şeylerin derdine düşmüş anasını yabancılardı. Bu yakın geçmiş ona artık, "şu kadın kısmı da" diyeceği günlerin yakınlığını kestirir, gecenin on birinde ocağa doğru, "Yap iki orta!" diyen ustasını bile duymamanın tadını da iyice çıkarırdı.

Uykuya varmış sokaklarda Orta Anadolulu bekçiler gezerdi. Orada pek hırsızlık olmazdı, ama yukarıdan inen yorgun, uykusuz hırsızların barınağıydı. Bekçilerin durumunu bu zorlaştırırdı. Onlarsa hiç kırağısı olmayan buranın yazlarına şaşarlardı. Uykusuz, cahil yüzlerindeki korkutucu bıyıklarıyla görevlerini yaparlardı.

Kız, alandaki bağlı kayık salıncakların dibine oturdu.

Cebinden bir basma parçası çıkardı.

Dizine yayıp onu düzeltmeye başladı.

Oğlan ayakta ne yapması gerektiğini kestiremeden kalakaldı.

— Sen bayramda burayı göreceksin. Öyle iyi olur ki. Ben taaa, geceler oluncaya kadar eğlenirim. Bazı iyi insanlar macun parası filan da verirler bana. Baloncular bile gelir inanmazsın ya...

— Salıncaklar çok büyük, biz binemeyiz ki, bunlara.

— Yo, çocuklara da var. Tam bize göre. İş parada.

Karanlık bastırıyordu.

Karşı evlerin ışıkları yanmaya başlamıştı.

Şunu bunu almak için bakkallara gidenler vardı.

Bakkalların sararmış gazeteler serili raflarında, tek renkti satılanlar.

Kız, salıncakların görünmesi bitinceye dek bez parçasını düzeltti.

Oğlan açık seçik kestiremediği anasının evden kaçma olayını yeniden düşündü. Bir şeyler pır pır etti içinde. Anasının bu akşam döndüğü odalarında olamayacağına inanmak çok zordu. Doğduğundan bu yana vardı. İçindeki kıpırtılar sevinç oldu.

— Biz Sıvas'ın köylüğündeniz, biliyor musun? Babamgil der ya, "Hayvanımız yok, toprağımız yok. Sıvas toprağında n'edeceğiz?" Anamsa anlatır anlatır Tohma suyunu: "Kimlere yanayım bacılarım," der. "Buranın şehri nice ola ki. Dilin bir derdin bir. Gurbetlik ateşten yorgan," der hep. Sıvas'a vardığımızda tren geldi. Tahtalarda uyuduk. Anam kaçmamıştır. Odada şimdi oturur olacak, tahta kaşıklarla geyikli duvar yazgısıyla.

Kız parçayı cebine koydu, kalktı.

Karanlıktı her yan.

Yadırganacak bir kurbağa sesi duyulmaya başladı birden.

Yokuşun yukarısındaki yapılardan güçlü bir elektrik aydınlığı yayılmıştı göğe.

Fabrika dumanları sis gibi birikirdi geceleri aşağıda.

— Bak, yukarıyı bilmezsin sen... Ben bir gün çıkacağım oraya. Halam, "Çıkacan tabii," diyor. "Ama daha var, daha birkaç yıl var. Hele büyü, büyü de kalma buralarda," diyor. Halam, "Hayatını rezil etme kızım," diyor. "Bir namus derdine," diyor.

Oğlan, kızın gösterdiği yöndeki aydınlığa, uğultuya baktı.

Kurbağanın sesi durmuştu.

Üstteki seslerin canlılığı gittikçe belirginleşiyordu.

— Hani beni bayram olunca buraya getirecektin? Sen çıkarsan yukarı, beni buraya kimse getirmez.

— Benim yukarı gitmeme çok var daha. O zamana kadar kaç bayram geçer.

Geldikleri yöne doğru yürüdüler.

Yokuşun başındaki, eskiden havagazı olan direğe elektrik takılmıştı.

Aydınlık, fenerin camları kırık, süslü demir kafesinden taşlara yayılıyordu.

Çocuklar önlerinde uzayan gölgeleriyle iyice yalnızdılar.

Akşamsefalarının kokusu öylesine yoğunlaşmıştı ki, sıcak daha artıyordu gün geceye geçerken.

Kasım 1970

HARAÇ

Haraç

Salıpazarı’na çıktığımda lahanaların sergilere dizildiğini gördüm.

Pahalı.

Ekim başıdır.

Sonraları en ucuz, en yiyimlik sebze olur.

Bol biberli kapuskayı yapıverdim mi, sanki içine yarım kilo kuşbaşı et katılmış gibi tadına doyulmaz. Ah, eskisi gibi yemek tadı mı aldığım var! Kimi zaman bugünü unutur oluyorum.

Pazar dönüşlerinde, yokuşun başında tıknefes dinleniyorum.

Bir dirhem et bin ayıp örter derler.

Belki gençlikte.

Yaş kendini belli etmeye başladı.

Bana ne oldu bilmem.

Sanki bir elim yağda, bir elim balda, ha babam kilo alıyorum.

Yıllardır et yüzü gördüğümüz yok. Kuvveti ekmeğe, bibere, soğana verdik. Kaptanpaşa fırınından akşam ekmeğini dumanı tüterken aldın mı, yemeğin tadı kurtuluyor. Tıkanıyorum yokuşun başında. Elimdeki zembiller yetmezmiş gibi kaba etlerimdeki yağları da, her adım atışta, sallana sallana taşıyorum. Yaş kemale erdi.

Birinci Cihan Harbi’ymiş beni Horhor’daki konağa evlatlık verdiklerinde.

O zamanlar ya yedi ya da on yaşındaymışım.

Beni bırakan, treni kaçırmayım, tez olayım diyip gitmiş.

Hiç arayan soran olmadıydı bir daha.

Nasıl biriydi o adam?

Bilmek istediklerim, geçmişimdekiler aklımda durmaz oldu.

Birinci Cihan Harbi’nde ya yedi ya da on yaşındaymışım. Şimdi ya altmış ya da altmış üçümdeyim.

Bu yeni yıllarla bir şeyi toparlayıp çıkaramıyorum.

Sayı saymasını bilirim.

Benim tarihlerim bin üç yüz üstüne.

Şimdikiler bin dokuz yüz.

Arada kocam, oğlum toplandığımızda Horhor’dakilerden söz açayım isterim.

Yani doğrulamak için olanı biteni.

Şöyle şöyle bin üç yüz otuz iki kışıydı desem.

Rusuhi Bey ve refikası aynen böyle konuşurlardı. O adam bırakıp da beni hemen gittiği gün konağa, korkudan büyük taşlığın kıyısında kalakalmışım, sinmişim.

“Ben burada korkarım, burası çok büyük,” demişim.

Hep onu demişim, anlatmaları öyle. Çerkez Gülendam gelip beni aldığında oradan,

“Konağın getirine götürüne seni koştururuz. Burada yer içer, efendilerine saygılı, boynu bükük olmayı öğrenirsin. Bir de edep erkân, di mi yavrum, di mi efem?” demiş.

Efem demeyi de ondan öğrendim. Hâlâ da vazgeçemem. Ömrümün yarısını orada geçirip konağın en kuytusu, en bilinmezi benden sorulur olduktan sonra... Beni arayan soransa yok.

Kimim kimsem yok muydu? Olamaz canım! Şu son günlerde ne olduğunu pek kestiremediğim, ama olmadığına da inanmadığım şeyler gözümün önünde resim gibi gelip çiziliyor.

Geniş bir toprak yolun kıyısında dizili kavruk ağaçlar görüyorum. Eprimiş örtüler örtünmüş kadınlar, bakır bakraçlar taşıyarak geçiyorlar. Hava kararana doğru iki pencereli topraktan çıkma evlere, asık yüzlü adamlar giriyor. Yoğurt mayası kokan, ocağı isli, loş mutfaklardan birinde saçı örgülü bir kadın duruyor. Kadının çevresinde irili ufaklı çıplak ayaklı çocuklar var, bez entariler giymiş. Kadın içlerinden birini kucaklayıp emziriyor. Mavi damarlı memesi taşkın süt dolu. Yüzü belli değil. Beni çağırıyor, ama asıl ismimle değil, Servet demiyor. Benim gibi olan çocuk gidiyor yanına, kucaklaşıyorlar. Yere oturtup çocuğu, yani beni, bir bağa tarakla saçlarını taramaya başlıyor.

Türkü söyler gibi, “Ben kızımı vermem. Aç çıplak olsa da. El kapısında onacağına burada ölsün. Nereden çıktı İstanbul’a çocuk taşımak? Parası da batsın bunun,” diyor.

Kucaklaşıyoruz sıkı sıkı. O zaman yüzü beliriyor, ışıkla çizilmiş gibi. Akları duru, güzel kara gözlü biri. Yeniyetme kadınlığı var. Bez giyimli çocuklar dolaşıyorlar yanımızda; biri elinde saçları at kılından tahta bir bebek tutuyor. Mutfağın loşluğu kararmaya başlıyor. Ocakta odunlar yanıyor. Odunların yalazında aydınlanan kadın, memesini sayısı hep değişen çocuklardan birine veriyor.

“Sütüm yok, ama oyalanır. Daha açlığını oyalamayla avutacak yaşta bu,” diyor.

Yumuşak saçlarının apak telleri var.

Her parmağına çok güzel yüzükler takmış.

Saçları kolonya kokuyor.

Gene de her şey çok yoksul.

Tam ona dayanmış dururken sokak kapısı vuruluyor. Boz yolda yürüyen, gülmez yüzleri sürgit gölgede adamlardan biri giriyor içeri. Biz hep beraber ağlamaya başlıyoruz.

Hayırdır inşallah, nedir bana musallat olan resim gibi seyrettiğim şey? O eller bizim Dizdar Hanımefendi’nin olsa gerek. Hanımefendi öleli on yılı geçti sanırım. Kara toprak neleri alıyor. Ne bakım, ne özendi onun kendisine gösterdiği? Kolonya sularıyla ayaklarını ovdururdu. Tabanları sertleşmesin diye ipek kadife terlikler giyerdi. Saçlarını Alman papatyasıyla sararttığını söylerdi kızlar.

Çerkez Gülendam Kalfa, “Duymayım efem, duymayım bu sözleri, haddini bilmemek bu evde töre değildir,” diye sustururdu onları.

Bir beni severdi içlerinden.

Küçüklüğümden söz eden de tek Gülendam Kalfa’ydı.

“Bitini, sirkeni temizleyememiştik de saçlarını makineyle tıraşlamıştık. Nevazil olmaman için kafana ben pazenden takke dikmiştim. Konuklara seni çıkarırdık, gülmekten bir hal olurlardı. Yer cücesine dönmüştün ilahi Servet,” derdi.

Dizdar Hanımefendi mahrem yerlerindeki kılları hiç tutmazdı.

Hamam yakıldığında keselemem için beni çağırır, en âlâ otlardan karılmış ilaçları bacaklarına, kollarına, her yerine sürdürürdü. Bu ilaçları aile doktorları Naki Bey yaparmış. Gevşemeye yüz tutmuş ince ak teninin üstüne ilacı ürke, korka sürerdim.

"Dikkat et Servet," derdi, "Doktor Bey, 'Çok hafif, yayarak sürün,' diye tembihledi. Cildimin ipek inceliği onu şaşırtıp, telaşa düşürüyor. Her gelişinde suallerini karşılamak güç. En ufak bir çizik, ilacı iyi yapamamak evhamı veriyor doktora."

Üstümde peştamalımla terleyerek, tenine nakış dokurcasına yayardım ilacı.

En sıkıldığım iş buydu.

Keselemek bir şey değildi.

Zaten yalnız sırtını keseletirdi.

Örtüsünü göğsünden ayırmazdı.

Kızların dediğine göre memeleri beline inmiş. Biz görelim istemezmiş.

Sular döküldüğünde boncuk boncuk yuvarlanırdı duru teninden. Yüzünün aklığı akıl almaz gibiydi. Sanki bir porselen üstüne çizilmişti kaşı, gözü, ağzı. Öyle kahkahayla güldüğünü görmemiş, duymamıştık. İnce ince gülerdi bakıp insana. Hamam yaptığı geceler Doktor Naki Bey ziyaretine gelirdi.

Kaç göç yoktu o evde.

Beyefendi filan hepsi bir arada, sarı kadifeli sofada otururlardı. Sonbaharın nemli akşamlarında pırıl pırıl altlıklı pirinç mangallar doldurulur, sofaya taşınırdı.

"Kaydırarak kesele Servet," derdi hanımefendi, "şöyle keseyi çevire çevire ov."

Kollarının üst kısmı yağlanmaya başlamıştı. Kulak memeleri sırasından kesik saçları, samur sarısıydı.

El yatkınlığım denenmişti konakta, anlamışlardı ki, pek ince işler bana göre değildir. Çamaşır günlerinde kazanların altını yakmak, suyun sıcaklığını aynı tutmak, kirlileri kaynamaya atıldığında sopalarla çevirmek bana verilmişti.

Büyümüştüm. Saçım uzamıştı, örgülüydü.

Yukarı katlara çıktığım yoktu.

Güzel olmadığımı, bunun için de ele güne karşı çıkacak inceliklerden yoksun olduğumu Gülendam Kalfa yüzüme söylediğinde on beşimdeydim sanırım.

“Efem, Allah’ın kullarını beş parmak gibi ayrı yarattığını hepimiz biliriz. Güzellik geçicidir. Kalıcı olan çalışkanlık, iyi huy, dürüstlüktür, di mi efem? Sende bunlar olduktan sonra hiç duçar kalmazsın, Servet kızım. Beyefendiyle hanımefendi bizim velinimetlerimizdir. Sebeb-i hayatımızdır. Onlara şükranını her an göster.”

Dediklerinden bir şey anlamamıştım o zamanlar. Sonra Horhor’daki konaktan bazı çalışanlar çıkarıldı. Hanımefendi sokağa çıkarken sıkma baş yapıp kısa giyimler giyiyordu. Araba hazırlanıp kapıya geldiğinde, çifte merdivenden inip çevresine bayıltıcı kokular bırakarak çekip gidiyordu.

Konakta asri olmaktan başka sözün edildiği yoktu. Sormuştum,

“Asrilik daha rahat etmektir,” demişti Gülendam Kalfa.

Çıkarılanların yerine yeniler gelmediğinden, beni yukarıda çalıştırmaya başlamışlardı. Kola yapmayı, işlemeli örtüleri ütülemeyi, patis çarşafları dürmeyi o sıralar öğreniyordum. Dizdar Hanımefendi’nin yatak takımları ipektendi. Onları güvenip bana ütületmiyorlardı. Bir gece hiç unutmam, o büyük sofada epeydir oraya salon diyorlardı, toplanmışlardı. Doktor Naki Bey, bir bahriye miralayı, ipek çoraplı saçları kesik hanımlar. Gülendam Kalfa’nın telaşı artmıştı. Etekleri dolanıp duruyordu.

“Pek önemli kişiler yukarıdakiler efem, pek. Utanmamalıyız yaptığımız hizmette hata ederek. Servet, evladım sen kahveleri tıpkı hanımla beye verdiğin gibi elin titremeden ikram edeceksin. Ben ancak likör, çikolat hazırlığına yetişirim. Şimdi eski kalabalığımız yok. Harp bitti, bir sürü dert başladı. Gene de harp söylentileri var. Hem de tam tamına içimizde harpmış bu defaki. Öyle Çanakkale’yle falan bitmeyecekmiş. O yukarıdaki bahriye miralayı anlatmış.”

Gülendam Kalfa yaşlanmıştı bir hayli. İnceliği sıskalığa, kemiklenmeye dönmüştü. Koyu şarap rengi giyimlerinin üstüne hep atlas bir yelek giyerdi. Burnunun ucu son yıllarda bıçak kını gibi sivrilmişti. Eski ketumluğundan iz kalmamıştı. Yerli yersiz konuşup duruyordu bizlerle. Belli ki sıkıldığı bir şey vardı. Yemekleri yapan Şehime Hanım (Eski İstanbullu bir ailenin yanından yeni gelmişti konağa, fazla para alırım sanmış.), Gülendam

Kalfa'ya gelir gelmez, 'Deli Çerkez' diye isim takmıştı. Her pişirdiğinin üstünden kaşıkla alır, tadına bakardı. Birçok kere bu tadına bakmayı sürdürdü. Mutfakta benden başka kimse olmayınca konaktakiler için ağzına geleni söylemeye başlardı.

"Ayol buranın nesi konak. Hay o bohçacı Rukiye karısına uyup da yerimden çıkmayaydım, üç aylık alacağım hâlâ ödenmedi. Buraya ancak sokak köpekleri konak der. Araba, arabacı kiralık. Sordum öğrendim. Senin gibi köylü bir kız, o Deli Çerkez, bir de o kırıtkan Şemsitap. Neye yarar o Şemsitap! Bir kıçı var, değirmen taşı gibi. Çalkalar durur. Gözleri haktan sürmeliymiş. Onu beyefendiye sandık odasında yutturur. Ayol, ben bir şey yutmam. Bana kırk yıllık Üsküdarlı Şehime demişler, Hanımefendiye gelince biz o hanımefendilerin daha âlâlarını biliriz. Ama namus dediğin yalnız bunların eline verilmiştir. Kimseye bırakmazlar. Ellerinde fazlası da olsa... Karının şimdi etekleri tutuşmuş. Zabitten dost arıyor. Anladı, gün zabitin günü. Bahriye miralayından aşağısına da kurtarmaz, haspam. Para olacak, para. Bu dünyada para her şeyin başı. Senin o hanımefendin var ya, kırkından aşağı değil. Nah yalanım varsa yüzüme tükür. Ama para karıyı genç tutuyor. Tıkızlığı artmış gerçi, gerdanı da çift çeneye yönelmiş, ama gene de yüzü lam lam yanıyor. Gözleri desen kızgın kedi gözü. Ya kırıtmaları, sesini yayarak naz, eda yapmaları... Ancak para bu keyfi verir adama. Beni kandırdılar vallahi. Yerimden kıpırdamazdım hiç, üç kuruş fazla alacağım, diye. Bunlarınki etrafa gösteriş. Dört hizmetkârla zenginlik mi dönermiş? Benim paramı da verici değiller. Şimdi memlekette harp kıtlığı var. İzne gittiğimde öğrendim. Askeri otlamaya götürüp karnını doyuruyorlarmış. Şahande Hanım'ın gümrük kolcusu kocası anlattı. Siz burada, o Deli Çerkez, o erkek azgını Şemsitap, bir de sen oturup durun. Galata Köprüsü nerede? desem apışıp kalırsınız. İnsanlar mısır koçanını öğütüp yiyor. Yetmezmiş gibi bit hastalığı kıranı oldu. Dünyadan haberiniz yok, avallarım."

Buna benzer şeyler söylerdi Aşçı Şehime Hanım. Biz de gittikçe çekinir olmuştuk ondan. Ayrık kalın bacakları yüzünden iki yana savrularak yürüyüşü, mutfağı doldurmasına yeterdi.

İlk konuklara çıkma günümden önce bana iyice çekidüzen vermişlerdi.

Kurban bayramı için dikindiğim hareli tafta giyimimin üstüne kanarya sarısı ipek bir kemer takmıştım.

Merdivenlerden çıkıp kimselere bakmayarak kahveleri verdiğimde sigara ve pudra kokusunu, bir de erkeklerin rugan pabuçlarını unutmam, hâlâ hatırlarım.

Yüreğim göğsümden fırlayacakmış gibi çarpmıştı.

Kadınların kolları çıplaktı.

Ne kadar da birbirine benziyordu bu kollar.

Pembe, ince tenli, tombul.

Benim dirseklerimin yukarısına doğru pul pul, donuk sarı, serttir kollarım.

Düşünmüştüm, doğruydu; çirkindim, köylüydüm.

Belki de köylülüğümden çirkindim.

Peki, köy neydi?

Köylü olduğumu nereden bilmişti Şehime Hanım?

O gece inip sormuştum:

“Şehime Hanım, siz benim köylü olduğumu nereden bildiniz efem?”

“Ay, senin efem’ini yesinler kız. Bu iri iri dirsekler, bu fırlak diz kapakları, bu kol gibi kalın telli saçlar, bu her şeye ‘evet’ ancak köylülerde olur. O Deli Çerkez de evet der, ama o çıkınını tutma evetidir. Sarı Osmanlı altınlarını bir yerlere gömmüştür o. Bu evin kaymağını almıştır. Onun dünyalığı tamam. Şemsitap zati durucu değil. Fingirdemesi kaşar orospu fingirdemesi. Beni hiç hesaba alma. Ben ne eder eder paracıklarımı kurtarırım. Asıl şaştığım sensin. Sen sürüneceksin, a benim iki gözüm. Sen iyice dişsiz, tırnaksızsın,” demişti.

Sapsız fincanından höpürtüyle kahvesini çekip yanağımı okşamıştı.

“Ben sade kahve içmem. Sade kahve zenginlere vergidir. Yoksul kısmı buldu mu şekere kuvvet vermeli ki, kan yapsın diye...”

“Ben köylülüğümden habersizdim, Şehime Hanım, siz nasıl bildiniz?” demiştim, “şaştım.”

“Dedim ya biz İstanbulluyuz, biliriz.”

Şehime Hanım bir zaman sonra sarığıburma, çerkeztavuğu, hünkâr kebabı gibi yemekleri burun kıvırarak yapar oldu.

“Bir güzel tavuk dolması nelerine yetmez” demeye başladı.

“Çerkeztavuğunun biberiydi, ceviziydi, kıvamıydı... a uğraşamam, uğraşamam. Hafakanlar basıyor.”

Bu karşı çıkışı söylemek işi de diğer aferinsiz işler gibi bana kalmıştı. Sayılı üst kata çıkmalarımdan biriydi.

O gün nasıldı iyice biliyorum.

Kış gelmişti.

Döner merdivenlerde koyu renk basamak halıları seriliydi. Merdivenler ara sahanlıkta tekleştiğinde iki yanda üstleri yuvarlak bitimli pencereler vardı bahçeye bakan. Sarı pirinç kornişlere takılı, ipek püsküllü, kalın kadife perdeler. Merdiveni çıkıp İran halılarıyla kaplı büyük sofada durmuştum.

Hiç ses yoktu kapalı odalarda.

Hanımefendinin yatak odasının kapısını çalacaktım.

Vurduğumda çıtırtılar gelmişti içeriden, sonra da yumuşak ayak sesleri.

Kapıyı hanımefendi açmıştı.

Kocaman bir aynanın önündeki camla örtülü kumaş çiçeklerle bezeli saati görmüştüm ilk. Saat sessizce ‘tık tık’lıyordu. Saçlarından pembe ipek kurdelesi kaymıştı hanımın, ılık ve parfüm kokusuyla doluydu oda. Mor atlas perdelerin kapadığı karşı duvara bitişik parlak kumaşlarla örtülü dantellerle süslenmiş bir karyola vardı.

“Bazı yemekleri yapmanın zor olduğunu söylüyor Şehime Hanım,” demiştim. “Çerkeztavuğu yapamazmış bu gece için...”

Hanımefendi kızmamıştı. Düz kapanık gülmesiyle arkaya doğru seslenmişti:

“Ah siz askerler yok musunuz? Bu adalet, musavat laflarınızla aşçılarımızı bile bize karşı nezaketsiz ettiniz. Bakınız kendi evimde sözüm geçmiyor. Beyaz Ruslara dönmemize şüphesiz ramak kaldı.”

O zaman süslü omuzlukları olan beyi görmüştüm. İnce bacaklı, yaldızlı bir iskemlede oturuyordu. Kara bıyıkları dikti. Saçları düz taranıp ortadan ayrılmıştı.

“Yok ruhum, sizin o pervin ellerinize elbette ki, bir hizmet eden daima bulunacak. Asalete, güzelliğe kim kıyabilir?”

“Peki yavrum,” demişti hanımefendi, “sen in işlerinin başına, bana hemen Şemsitap’ı yolla. Elbiselerim ütülenecek.”

O zamanlar ben yorgunluk nedir bilmezdim.
Sabah ezanından yatsıya koştururdum.
Servet kilere, Servet mutfağa, Servet odun çıkar, Servet ayakkabıların çamurunu temizle, Servet halılar silinecek, Servet patisler ütülenecek, Servet camları yardımcı kadınla beraber sirkeyle sil, Servet tavan arasının tozlarını al, Servet, Servet, Servet... Bana güveniyorlardı. Herkesin, her şeyin elulağıydım.
Şemsitap kaçtı bir gece.
Onun işlerini de bana verdiler.
Dedim ya bana güveniyorlardı.
Şemsitap kiralanan arabanın arabacısıyla kaçmıştı.
Ne zaman tanışmış, ne zaman sevdalanmışlardı, buna epey şaşmıştık?
Çünkü bizler, biz evin hizmetçileri, hiç sokağa çıkmazdık. Erzak, sebze, meyve, yakacak işlerini emektar bir adam yönetirdi. Paraları da Gülendam Kalfa öderdi. Bense yıllardır hiç akıl etmemiştim çıkıp dışarıyı görmeyi.
Şimdi gördüm de ne oldu sanki!
Gece sabaha karşı, hiçbir şey almadan, üstündekilerle kaçmıştı Şemsitap.
Rusuhi Bey'in hizmetini o görürdü. Hanımefendi geç uyandığı için sabahları, ayrı yatardı kocasından.
Ara ki yok, ara ki yok.
Gülendam Kalfa 'efem' diyor da, başka bir şey demiyordu. "Efem, nasıl yapar bilmem? Beni de mi düşünmedi bu? Ne derim yukarıdakilere?"
Şehime Hanım oralı değildi. Sigara tabakasından tütünleri çıkarmış kâğıda yerleştirip duruyordu.
"Ne yapacaksın a kardeşim, sizin gibi kız kurusu olamazdı ya. Gitti gider. Senin hanım da artık bu kargaşalıkta kocasını avutacak onun gibi birini zor bulur," demişti.
Kimseyi umursamaz olmuştu aşçı evde. Yukarıdan ne haber çıkacak diye bekleşirken kahvesini yudumlamıştı.
"Kahveyi de nohuttan öğütüyorlar. Nerede o eski kahveler? Çok telaşlanma Servet kız. O koca ellerinle çeşmibülbüller, kristaller, billurlar sana kalacak," demişti.
Aradan aylar geçmişti.
Bir gece yatsıda kapı yabancı yabancı çalınca ilk ben açmıştım kapıyı.

Kollarım çok mu uzundu ne o zamanlar, koyacak yer bulamazdım.

Ağır kapı kolunu kaldırıp açtığımda, koca bir ıhlamur ağacı görmüştüm sokağın köşesinde. Tıpkı bahçedekinin eşiydi. Çiçek açmıştı. Sokak konağın bahçesine benziyordu.

Demek ki bahardı Şemsitap'ın arabacı kocası gelip çeyizlerini istediğinde.

Hanımın yanına çıkmıştık üçümüz. Ben, Gülendam Kalfa, Şemsitap'ın arabacı kocası. Hanımefendinin elini öpmeye uzandığında adam, elini bir uzatıp bir çekmişti hanımefendi. Sonra gidip kanepeye oturmuştu.

Şemsitap'ın arabacı kocası iriydi. Ahır ahır kokuyordu.

Gülendam Kalfa öyle söylemişti, kokuyor diye. Ben duymamıştım Allah için. Arabacı kocası iki elini kavuşturmuş konuşmuyordu.

"Ee," deyince hanımefendi, konuşmaya başlamıştı.

"Biz bir cahillik ettik, siz hoş görün. Şemsitap, 'Hanımımın ayağının turabı olayım,' diyor. 'Onlar beni hoş görür. Aylar geçti, hanımefendinin affına sığınırım. Onlar benim annem babam sayılırlar. Ben gözümü konakta açtım. Edep erkân ondan öğrendim,' diyor."

Susmuştu.

Hepimiz Şemsitap'ın arabacı kocasına bakıyorduk. Çakmak çakmak kara gözleri vardı. Gülendam Kalfa söylemişti bunu da.

Hanımefendi elindeki pırlantalı saatini çeviriyordu bir o yana, bir bu yana.

"Eee," demişti gene, "seni bu acayip, lüzumsuz lafları mı söylemeye yolladı?"

"Yok."

"Ya, neye?"

"Sizin ona, evlendiğinde vermek için hazırladığınız çeyizler varmış. Onları..." dedi.

Hanımefendi birden ayağa kalkıp sivri topuklarını vura vura dönmeye başlamıştı sofada.

"Ne çeyizi? Benim istediğime varmış mı da, çeyiz istiyor?"

Bizi bir korku almıştı.

Şemsitap'ın arabacı kocası kamburlaşmış, yere bakıyordu.

“Çeyiz meyiz yok. Sana yolu göstersinler. Hadi bakayım. Üstelik başka biri olsa seni konağa kabul edip konuşmazdı.”

Hepimiz merdivene yönelmiştik. Arabacı birden dönüp konuşmuştu:

“Altı yaşından yirmi yaşına kadar yanınızda boğaz tokluğuna durmuş, ‘Çeyizler bunun karşılığıydı,’ diyor.”

“Nee, bana kafa mı tutuluyor? Kaçtığınız gece sırtına geçirdiği mantonun değerini biliyor mu o? Çıkın derhal evimden çıkın!”

Çabucak merdivenlerden inmiştik.

Şemsitap’ın arabacı kocası, nedense bizi kendinden sayarak taşlıkta durup,

“Ben Şemsitap’a demiştim, ‘Vermezler bir şey,’ diye. ‘Bunlar haraca alışık,’ diye,” demişti.

Kapıyı yine ben kapamıştım. Ihlamur ağacı buram buram duruyordu karşıda.

Ben Şemsitap’la arabacı kocasının sevdalarını doğrusu beğenmiştim. Bana sormadıklarından söylememiştim. Niye bana sorsunlardı!

O zamanlar yorgunluk nedir bilmezdim.

Gece yatağa uzandığımda, deliksiz, bir solukta uyurdum.

Şimdi öyle mi ya? Kemiklerim dökülüyor. Yatağa giriyorum, bunca yorgunluk yetmezmiş gibi, hiç uyku durak yok. Niye böyle oldum? İhtiyarladım tabii. Birinci Cihan Harbi’nde yedi ya da on yaşında olduğuma göre varım benim parmak hesabımla bir altmıştan öte. Çünkü sayı saymasını bilirim. Demek ki, hanımefendiyi de kara topraklar aldı. Kuş sütleriyle beslenen, atlasların, samur kürklerin, balların, böreklerin cennet taamlarının hanımefendisi...

Komşum Meserret, Nişantaşı’nda apartmana temizliğe gider. Laf lafı açar ya, o demişti; çalıştığı evin büyükhanımına her yıl mevlit okuturlarmış. Müslüman insanlarmış doğrusu. Eskilerini, artıklarını ona verirlermiş. Derken Horhor’daki konaklarından söz açılmış. Erkek aşçıları varmış da o anlatmış bizim Meserret’e; bunlar padişahlık zamanının soylusudur, zenginidir diye. O güzelim konaklarının yerini şimdi apartmanlar almış. Dizdar Hanım sonradan bir Cumhuriyet paşasıyla evlenmiş. Laf lafı açınca bizim Rusuhi Bey’i sordum. Horhor’dan Nişantaşı’na taşındıktan sonra boşanmışlar. Süslü miralaydan bir kızı olmuş Dizdar Hanımefendi’nin.

Çocuk olmamakta kabahatli demek Rusuhi Bey’miş. Öyle ya, doğrusu da bu.

Uykularım yok.

Bu da ihtiyarlıktan.

İhtiyarlık uyumaması.

Bana konağı bırakıp gidince Şemsitap’ın odasını vermişlerdi: bahçeye bakan, ikinci kattaki oda onundu. Yerde eskice bir halı, duvarda boydan boya yüklük, köşede iki ceviz sandık vardı.

Odaların kapı kolları billur camdandı.

Sandıklardan biri kilitli, biri açıktı.

Açık olan Şemsitap’ındı. Hanımefendi yanıma gelip,

“Bak kızım,” demişti, “sen nankör olma. Bu çeyizler artık senindir. Şemsitap’ı dışarıdaki ufak hukuk işlerimizi yapan gayet efendi biri olan dava vekilimiz Fatin Bey’e verecektim. Kendinden otuz yaş büyük adamı istemezmiş. Gülendam’a sorarsan kaçma sebebi buymuş. Bir de güzelliğine güvenmesi. Hata etti. Verilmiş sözümü tutmayarak beni de mahcup bıraktı. Senin şımaracak bir yanın yok. Bunu unutma ve unutma ki Şemsitap, buradaki günlere alışıp da arabacı karısı olmakla yetinemez. Elbet kötü yollara düşüp namusunu helak edecektir. Benim ne kadar haklı olduğumu da acı acı anlayacaktır.”

O gece ilk örtündüğüm ipek yorganın verdiği rahatlığı unutamam.

Alt kattakilerin yorgan yüzleri basmaydı.

Odamın sedirini de kırmızı damasko kumaşla kaplamışlardı. Yukarının ince temizlik bakım işleri bana kalınca ellerimi kollarımı savurmamayı öğrenmek için de az çabalamamıştım. Aşağıya da hizmet için yetişiyordum tabii.

İlk katta Şehime Hanım kalmıştı. Pek memnundu şimdi. Tek başına olmak keyfini pek artırıyordu. Sigaradan kalınlaşmış sesiyle şarkılarını söylüyordu.

“Servet kızım, bak, ayrı bölük oldu burası. Kekâ... Yani öyle Rusuhi Bey’miş, hanımıymış, dünya umurum değil, yaparım yemekleri, kaparım kahve fallarımı... Ancak Deli Çerkez koştursun. Anladım ki, o yalnız para için koşturmuyor. Bunlar onu dehlerse dâr-ı dünyada bir yerlerde barınamaz. Merdiveni çift gösterişli olmayan bir evdeyse hiç yapamaz.

Ancak topuzunu dürüp beş yüz defa inip çıkmaya gelmiş bu dünyaya. Düzayak yere koysan, inme gelir Deli Çerkez'e. Amaan sen de, her koyun kendi bacağından asılır. Geç efendim, geeç..."

Bir gece uyurken Rusuhi Bey'in koynuma girmesi de hanımefendinin geceleri gezmeye çıkmaya başladığı sıralardı.

Uzun süredir eve konuk gelmiyordu.

Buna tek üzülen Gülendam Kalfa'ydı.

Benim işlerimde bir eksilme olmamıştı. Yapılanları sunmanın dışında, bütün işler artık benimdi.

Yalnız on beşte bir, büyük çamaşıra kadın geliyordu. Cam temizliği bana kalmıştı, kırk pencere. Tıpkı masallardaki gibi.

Ellerimle her şeyi kavrıyor, çekip çeviriyordum.

Çok da boğazlıydım.

Şehime Hanım arada takılmadan edemezdi.

"Kız Servet, senin bu gücüne erkek yetiremeyecek konak. Şemsitap'ın fingirdemesi güzelliğindendi. Seninkisi kanından canından ötürü olacak iki gözüm."

Rahmet olsun pek severdi açık saçık konuşmayı. Acaba ölmüş müdür? Canım ben bile ihtiyarladım. O, ta o zamanlar saçını kınalar, belini yün kuşakla sıkardı. Fakfon sigara tabakasını göğsünden çıkarma çalımıysa tam genç işiydi gene de.

Rusuhi Bey'in koynuma girdiği, beni kadın yaptığı geceye gelince hiç düşünmek istemem, hep düşünürüm.

Yarı içim geçmişti; aşağı katta Gülendam Kalfa pantuflalarıyla gezerek bir şeyleri yerlerine koyuyor, kapıları kapıyordu. O her gece nedense odadan odaya dolanıp dururdu. Atlas kuşağında takılı anahtarlar nerelerinse oralara göz kulak olurdu.

Ben odamı çok sevmiştim o zamanlar.

Artık kibar şeylere yaklaşmanın getirdiği heveslerle doluyordum. Elimi yorganımın ipeğine sürüyor, değişmeler, güzelleşmeler bekliyordum. İçimi önleyemediğim istekler sarıyordu gittikçe. Niye, ama Rusuhi Bey gibi bir beyefendi, benim sodalı, çivitli sularda genişlemiş sertleşmiş ellerimi okşasındı.

Hâlâ düşünürüm de bulamam.

Şemsitap’ı beğenmesi yerindeydi de... O güzeldi, edası, süzgün bakışları, kumru elleri, sesini titreterek konuşması... Hele benim ayaklarım iyice büyüktür. Bir gün konuklara kahve verdiğimde Dizdar Hanımefendi,

“İnanır mısınız,” demişti, “Servet’in ayağına Rusuhi’ciğimin rugan terlikleri bile küçük geliyor.”

Ertesi gün odasında, ayaklarını kokularla ovarken hanımefendi,

“Öp kız ayaklarımı,” deyince, sevgiyle saygıyla öpmüştüm.

Bir serçeydi sanki ayakları... Konukların uzak bakışları altında konuşmalar kadını kadın yapan şeyleri anlatmaya dönmüştü.

Hiç düşünmek istemem o Rusuhi Bey gecesini.

Ne zaman düşünsem ihtiyarlığım, sakarlığım, kat kat ağırlaşmış oluyor.

Burnumun dibindekileri unutayım da böyle şuradan buradan çıkıveren geçmişimi açık ayan bileyim.

Uyduruyor muyum ne?

Tanrı’nın bir cezası olsa gerek.

Bana, bunadın, diyor evdekiler.

Hiçbir şeyi aklımda tutamıyormuşum.

Eldeki üç kuruşla haftalık yemek yetiştirip de surat asmalarından kurtulurum, diye düşünmektendir bunamam. Söylemişimdir de bunu evdekilere. Nasıl arada böyle ters, kötü karşılıklar buluyorum kendi insanlarıma. Yaşlandıkça huyu değişiyor kişinin. Benim için demezler miydi, “Servet’in sırtına vur, ekmeğini ağzından al,” diye.

Dinlerim her söyleneni. Huyum bu.

Sormayı hiç bilmedim...

O gece de sormamıştım. “Rusuhi Bey niçin bana bacaklarınızı sürtüyorsunuz?” diye.

Yatağa girip yorganı tepemize çekivermişti.

Hayır mı deseydim?

Hayır demenin gerekliliğini bilmezdim ki!

Hayır desem de kimse beni dinlemezdi ki.

Ben herkesi dinlemeyi biliyordum, yedi ya da on yaşından beri.

“Neden sürtüyorsunuz bacaklarınızı?”

“Kızım evladım, canımın canı, canımın ruhu...” Saçlarım ağzıma doluyordu.

Beni sıkı sıkı sarmıştı.
Amma da gücü vardı sessiz, hafif yürüyüşlü Rusuhi Bey'in! Solumaları duyulur diye korkmaya başlamıştım.
Oda ısınıp duruyordu.
Gülendam Kalfa uyumazdı kimseden önce.
Yorgunluk çöküyordu içime. Yorgunluk neydi bilmem demiştim ya, başlıyordu işte.
O iş olduğunda sabaha karşı mıydı?
Bir horoz ötmüştü.
Acemi bir horoz muydu, öten?
Hâlâ bilmem. Bir keder yüklenmişti bağrıma. Ağlamıştım yatakta. Saçlarımın dibindeki ter soğumuştu.
"Korkma kızım, çocuk olmaz," demişti.
Odadan beyefendinin gittiğini seçene dek ağlamıştım.
Ağlamamdan ona neydi!
Gün ağardığında hanımefendinin ayak seslerini duymuştum.
Yeni dönüyordu konağa dışardan.
O geceden sonra, eski koyu, düşsüz uykularım gitti. O geceden sonra hiçbir şey danışamadım kimselere. Türkü bilmediğimden (onca yıldır gene de bilmem) bir uzun iş tuttum mu, kendimce nağmeler uydururdum. Sonra bundan vazgeçmiştim. Ben değil de, vazgeçtiğimi, Şehime Hanım fark etmişti ilk.
"Kız Servet, iyice bir hoş oldun sen. Tısın çıkmıyor. Karadeniz'de gemilerin mi battı?"
"Karadeniz neresi Şehime Teyze?"
"Zavallı kızım, sen yıllardır oturduğun İstanbul nere, onu bilir misin?"
İşte bu yokuşu çıkarken dura dinlene, kendimi avutarak, hiç unutmaya gelmeyen unutamadığım o geceden sonrakiler kaç yılda oldu bitti toparlayamıyorum.
Son günlerde bir de üşüme peydahladım.
Evde ne buldumsa üstüme geçiriyorum. Sığınıyorum giyimlere, örtünmelere. İliğim kemiğim üşüyor. Her giydiğimin kumaşı yumuşadı, pamuklandı, ondan mı ısınamıyorum? Çarşı pazar aranıp dururken eteklerimin altından renk renk parçalar sarkıyor.

Bu illet iki yıldır uğradı bana.

Oğulcuğum Almanya'ya gitmeye kalktığında işçi olaraktan, bir tıkanma, bir soluk alamama günüm olmuştu. Ecel beni yoklamaya gelip gelip gitmişti.

Tek evladım kolay mı?

Her bir şeyimdi benim.

İşçiydi Havuzlar'da.

Bununla yetinseydi ya! Yok yok, ille uzak diyarlara gidecek.

O gün baygınlık gibi bir hal geçirdiğimde, utancımdan, belli olmasın diye kapının pervazına sıkıca dayanmıştım.

Dünyamda olduğumdan beri hiç hasta olup yatmamışımdır.

"Anne sen çıkma karşıma. Kimse çıkmasın. Gideceğim Almanya'ya. Babam da tek söz etmesin. Buradaki hayatımız sürünmek. Sabahın köründen akşamın karanlığına çalış, aldığın parayla ekmeğine katık edeme. Yaşıtlarınla Beyoğlu'na çıkıp iki bira içeme..."

Her öfkelendiğinde bunları söylerdi.

"Efem, oğlum, bira o kadar lazım mı ki? İçki günahtır efem. Müslümanlıkta yoktur."

"Müslümanlıkta aç oturmak günah değil mi, anacığım?"

"Tövbe tövbe, paşam benim, böyle deme. Başımızı sokacak bir yerimiz var. Aç değiliz, çıplak değiliz. Eller eline gitmekte ne fayda umarsın, paşam?"

"Sana anlatamam anne. Anlamazsın, sen dünyayı bilmiyorsun. Bu dünya her koyunun kendi bacağından asılma dünyası. Kimsenin kimseyi gördüğü yok. Sen hâlâ Horhor'daki konaktasın."

"Yok be evladım. Horhor'daki konak neresi, burası neresi. Bazı şeyleri öğreniyorum, biliyorum. Yine de Allah beş parmağı bir yaratmamış."

Pencerenin kıyısında oturan kocam ayak değiştirerek öksürmüştü.

"Yalvarma 'paşam paşam' diye bu oğlana kadın! Çürüklük'ten paşa çıktığını kim görmüş."

İki erkek diretince bana susmak kalırdı.

Oğlumun gideceği günler yaklaşınca bir bunalmadır sarmıştı canımı. Oraya buraya çarpmaya başlamıştım kendimi.

Yeniden kimseleri beklemeden öylece kalacaktım evde.

Kocam vardı, ama o her zaman yemeğini yer, kahveye giderdi. Bense dalarım. Gene bir bir düşünmeye başlarım: Konak, Rusuhi Bey, çamurlu sokaklar. Pazar yerlerindeki artık-ezik sebzeler. Oğlum da evde durmazdı ya. Gene de onun giyimlerini yıkamak, çevresinde neyi eksik acaba diye dolanmak, arada Horhor'dan bir iki misal getirmek, beni pek sevindirirdi.

Gelgelelim gitti.

İki yıl önce.

İç çamaşırları elek gibi olmuştu o sıralar. Ona iki takım yol çamaşırı düzelim dedim. Bir kuru köfte, bir börekle uğurlamak olmaz.

Fatin Bey tam o sıra üç aylıklarını almıştı.

"Servet Hanım, bu paralar nafakamızdır. Bir takım çamaşıra anca çıkabiliriz. Hem o, çamaşırın şahı olan yerlere gidiyor."

İnanmadıydım dediğine.

Onca geç evlat sahibi olduk, bu adam gene de muhabbetsizdir oğluna.

Kapalıçarşı'ya çıkarken benle geldi oğlum. Ta çarşıya, değil tabii. Bir kâğıt alıyorlarmış Almanya'ya gidenler. Onun verildiği binanın önünde biz de durduk.

"Göreyim sana kâğıt verilen yeri," demiştim.

Ana-baba günü. Tazeler, erkekler, başına atkı atmış köylü kadınlar dolmuşlardı. Benim oğlum hiç olmazsa İstanbullu.

Bir çocuk savrularak, "Çay, çay" diye geziyordu.

"Anne çay ısmarlayayım sana," demişti. Ah benim canım evladım. Neyi sevdiğimi hayatta bilen tek kişiydi. Çayı pek severim. Nasıl da bunu bildiğini gösterip gönlümü hoş etmişti.

"Üzülme anacığım. Gidip yemeyip içmeyip paramı tıkır tıkır biriktireceğim. Anlattıklarına benzer konak modeli kadifeli koltuk alacağım sana, bir de radyo. Son günlerinde söz sana dinlendireceğim seni."

Akşamüstü bu yokuştan dönerken, "Bu dediklerini unuttu mu?" diye sorarım kendi kendime. Böyle düşünmem, kuşkulanmam ne büyük fesatlık. Şarkıları severim, evet. Radyoların çalındığı evlerin kaldırımlarından geçerim. Bu saatlerde fasıl olur radyolarda. Hoşlanırım fasıl dinlemekten. Bir evden diğer evin önünü tutana dek şarkı yitmesin diye bilmeden hızlanırım. Eksik olmasın mahalleli açar radyolarını iyice.

Şehime Hanım’ın şarkılarıdır çalınanlar sanki. Gözümün önüne, elinde kulpsuz kahve fincanıyla o geliverir.

İnsan ömrü bir rüya, göz açıp kapayıncaya bitiveriyor.

Horhor’daki konağın da şarkılarıdır bunlar. O zamanlar radyo yoktu. Gene de bu şarkılar oranındır, madem bana duyduğumda iyice orayı çizip resmederler.

Peki, ya tozlu yoldaki küçük çocuk, kara gözlü kadın, toprak ev?

Onların şarkıları, türküleri yoktur. Gene de bana resmolunurlar.

Kocamış, ihtiyar bir kadının oturup da kendini beş yaşında sanıp; gencecik, yeniyetme bir anadan süt emerken düşünmesi ne densizlik, ne bunamışlık.

Merak ediyorum kimdim?

Nereden Rusuhi Beylere getirilmiştim? Bu dünyada bir kul yok mudur, küçüklüğümden kalan?

Yok ki, beni hiç aramadılar. Bir ana çocuğunu sorar. Yalnız beni getirip bırakan, ona demişse bıraktığını.

Dizdar Hanımefendi beni hor mu kullandı?

Yok canım. O hanımdı, ben hizmetçiydim. Hepsi bu.

Şemsitap’ın çeyiz sandığını korkumdan açamamıştm ilk zamanlar.

Oysa sandığa baktıkça sevinirdim. Denildiğine göre içinde, değerli, özenli şeyler vardı.

Gülendam Kalfa, “Servet bu çeyizleri sen hak ettin,” demişti.

Konakta herkes bana sen derdi, ben herkese siz demeyi öğrenmiştim.

“Bu çeyizleri hak etmek bu kadarla bitmez. İçinde kıyıları dantelli kırlentlerden tut, iğne oyalarına, altın tellerle bezeli peştamalı, havlusu, gümüş tasıyla hamam takımına gelinceye her şey var. Bohçacıdan alınmış yarım düzine Şile çarşafı, şilebezinden kanaviçe işli gecelikler de bulacaksın. Sen sen ol, nankör olma. O arabacı parçası giderken, ‘Bunlar haraç alırlar,’ dedi ya istediği neyin payıydı? Haraç nedir bilir misin? Bir insanın diğerinden hakkı olmayanı almasına haraç denir, Şemsitap’ın bu evde ne hakkı var? Karnını doyurmuş, ısınmış, barınmış. Bir de hanımefendiye haber yollar, elin ahır kokulularına kaçıp.”

Gülendam Kalfa sonra eliyle sırtımı sıvazlamıştı.

Bundan ötürü ona yakınlık duyup diğer kilitli sandığı sormuştum.

“O sandıkta hanımefendinin kürkleri vardır, annesinden kalma. Eskiden samurlar gözdeymiş. Biçimleri pek başka. Şimdikileri hiç tutmuyor, ondan naftalinli tülbentlere sarılı durur, çok değerlidirler. Kilitsiz bırakılmaya gelmez.”

Sonra Rusuhi Bey koynuma girmişti.

O yıllardan bu yana erkekten, insanların birleşmelerinden bir şey anlamadım neye yarar?

Ne zaman o iş olacaksa, üstüme gelinecekse bir telaştır alır beni.

“Çocuk olmaz, korkma,” demişti ya ilk gece.

Gene de ben sıcak bulunca sıcak, soğuk bulunca soğuk suyla yıkanmaktan bacak aralarımı yara etmiştim. Bir de kasık ağrısıdır tutmuştu. Hep dua ederdim, “Allahım bu gece gelmese. Bir solukta uyuyuversem. O iş olmasa,” diye. Sonraları düşünüp utanarak dualardan vazgeçmiştim. O iş için dua etmek günahı yapmanın ötesindeydi.

Peki, bu günahtan nasıl kurtulacaktım?

Şehime Hanım’dan başkasına danışamazdım.

Gelen giden azaldığından o da hafta izinlerini iki güne çıkarmıştı. Bir cumartesi gecesi izin dönüşü kaygıyla beklemiştim onu. Sırtına başından doğru indirdiği geniş, kahverengili yeşilli atkısını almıştım elinden.

“Ne o Servet’ciğim?” demişti, “Yukarı çıkalı İstanbul terbiyelerin pek arttı. Nur ol, benim kızım. Nerelerde o Deli Çerkez?”

“Yukarıda.”

“Kim bilir, kısa günün kârını hesaplamaktadır sanırım.”

“Bilmem.”

“Sen bilmezsin yavrum. Sen insan kılığına girmiş melaikesin. Sana pek yazık olacak ah... Ne yapalım ki ben, elden tutacak gücü olan değilim. Körle topal meseli. İkimizden bir adam zor çıkar.”

Mutfağa girip oturmuştuk.

“Yemekler yetti mi bari?” diye sormuştu.

“Evet.”

“Yeter a, yeter. Evde oturan yok ki. Onlar buradan gidici a Servet. O Çerkez de, o Dizdar karısı da...”

“Estağfurullah.”

“Hadi senin boynu bükük hatırın için hanım diyelim. Adam artığı idare meclisi azası kocası da gidicilerden. Eh boşalacak yakında konak, birden boşalmaz a! Bunca yılın padişah günü görmüş, tıklım tıklım malla, altınla, inciyle, ipekle, samurla doldurulmuş konağı, azar azar, yavaş yavaş boşalır. Duymadın, bilmezsin. İstanbul kaynıyor. Anadolu’da köylülere kıran girmiş. Silah altında sapır sapır ölmekteymişler. Bir Yunan lafıdır gidiyor. Millet bakmış ki arkası ateş, önü ateş, sopa balta dövüşüyormuş. ‘Ölmenin iyisini seçmek de insana yakışır bir iştir,’ diyor bizim gümrük kolcusu. Pek bilir böyle yakışıklı lafları. Eh, adamın hırsızı parlak söz edecek ki inandırıcı olsun. Gümrükçü demek bazı şeyleri cebellezi yapacak demektir.”

Anadolu’daki köylüler kırılıyormuş, demişti ya. O zaman, “Ben köylüysem kimsem kalmadı ha, Şehime Hanım,” demiştim. Pek şaşmıştı.

“Unuttunuz mu? Siz bana ‘köylüsün sen Servet,’ dememiş miydiniz?”

“Nesin ya be kızım? Onlar o cahiller, sayısız çocuk doğurup açlıktan, açıklıktan getirip İstanbul’a çocuklarını satarlar. Ben bunca yılın gün görmüş, ömür yaşamış, İstanbul’un büyük kapılarında aşçılık etmiş insanıyım. Bu hep böyle olmuştur.”

“Peki, oralar Anadolu olan yer çok mu uzak ki?”

“Di mi ya? Cehennemin dibi. Kim araya, kim sora?”

Mutfakta şimdi sık sık ocak yakılmadığından, malta taşlarının kıyısındaki güherçileler bitiyordu. Epeydir badana görmeyen dumanlığın üstünde uzun benzetmeler yaptığım biçimler oluşmuştu.

Şehime Hanım torbayla çanta arası deri şeyini elinden bırakıp soluklanmıştı.

“De bakalım Servet kız, giderlerse çıkıp, ne yapar, kime yanarsın?”

“Niye böyle diyorsunuz Şehime Hanım? Bunca yıldan sonra, benim gibi köksüz yetim birini açta açıkta bırakmazlar.”

“Tabii tabii bulurlar sana da erkek artığı bir adam, evlendirirler.”

Söyleyememiştim Rusuhi Bey işini.

O geceden sonra her izin dönüşü Şehime Hanım’ın soyunmasına yardımım da böyle başlamıştı. Bilmediğim, görmediğim yerlerde süren köylülerin kıranı olan dövüşmeyi de anlamamıştım.

Hâlâ da bilmem ya.

O zaman bilmemem hiç ayıp değilmiş demek ki! O yıllarda dışarı diye bildiğim şey sokak kapısının eşiğiyle karşıya düşen aşı boyalı konaktı. Şimdi öyle mi ya? Kapalıçarşı'yı, Kasımpaşa'yı, Eyüpsultan'ı...

Bir Ramazan Bayramı'nda gitmiştim Eyüpsultan'a. Adak yapmaya, çocuk olsun diye. Ama Fatin Bey bunu bilmez. Ona söylememiştim.

"İlle Eyüpsultan Hazretleri'ne gideceğim. Bak, komşum, tanışım, hep gidiyor. Bir ben varım duasını etmeyen."

Çürüklük'e gelip de oda açtıktan sonra, konum komşum olmuştu. Evlere gündeliğe giden Müyesser Hanım, hademe Sakine Hanım, bekçinin Zeynep Hanım...

"Bağla başını, düş önüme," demişti.

Daha birçok mahalleyi ve semti biliyorum artık.

Kapı dışına ayak atmamış Servet değilim.

Gene de değişen ne var? Evlerin dışı yabancı yabancı. Ağızları dilleri yok ki olanları bitenleri bana tek tek açsınlar, öğretsinler. Olmaz öyle şey. Anadolu'da köylüler kırana tutulup gittiğine göre, demiştim o gün, artık çıkıp diyar diyar arayacak bir hısımım, bir yakınım hiç olamaz. Kendim de açıkça bilmiyordum, ama demek ki yollara çıkmayı kurmuşum, Horhor'dayken. Hey gidi günler, hey...

O işe de, erkeğin üstüme gelişine de alışmaya başlamıştım. Büyük temizlik günü gibi bir ağır işti bu yapılması gereken.

Kış ortalarında sobalar yakıldığında Gülendam Kalfa, beni hanımefendinin çağırdığını söylemişti. Öğleüstleri çağrıldığım olmazdı. Eskisi gibi değildim. Beklenmedik şeyler, en küçükleri bile bende çarpıntılar yapıyordu. Sanki arkamdan bir hasım geliyor gibiydi. Dönüp baksam göreceğimi sanıyordum. Her şeyi kötüye yorar olmuştum. Bu çağrılmadan ne çıkacağını bilerek (kötü bir şey) odaya girmiştim.

İlk gördüğüm günkü ılıklık, güzel kokular kaybolmuştu odada. Üstü camla örtülü, yapma çiçeklerle bezeli saat yoktu yerinde. Kıymetli perdelikler çıkarılmış, sade güneşlikler kalmıştı. Hanımın süs masasındaki billur şişeler, tavandaki otuz kollu cam avize yoktu. Ona cam denmezdi. Şimdi ismini unuttum. İlk onu silme izni verdikleri gün hayranlıktan saatler sürmüştü temizlemem. Camlardan yanar döner renkler, renklerde resimler geçiveriyordu. Birbirine sürtününce çıkardıkları sesler sevindirirdi beni.

İnceciktiler. İnsan gençliğinde, daha doğrusu, yatağına istemediği erkek girmeden önce bunları fark ediyor, görüyor. Evet, daha kadın değildim onların tozunu aldığım sıralarda. Şimdilerde çiçekleri bile unuttum. Ağrılarıma ilaç söyleyen (evlere işe giden Müyesser komşum var ya).

“Hatmi çiçeği” demişti de,

“O ne ki, aktarda olur mu?” deyivermiştim.

“Kırk yılın hatmisi, ayol bilmiyor musun?”

Hadi çiçek benim gibisine neyse, yazı kışı bile ayırt edemez oldum. Tanrı’nın cezalandırmasıdır bana bu titremeler, tıkanmalar. Ne cahil, ne küçük olsam girmesindi gene de koynuma Rusuhi Bey. Bir şeyler yapmalıymışım. Pek büyüktür benim günahlarım, pek... Kime kimseye de söyleyemem. Günleri, mevsimleri unutmuşumdur. Bir titremedir gider baharda da, kışta da.

Hanımefendi parlıyordu.

Son günlerde giyimleri daha gösterişli, daha gözalıcı olmuştu. Gerdanını açıkta bırakan memelerinin bitişiğini ortaya koyan kadifeleri, ipekleri vardı. Sıra sıra iri inciler takınıyordu. Kaşları daha da incelmiş, hemen hemen hiç kalmamıştı.

“Servet, kızım,” demişti, “sen marifetli ve dirayetlisindir işinde. Odadaki eşyaları topla. Onları ben ayırdım. Sil, pakla. Bir iki gün Nişantaşı’ndaki kuzinimle olacağım. Cumhuriyet Bayramı’nı orada geçireceğim. Yakında da taşınacağız. Kuzinime değil tabii. Muhakkak ki, bir apartman tedarik edeceğiz. Şimdiden toparlanmaya başlarsak ancak bahar başına yetişiriz. Buradan çıkana kadar büyük çamaşıra, büyük temizliğe yardımcı tutmayı uygun buldum.”

“Ben de gelecek miyim sizinle?”

Mis gibi kokan eldivenini burnuma dokundurmuştu.

“Tabii, Servet. Biz nerede sen orada.”

O gece ilk, ben, Gülendam Kalfa, Şehime Hanım yalnız kaldık.

İçten içe seviniyordum.

Rusuhi Bey gelemezdi gidiyorlardı artık. Ben de bundan sonra esintilere, çarpıntılara tutularak geceyi geçirmezdim. Düşünüp düşünüp sevinmiştim.

Mutfakta bir arada yemek kurduk.

Unutmam o geceki yemeğin tadını.

Siniye tabakları dizip de başına sıralandığımızda,

“Kızlar, bir de uttu muttu çalanımız olaydı,” demişti Şehime Hanım.

Lezzetine doyulmaz bir cevizli kabak tatlısı yemiştik. Usta aşçıydı.

“Alesta bekleme zoru yok,” diyordu Şehime Hanım. “Yarım yarım lokma yutmak yok. Şöyle biz bize emir verelim.”

İlk kahveyi de o gece içmiştim.

“Eee, anlatsana Şehime Hanım, sen bilirsin. Bu Cumhuriyet Bayramı hangi bayram? Şeker Bayramı’nı, Kurban Bayramını bilirdik ya, bu nesi?”

“Sana ne be Çerkez kızı Cumhuriyet Bayramı’ndan? Benim bildiğim bayramların hepsi hanımlarla beyleredir? Ne bu Servet kıza, ne sana, ne bana. Biz bakalım ki, bayramlardan ne nafaka düşer bize. Cehaletimizi aşar bu bayramı anlamak. Bayramın kötüsü olmaz. Bildiğime göre, bayram bayramdır.”

Ben, Şeker ve Kurban bayramlarında hanımla beyin elini öper, hayır dualarını alırdım. Bir de mendildi, giyimlik kumaştı, iç çamaşırıydı alınırdı bizlere. Şehime Hanım para isterdi. Hatta Kurbanlarda bekçiye, semtin yoksullarına dağıtılan fitre ve zekâtları bile istemişti bir gün. Gülendam Kalfa söylemişti, hanımefendi çok sinirlenmişti.

“Bu kadının para düşkünlüğü pek şaşılacak hallere gelmiştir,” demiş.

Yine de kurbanın en iyi parçalarını ne eder eder, izin günlerinde yüklenip giderdi.

O iş olduktan sonra, el öpmek ayrı bir dert olmuştu bana. Rusuhi Bey, tıpkı eski el uzatmasıyla karşılardı beni. Elini dudağıma götürürken bedenimi iten karanlık sürtünmeler açıkta yeniden oluyormuş gibiydi.

Evet, hiç bağışlanmaz benim kabul etmem o işi. Bilmemek de, çaresiz olmak da, kimsesiz olmak da yaptığımı karşılamaz.

Şimdi olsa yapar mıydım?

Peki, nasıl karşı koymalıydım?

Bunca yıldır bunu bile bulamadım.

Nasıl? Olmuş, geçmiş gitmiş, avunmalıyım. Hanımefendi bile ölmüş. O apak etleri kurtlara, böceklere yem olmuştur. İncecik kaşları, suya değmez elleri erimiştir. İhtiyarlığından ölmüş. Her yıl ruhuna mevlit okunur. Onlar ne tutsalar, ne yapsalar altın oluyor. Biz böyle miyiz ya! Kahve falları bile bakmıştık. Şehime Hanım, Gülendam Kalfa’ya,

“Kısmet var sana, Çerkez kızı. Şemsitap’ın aslan arabacı kocasına benzer. Arabacı sası sası kokuyordu ya. O iş de mis gibi kokmaz hanımlar yapılırken,” diye şaka etmişti.

Yatsı sonuna, belki de gece yarısına kadar oturup eğlenmiştik.

Konağın değişmez insanları olduğumuzu söylemiştim onlara. Sığıntı değildik. Bir ara şarkı bile söylemiştik.

Yatmaya çıktığımda dondurucu kânunusani soğuğunu unutmuştum. Aylardır yıllardır uyumadığım uykumu uyurum sanmıştım. Gideceğimiz Nişantaşı denilen yerde yeni bir hizmetçi alınırdı. Yeni kurulan yer daha çok adamla dönerdi. Güzel hizmetçi gelince, (benden çirkini, koca ayaklısı olamayacağına göre) Rusuhi Bey de onu beğenirdi. Ben de durmadan edeceğim dualarımla Allahıma günahlarımı affettirirdim belki. Yüce Yaradan’a hep yakarırdım... Uykumun en koyu yerinde, “Ya Rabbi, ya Rabbi, ne kadar şanssızım, sözlerimi sana karşı gelme diye alma. O yıllardan bu yana kimseye karşı çıkmadım. Kaderime razı oldum. O iş beni hep üzdü. Hep ağlattı.”

Sürtünme, kirlilik gene başlamıştı. Bir o gece zifiri karanlıkta dayanamayıp sormuştum.

“Siz Nişantaşı’na gitmediniz mi Rusuhi Beyefendi?”

Yüzüne karşı bey denemezdi.

“Bana davet yapılmadı. Hadi canım dök saçlarını.”

Yüzümü yastığa gömmüştüm.

Gözyaşlarım durmadan akmıştı.

Anlar diye de korkuyordum.

Neyse ki bu günah başladığından bu yana ağızdan öpüşmemiştik hiç.

Bu da lazım değildi kuşkusuz.

O bir beydi. Yatağıma girmesinde ağlamaklı olduğumu bilse, kim bilir, kovalardı konaktan belki beni.

Şehime Hanım’ın dediğine göre, eskiden Şemsitap sabaha kadar sırtına binermiş Rusuhi Bey’in, anadan doğma çıplak, gülmek, cilveleşmek, eğlenmek kıyametmiş yukarıda...

Üç ay eşyaları topladık.

Ne çok halı, ne çok yorgan, ne çok sandık varmış bilmezdik, öğrendik.

Sardık, sildik, naftalinledik.
Sıra sonunda hanımefendinin annesinin samur sandığına gelmişti. Samurların içi inci işlenmiş Şam ipekleriyle kaplıymış. Bunu Gülendam Kalfa söylemişti. Ben zaten birçok kibar inceliklerini ondan öğrenmişimdir. Elleyince ürpermiştim yumuşaklığından kürklerin. O sarıların tatlı bir kahverengiye dönüşü nerede görülürdü başka? Tek tek kürkleri eski cibinliklere sardık özenle. Dizdar Hanım'ın annesi, bahar aylarında camlar açık yatarmış, bu cibinlikleri gül ağacı karyolasına çektirip. O kadar şişmanmış ki, yetmiş yaşındayken yüzü bir bebeğin yüzü gibi gergin, tombulmuş.
"Ne hanımdı görsen," demişti Gülendam Kalfa. "Paşa, hünkâr yaveri olduğundan el etek öpmeye gelenleri ağırlamaya adam yetiştiremezdik. Giderlerken gaz boyaması küçük keselerde ihsanlarda bulunurduk. Eee onlar da bir gündü. O devran çook başka bir devrandı. Artık buraların sefa sürülecek hali kalmadı. Nişantaşı'na geçmek zamanıydı doğrusu, efem."
En ufaklara varana her şeyi toparlamıştık. O kadar ki, artık ha deyince gidivermek kalıyordu.
Gene çarpıntılarım artmıştı. Her an yeni sözler, yeni korkular bekliyordum. Dizdar Hanımefendi, bazı perdeler kalsın demişti.
"Bunların modası geçti. Şimdi boydan çizgili, gümüşi Fransız perdeler moda. Konakla beraber alsınlar kalanları. Bayılarak alırlar da. Kimseler paşalardan beylerden kalma eşyaya sırt çeviremez. Kaç yılın perdeleri, üstelik eriyip giderler çıkarırsak."
Konağın satılacağını açıkça o gün duymuştum.
Ezilmiştim üzüntüden.
Gözüme arada çizilen resimdeki çevresi çocuklu kadından beni alıp buraya getirenin izimi bütün bütüne kaybedeceğini düşünmüştüm.
Belki de yıllar sonra geldiler aramaya. Bulamayıp gittiler.
Geldiler mi acaba?
Bir ana çocuğunu otuz yıl aramaz mı?
Otuz yıl sonra bulsa da artık ana ile çocuk olurlar mı birbirleri için?
Bir ayağım çukurda.
Niye gencecik bir ananın sarılmasını düşünürüm kendime?
Bunamak, bu olsa gerek.

Dizdar Hanımefendi'nin anası bunamış da büyük aptesini bonbon kâğıtlarının içine yapıp bahçedeki ıhlamur ağacına fırlatırmış. Sonra Gülendam Kalfa'yı çağırıp,

"Kız Gülendam, gel kıçımı temizle, aptesi" dermiş.

"Ben de bir güzeldim," derdi Gülendam Kalfa. "Bir belim vardı, o darlıkta incelikte gümüş kemer bulamazdık takmaya. Yanaklarım pençe pençe al. Paşa babamız, 'Bu Gülendam akşamları şöyle selamlığa geçip eliyle kahvemi getirmeli,' derdi. Oysa konakta o zaman yirmi beş kişi hizmete dururdu. Büyük Hanımefendi pislik dolu küçük kâğıtları, tıkana tıslaya, ille de ıhlamur ağacına fırlatırdı. Yaşlılığın bilinmez hastalıkları vardır. En hazık doktorlar onun bu illetine çare bulamamışlardı. Ölünce, ölü yatağını topladığımızda altından kurtlanmış et parçaları, erimiş Markiz bonbonları akide şekerleri çıkmıştı."

Nisan başlarında büyük arabalar kapıya dayanmıştı.

Arabacılar, yardımcıları, hamallar merdivenden koca kunduralarıyla inip çıkıp eşya taşıyorlardı.

Ben hep bir şeylerin kenarından yardım için tutuyorken elimden alıveriyorlardı onları.

Sonunda merdiven halılarını söktüler.

Bunları sökmeyi ne Gülendam Kalfa, ne ben düşünememiştik nedense? Görmemiş miydik? Hanımefendi çok kızmış bağırmıştı.

"Ne demek; bu boş konakta kıyıları atlas şeritli İngiliz merdiven halısı kime gerekir? Servet'in odasındakiler, bir de ona yetecek kadar mutfakta kapkacak bırakılsın, yeter. Diğerlerini mezatta paraya çevireceğiz. Her şeyi paraya çevirmek şart. Paraya çevrilecek başka bir şey kalmasın."

Halıları acele söküp sodalı sular ısıtıp bol sabun katarak ben silivermiştim. Ne yaptığımın farkında olmadan, silip silip durmuştum. O kadar ovmuşum ki ertesi gün ellerim açılıp cılk yara olmuştu. Benim ellerim ki yedi veya on yaşından bu yana suların içindeydi.

Anlamıştım.

Ben Nişantaşı'na gitmeyecektim.

Akşamüstü ikindi okunup çıngıraklı yoğurtçu geçerken konağın taşınması bitmişti. Bazı oymalı büyük dolapları bırakmışlardı. Onları da bir antikacı gelip kendi alacaktı.

“Aman hanımefendiciğim, dolapların her biri bir servettir. Kıllarına zarar gelsin istemem,” demiş. Hanımefendi bana, “Git Şehime Hanım’ı çağır,” deyince mutfağa zor atmıştım kendimi.

Dokunsalar ağlayacaktım.

Şehime Hanım sokak giyimlerini giymiş, bir de ufakça denk yapmıştı. Konağa geldiğinde böyle bir şeysi olduğunu bilmezdim. Bana hiç bakmadan yukarı çıkıp inmişti.

“Bütün hesabımı bir bir aldım Servet,” dedi. “Bunlar işlerini uydurmuş. Paralar çil çil şıngırdıyor evde. Hadi bana allahaısmarladık. Şu yükümü de dışarıda bir araba filan bulup iskeleye atıveririm. Oradan da ver elini Üsküdar. Bizlere artık buralardan ekmek aş gelmez. Alafranga yemek öğrenmeli ya, o yaşı da geçirdik biz. Sana gelince, sen ne yapacaksın bakalım köylü kızı?”

“Bilmem, ben burada duracağım galiba.”

“Desene boş konak satılana kadar seni buraya bedava bekçi dikecekler. Bana kalsa, çık, üç beş hakkını al. Sonra bekçiliğini yap. Buraya sırf boğaz tokluğuna mı kapılandın? Hadi diyelim ki öyle. Burası kapanıyor. Boğaz tokluğun da güvenlikte değil. Hem de evladım, sırf yemeyi içmeyi hayvanlar düşünür. Senin de bu dünyada görecek günün, sürecek sefan olmalı, karınca kararınca.”

“Bir şey diyemem bunca yıllık hanımıma. Burada beni bırakmazlar. Konak satılınca alırlar Nişantaşı’na,” demiştim.

Sarılıp öpüşmüştük.

Kapıdan uğurlarken ardından bakmıştım. Bu ilk gördüğüm ayrılıktı. Ağrısını içimde duymuştum. Açık saçık alaycı konuşurdu ya, gene de Şehime Hanım’ı sevmiştim.

Halılar da çıkınca merdivenlerden, taşlık daha büyümüş, karanlık artmıştı.

Günbatımında hanımı alacak araba gelmişti.

Bu arada hanımla Gülendam Kalfa yukarı çekilip hiç inmemişlerdi aşağıya.

Ben yanlarına çıktığımda hanımın saatli odasındaydılar.

Artık ne güllerle bezeli yumuşak sesli saat, ne başka şey vardı.

Perdesiz pencereler karanlığa alabildiğine açılıyordu.

“Araba geldi,” demiştim.
“Peki kızım iniyoruz.”
Gülendam Kalfa’yı sokak giyimiyle ilk görüyordum. Ayak bileklerine uzanan yakası tilki kürklü kara bir manto giymişti. Saçlarını hiç görünmeyecek gibi bağlamıştı. Ayaklarında üstten atkılı ayakkabılar vardı. Daha yaşlı görünüyordu böyle.
Hanımefendiyse bir zamandır başını saran parlak şapkalardan giymişti. Gözlerini koyuca sürmelediğinden çok yakışıyordu bu ona; alışamadığımız saçlar, şapkalar da öyle.
Ben, Gülendam Kalfa’nın elindeki ağır mücevher çekmecesini almıştım. Cevizden yapılmış gümüş kakmalı bir çekmeceydi bu. Konuşmadan merdivenleri inmiştik. Kapıyı açmıştım.
Hanımefendi, “Sen gir arabaya Gülendam,” demişti. “Benim, kızım Servet’e söyleyeceklerim var.”
Gülendam Kalfa başındaki örtüyü bir kere daha düzeltmiş, çekmeceyi alıp arkası dönük yeşil arabaya binmişti.
Bana allahaısmarladık bile dememişti, niye acaba! Arabanın parlatılmış pirinç fenerleri vardı.
Hanımefendi tertemiz kokarak bana yaklaşmıştı.
“Servet, kızım burası satılana kadar sana emanet. Biliyorsun ha deyince satılmaz. Değeri verilmedikçe de biz elden çıkarmak istemeyiz. Paraya ihtiyacımız yok. Yalnız bıraksak bakımsızlıktan harap olacak. Beş altı ay, bilemedin bir yıl içinde satılacaktır. Harp yeni bitti. Millet parasını birden ortaya çıkarmaya korkar. Her şey durulsun. Kurulan kuruldu nasıl olsa. Alacaklardır. Benim senden istediğim, şimdilik burada kalman. Benim göndereceklerime konağı gezdirip göstermen. Toza, yabancıya karşı koruman. Hırsız falan girmez, korkma. Zaten biz seni kimsiz kimsesiz bırakacak değiliz kızım. Dava vekili Fatin Bey arada uğrayacak. Erzağını filan temin edecek. Gel seni bir öpeyim Servet.”
Oraya kadar dayanmıştım da, hanımefendi sarınca beni sırtımdan doğru, ağlamamı tutamamıştım.
“Peki efendim, bir Gülendam Kalfa sizin hizmetinize yetişecek mi?”
“Üzülme kızım. Bir de Rum hizmetçi tuttuk. Tabii Gülendam’la olacak iş değil. Gülendam da sanırım yakında bir mütekaitle evlenecek, bizden

ayrılacak. Erkek aşçımız da var. Kim bilir belki ona da seni alırız. (Gülmüştü bunu söylerken.) Hadi hadi üzülme. Gelenler benim ya da Rusuhi Bey'in ismini vermezlerse konağı gezdirme. Üç kuruş için pazarlığa oturacakların paşa konağı nelerine? Benim yolladıklarıma aç kapıyı."

Ağlamam inatmış gibi durmamıştı, ne kadar ayıp ettiğimi bile bile.

Sokak kapısını kapayıp kol demirini koyduğumda, ardıma dönememiştim.

Döndüğümde görmediğim gibi büyümüştü her yan.

Çift merdivenlerin bitimindeki pencerelerden gece görünüyordu.

Lambayı yakmamıştım.

Bir titremedir almıştı içimi.

Şimdiki üşümem onun yanında hiç kalır.

Titremenin önünü alamıyordum ki...

Kış çok olunca bahar da yaz da çok olur.

Baharlığının, yazlığının hakkını verir. Kavruldum, kurudum.

Yalnızlık ilk günler canıma tak etmişti, çökmüştü iyiden. Alışamamıştım konağın bu haline. Koca konak, konaklıktan çıkmış, kaybolmuş, tanınmaz bir hale düşmüştü. Çevremi gölgeler, tıkırtılar doldurmuştu. Gün aydınlığı camlara dayanıyor, içeri giremiyordu. Perdesiz camları aşamıyordu ışık nedense. Odalarda kalmış tek tük korniş parçaları, gittikçe sararan kâğıtlar, duvarlardan çıkarılan resimlerin yerleri, kopuk perde püskülleri durup duruyordu.

İlk günler ellememiştim hiçbirini.

Nasıl ellerdim.

Onların gittikleri gece yatağa girip yattığımda türlü hayallerle sabahlamıştım.

Sanırım o geceydi ilk elleri pırlantalı, elmaslı, çok çocuklu anne resmini bulup çıkarmam.

Gene de karıştırmış olabilirim.

Ben bulmamıştım canım. Ben konağın dışına adımımı atmamıştım. İlk ayrılık acım Şehime Hanım'dı. Ondan gerisi, başkalarının anlattığı bir ayrılıktı. Ama nasıl olur da o kuru ağaçlı, tek katlı, tek pencereli evleri, bez giyimli, çıplak ayaklı kıtık saçlı çocukları uydurup bulurum.

Sabaha karşı dalmışım. Bir terle uyanmıştım. Her yanım zırıl zırıl ıslanmıştı. Yorganı açamıyordum. Bahçeden kuş sesleri geliyordu.

Peki ben niye evvellerde bu kuş seslerini duymamıştım?

Yemeden, içmeden kaç gün yatakta kalmışım bilmem?

Ateşten yanıyor, sonra da üşüme nöbetleri geçiriyordum.

Şimdiye kadar da bir daha öyle ateşlenmedim.

Artık yalnız üşüyorum.

Hayatta hasta olup da yatağa yattığım günler bir o günlerdir. Ne zamandı, saat kaçtı, hangi gündü, mutfağa inmiştim. Mutfaktaki yemek kokuları, buğular yok olmuş bitmişti. Bir yere sinmiş kalmış eski günlerden tek şey yoktu mutfakta. Oysa bizim orada, hep birlikte güldüğümüz güzel zamanlarımız olmuştu.

Bir tasa sirke koyup yukarı çıkmıştım.

Hava çok aydınlıktı.

Kuşlar yine hiç durmadan ötüyorlardı.

Sirkeli tülbenti alnıma bastırıyordum.

Hava çok aydınlıktı.

Sabah mıydı, öğle miydi bilmiyordum. Ya sabahtı, ya öğle.

Camlara dayalı duran kamaştırıcı aydınlığı sevmiyordum...

Bir gün kalkmıştım.

Konağın her yanını toz bürümüştü. Nereden çıkıp, gelip de o şiş karınlı örümcekler köşeleri tutmuşlardı?

O günden bilirim, insan oturmayan yerler daha çabuk eskiyor.

Yün entarimle iş yapamamıştım. Hasta hasta kokuyordu. Aylar mı geçmişti, mevsimler mi?

Değişip başka bir şey giymiştim.

Giyimim üstümde dönüyordu. Demek günlerce terlemek, ıslanmak, yünü çekip daraltmıştı.

Hemen çekidüzen vermiştim her yana. Ya biri gelip de bu bakımsızlığı, tozu toprağı göreydi?

Şimdi bile düşünürüm de, ne densizlikti? Beş yaşında çocuk gibi, beni bıraktılar diye hastalanıp yataklara düşmeler. Kırklara karışmıştım demek, hüznümden, kederimden.

İnsan nelere alışmaz.

Koca konakta tek başıma, her an gelen olur gibi, işimde gücümde geçiriyordum günlerimi. Yine de çarpıntım vardı. Yerleşmişti temelli içime demek.
Bir gün bahçeye çıkmayı akıl etmiştim. Ben geldiğimden bu yana (ne zaman gelmiştim acaba, belki yedi, belki on yaşında), hiç bahçeye çıkılmazdı. Niye bilmem? Çamaşırlar tahtaboşta kurutulurdu.
Kapıyı bin bir güçlükle açmıştım. Kapının rezeleri yıllardır açılmamaktan pas bağlamıştı.
Bahçeyi ilk gördüğümde ürkmüştüm.
Otlar, ağaçlar, yabangülleri birbirine dolanmıştı. Hiç ismini bilmediğim yüzlerce çiçek, yaprak, ot değişik renkte, değişik biçimde uzayıp iç içe karışıyorlardı. Ağaçlar azman olmuştu. Tanıdığım tek çiçek olan güllerin gövdeleri ağaçlaşmıştı. Açmışlardı, gül mevsimiydi, demek mayıstı. Bahçede insan ayağının değeceği boş bir toprak parçası görünmüyordu. Otların ağaçların loşluğu bahçe duvarının bitimine dek sürüp her yanı doldurmuştu. Dizdar Hanımefendi'nin annesinin bunayınca pisliklerini kâğıda doldurup üstüne attığı ıhlamur ağacı da, bilmediğim diğerlerinin arasında çiçek açmıştı. Güneşin giremediği bu bahçe kuyu yosunu rengindeydi. Gezinecek toprak bir yol bulamadığımdan kapının kıyısında kalakalmıştım.
Gene de bahçede birileri var gibiydi.
Hışırtılar duyuyordum.
Korkmuştum.
Kim bilir kırkayaklar mıydı sürünenler, yeşillikle toprak arasında? Yoksa yılanlar, çıyanlar mıydı?
Kapıyı bir iyice örttükten başka eşiğini de sıkı sıkı bezlerle tıkamıştım.
Haklıydılar bahçeyi kapamakta. Tekin değildi bahçe.
O kadar yalnızdım da yine de sokağa çıkamazdım. Zaten kim çıkardı eskiden? Ne Şemsitap, ne Gülendam Kalfa, ne de ben. Şehime Hanım'sa bizden değildi. Konağın törelerine bir o uymazdı. Onun gidip kalacağı bir yeri, tanışları vardı.
Şimdi sokaklara çıkıyorum da ne oluyor! Görüyorum işte. Benim gibi kaygılı insanlarla dolu her yan. İnsanlar, bence şanslarıyla doğarlar. Şansım olsa, hiç değil, kimin nesi olduğumu bilirdim. Oğulcuğum beni bırakıp

Almanyalara gitmezdi. Gidip de o parlak kartları atmazdı. Gene iki söz edecek insanım yok. Meserret Hanım'sa, onun anlattıklarından biri kalmaz benim aklımda.

Tek Dizdar Hanımefendi'nin ölüm haberini unutamam, eğer doğruysa. Gerçi Dizdar Hanımefendi beni davavekili Fatin Bey'le başgöz ettikten sonra, ben hiç gitmedim onlara. Hâşâ hiç gitmedim. Arada Fatin Bey görmeye gitmişti. Bayram el öpmesine. Sonraları apartman katlarından çıkarak –konak satılınca– bir bütün apartman almışlar. O koca hanımefendi nasıl kat kat başkalarına kiraladığı yerlere sığındı bilmem? Fatin Bey'le de işleri kalmamıştı sanırım. Bizi aramadılar.

Fatin Bey, "Yeni kanunları, yeni avukatlar biliyor, her şeyi yenilere bıraktık," demişti.

Kime niyet kime kısmet!

Şemsitap'ı verecekti hanımefendi Fatin Bey'e ya, konak satılınca beni verdi.

Ben de Nişantaşı'nı göremedim bu yüzden.

Orayı görsem ne olacaktı sanki? Gören ben olduktan sonra...

Fatin Bey'e hayır demedim. Gerçi hiç tanımaz değildim onu.

Konakta bir ben kalınca ayda, on beşte uğrar olmuştu. Sırtı kamburca, yakaları boynuna bol gelen yaşlı bir adam. Erzaktı, şuydu buydu toplayıp getiren. Hiç bakmazdı yüzüme. Ben onu eskiden de görmüş olmalıydım, ama Fatin Bey'e inan olsun, dikkatle bakılmayınca görülmüyor.

Gene de öyledir. Ben akşam pazarından geç dönerim. Çünkü kalanları yok pahasına verirler. Kapı önünde kaydırak oynayan çocuklara sorarım,

"Evladım, Fatin Beyamca'nızı gördünüz mü, efem?"

"Yok, saraylı teyze, görmedik."

İçeri girerim ki ne göreyim, bizimki köşede oturur durur.

Gene bir bayramdı, son gittiğinde Nişantaşı'na Fatin Bey. Ayakkabılarını dış kapıda çıkartıp aralıkta şeker tutmuş, el öptürmüşler. Hem de hanımla bey çıkmamış. Elini öptükleri kimdi? Konuk ağırlamasını yapan da hizmetçi. Durmuş durmuş aralıkta, bakmış gelen giden yok; kapıyı çekip gelmişti.

"Hüsrev Bey paşa oldu diyeydi gitmem," demişti. "Yine ileri gelenlerden onlar. Bir derdimiz olursa diyeydi."

Gazeteden okumuş. O hem eski harfleri, hem yeni harfleri bilir. Yenileri biraz zor söküyor, ama gene de iyi. Ben hiç bilmem okuma yazmayı. Okuma yazma ne gerekmiş bana. Demek ki Hüsrev Bey, paşa olmuştu. Şimdi onlara general diyorlarmış, oğlum söylemişti, şakalaşıp benimle.

“Bana paşa paşa deme, anne. General de diyeceksen.”

Benimle şakalaşmadan edemezdi.

Rusuhi Bey ne yapmıştı acaba? Hüsrev Bey de güzel adamdı. Hele endamı.

Belki Şemsitap’ın arabacı kocası kadar endamlı değildi ama. Aman arabacı da ahır kokuyordu sası sası. Kokuyor muydu sahi?

Öyle demişti o zaman Gülendam Kalfa.

Demek kokuyordu.

Fatin Bey’e, konak satılınca hemen verdiler beni. Ben de, peki dedim. Ya ne demeliydim? Yaşlıydı yaşlı olmaya. Bende de genç denecek hal kalmamıştı. O yapayalnız konakta illetli olmuştum üç yıl içinde. Üç yıl dünya kadar büyümüş, eşyasız odalarda, dayanılmaz gün aydınlığında, kuş seslerinin, gittikçe büyüyen bahçenin konağa doğru gelişi içinde dön dolaş.

Arada bakmaya gelenler vardı. Hanımefendinin ismini verip giriyorlardı içeri. Bana tek söz etmeden başlarını sallayıp gidiyorlardı. Hiç konuşmuyorlardı, hiç.

Tek sözleri, “Bizi Bayan Dizdar gönderdi.”

İşte hepsi bu. Karlar yağıyor, yağmurlar yağıyor, tekinsiz bahçenin yaprakları düşüp çalı yığını oluyordu. Sonra gene ben sezmeden bahar geliyordu. Bahçedeki otlar ağaçlar pıtraklanıyordu. Genişleyerek konağın üstüne doğru yeniden abanıyorlardı.

Merdivenlerden çıkıp inerken korksam bile yukarıdan aşağılara inip yatmamıştım. Merdivenden inip çıkmak bir değişiklikti benim için. Çünkü boş odaları temizlemek tuhaf olmaya başlamıştı yıllar geçtikçe.

Günlerden bir gün, bunak büyük hanımefendinin odasının tozlarını alırken, (her hafta gene de büyük temizlik yapıyordum) gömme dolabın kıyısında, gözümden nasılsa kaçmış bir şey görmüştüm.

Bu deri kaplı bir defterdi.

Elime aldığımda sevinememiştim.

Okumam yazmam yoktu.

Açınca renkli resimler görmüştüm.
Ellerim karışıvermişti, az daha düşüverecektim sevinçten.
Ne yapacağımı şaşırmıştım.
Resimle doluydu her sayfa.
Çok güzel kadınlarla çok güzel erkekler birbirine bakıyor, gül veriyor, bahçe azmanı olmayan düzenli yeşillik yerlerde oturuyordu. Mehtabın altındaydılar elleri yüreklerindeydi. Suyun kıyısına eğilmiş olanlar, ellerini suya değdiriyorlardı. Öyle ayaküstü bakmaya kıyamamıştım. Böylesine hoş bir şeye ancak işlerim bitince, odama çıkıp pencereleri perdeleri sıkıca kapayıp bakmalıyım demiştim. Kış sesleri de, yaz sesleri de beni ürkütüyordu ya.
Şimdi ise yaz ve kış yalnız üşüyorum. Sineklerin en çoğaldığı günlerde bile...
Odama çıkıp kapıyı kapayıp kendime çekidüzen vermiştim.
Resimli defterimi almıştım.
O benim olmuştu iyice.
Teker teker bakmıştım.
Kadınların güzelliği, gözlerimi almıştı. Lüle saçları, boyalı hokka ağızları, karpuz kollu giyimleri, her şeyleri pırıl pırıldı. Erkekler rugan pabuçları, bükük bıyıklarıyla tebessüm ederek, kadınlara erişilmez, kavuşulmaz bir şeye bakar gibi bakıyorlardı. Kimisi Hüsrev Bey'e, kimini bazı konuk beylere benzetmiştim. Şemsitap'ın arabacı kocasına benzeyense yakasına gonca gül takılı olandı. Kadınların bazısı erkeklerin omzuna başını dayamıştı. Gerdanları apak aydınlanıyordu. Bir teki bile erkeklerin doğrusu Rusuhi Bey'e benzemiyordu. Her gece bu resimli deftere bakmak avuntum olmuştu benim dünyada. Ne güzel yerler, ne güzel insanlar, ne güzel duruşlar vardı. Çevremde renkler kalmadığından, renkleri de unutmuştum demek o zamanlar. Resimlerle yeniden bulmuştum. Şimdi sanki pek mi hatırlıyorum. Gene de en sevdiğim renk, hep yaz göğü rengi olmuştur.
Bir resimdeydi o yaz göğünün rengi. Defteri şimdi de saklıyorum. En değer verdiğim mülkümdür. Benim kadar kimse beğenmedi. Kocama gösterdiğimde bakmamıştı bile. Oğulcuğumu küçükken oyalardım gösterip. Gözlerini irileştirip bakardı. Kumru gibi dem çekerdi. Büyüdükçe unuttu defterimizi. Yıllarla daha sarardı resimler. Gene de her şey açık seçik

görünüyor. O resimlerden birindeki kara gözlü ak alınlı kadının kime benzediğini buluvermiştim bir gece. Bu, benim uykumda ve uyanıkken annem diye gördüğüm kadının neredeyse eşiydi. İnce boyunlu, elleri pırlanta yüzüklü.

Ama o eller sanırım Dizdar Hanımefendi'nindir.

Resim tıpkı oydu canım.

Annemdi demeye utanıyorum.

Bir ihtiyar ve hırpani kadına öyle yeniyetme güzel bir anne?..

O yıllar konakta beni arayan soran olmamıştı gene de.

Yokuş bitti.

Şimdi iki adım da düzde yolum var.

Oğulcuğum, "Gereği ve işlemi yapılmış," diye elindeki kâğıtla geldiği günden bu yana iki yıl geçti. Hep böyle iki yıl, üç yıl, beş yıl, on yıl geçiyor, ben sayıyorum. Artık ya altmış ya da altmış üç yaşındayım. Nüfus kâğıdımı sonra işletti Fatin Bey. Önce imam nikâhı yapmıştık. Sonradan medeni lazımmış.

"Hacer Servet Türkdoğan." Fatin Bey'in soyadı Türkdoğan'dır. Ana adı Hatçe, baba adı İbrahim, doğum yeri Erzincan. Bunları her önüme gelene okuttum. Fatin Bey'e dayanamayıp sordum.

"Hacer de benim ismim mi?" diyerek.

Konuşmamız üç beşi geçmemiştir. Ben yirmi beşimdeydim herhalde ya da yirmi sekizimde. O ellisinde vardı ilk evlendiğimizde. Otuz üç yıldır evliyiz. O seksen üç yaşında şimdi. Ben varım ya altmış ya altmış üç. Bana demişlerdi ki ya yedi ya on yaşındaydın Horhor'daki konağa getirildiğinde.

"Nereden çıkardın bu nüfus tezkeresini Fatin Bey?" dedimdi.

Hanımefendi vermiş benim kâğıdımı ona. Peki bana neden göstermemişti? O kadar sormuştum hepsine. Beni Erzincan'a mı giderim sandılardı? Beni ha? Kadın olduğumu, kızlığımı kaybettiğimi anlamayan beni. Onu da Fatin Bey'in demesinden anlamıştım.

"Sen kız değilsin rezil. Seni bana yutturdular."

İçim kıyım kıyım kıyılmıştı.

Ne utanç vericiydi halim.

Günahlarımın kefaretini ödüyorum.

Demek ki o acı veren şey yalnız evlenilecek erkeğe saklanmalıymış. Bense erkekle yatmanın günah olduğunu sanıyordum. Çünkü konağın en parlak gününden satışa çıkan günü gelinceye, bana kimse demedi bir şey karşısına alıp.

Bir Şehime Hanım, “Her koyun kendi bacağından asılacak,” demişti.

Bir de, “Erkeğin içi geçmişi düşman başına,” demişti.

Ben Erzincan’a giderim diye mi korktular?

Hiç olmazsa gideydim, bakaydım. Öyle bir yol, öyle bir ev, öyle bir çocuk var mıydı?

Anam babam varmış ki yazdılar nüfus kâğıdıma.

Yoksa bunlar da mı yalan?

O kadar yaşlandım, o kadar şey oldu bitti ki, artık gitsem belli ki Erzincan da yerinde yoktur. Gencecik bir kadına, ihtiyar, şişman, titreyen Servet gidip de, anacığım der mi? Yakışık alır mı? Ben anası olur sararım onu. Evlat acısını bilirim derim. Güzel kara gözlerini öper, ince fidan bedenini okşarım.

Anahtarı hep zembillerin dibinde unutuyorum.

Şimdi her şeyi boşaltacağım.

Yanımdaki sancı artıyor.

Eğilince başıma kan iniyor.

Kapıyı biri sıkı itse açılacak hale gelmiş.

Bu ev bir gün başımıza yıkılacak. Tahtaları tozlaşıp eriyor, kiremitleri yumuşayıp çamurlaşıyor. Sokağımızda zaten yeni, sağlam şey yoktur. Neyse buna da şükür. Taşlar ovulmamaktan karardı. Fatin Bey de iyice ihtiyarladı. Genç halini bilmem ya. Donuna kaçırıyor geceleri.

“Yatağımızı ayıralım,” dedim, “Ben sedirde uyurum”.

“Benden mi iğreniyorsun? Şükretsene senin gibi bir hırpaniyi koynuma alıyorum ya!” deyip kesti attı.

Gene beraber yatıyoruz.

Donları azdı. Sabun pahalı. Kirleri arıtmak için soda kullanmaktan ellerim şahrem şahrem yara oluyor. Bulaşık taşı çatladı. Yaptıramadık. Sular taşlığa sızıp koyulaşıyor. Yosun bağladı mutfak. Boşalmış sarnıca döndü bu ev.

Hayat bana zulüm oldu.

Bir oğlum vardı, o da uzak diyarlara gitti beni yanaklarımdan öpüp, “Üzülme anacım, gelince sana bir radyo getireceğim,” diyerek.

Bilir, ben fasılları dinlemeyi severim.

Akşam pazarlarından dönüş, gün batarken kaybede bula dinlerim o sesleri. Gözümün önünde Şehime Hanım çizilir. Kınaları tazelenmek isteyen aklanmış saçlarıyla, değirmi kırışık yüzüyle, karşımda canlı canlı durur. Bir şeyler mırıldanır.

“İyi kötü insanın yaşayacak bir günü olmalı,” der.

O da ölmüş müdür?

Bu musluğun tenekesi gene boşalmış. Kuş gözü gibi delindi. Tıkanıyorum su çekerken kuyudan. Bahçedeki kara sarmaşık yok mu, sanki insanı yutup içine çekecek. Kuyunun dibine mantarlar doluşmuş. Canlı, etli etli hepsi. Ürküyorum. Ağaçları filan sevmem ben. Yeşillik dediğin saksıda uysal durmalı.

Sonbaharda ilkbaharda evlerin içi soğuk oluyor.

Kimden duymuştum, yaşlılara tehlikeli mevsimmiş bunlar. Alıp aniden götürürmüş adamı.

Demek ki, yaşlanmak mevsimleri bile yüklenememek oluyor. Fatin Bey de, ben de ha babam ha babam yaşamaktayız. Acaba niye?

Yirmi yaş sularında mıydım, kânunusaninin en koyup kopardığı günlerde? Yanaklarım al al, sırtımda bir pazen giyim fır fır dönerdim koca konakta. Şimdi nelere bürünsem bana mısın demiyor. Gençliğim harcandı, bitti. Bana, güzel olmak gerek, demişlerdi. Çirkinin gençliği tuzsuz yemektir. Anca aç olanlar el atar. Rusuhi Bey aç mıydı?

Teldolapta dünden kalan sade yağlı patates bu geceye yeter.

Fatin Bey, “Bunca şeyi pişirme kadın, biz iki kör boğaza ne çok,” diyor.

Evet yiyen kalmadı.

Bugün fazladan ellerim uyuşuyor.

Bir uzansam şöyle.

Sonra kalkıp işe dursam. Yarım saatçik yatıversem, fazla değil.

Şişeyi silmeyi gene unutmuşum. Lambayı yakmayayım, gün daha dönmedi. Sedir örtüsünün ortası yamanmak ister. Evde tek yeni şeyimiz yok. Olsa da her şey öylesine solmuş birbirine dönmüş ki, yeniyi koyabilsek o da hemen eskir.

Oh şöyle kıvrılmadıkça yattığım yerde sancımı daha çok duyuyorum.

Gök kızardı iyice.

Lodos lodos.

İstanbul'un lodosu hiç bitmez.

Ekim lodosu dersen kızıl kızıl tozuyor kıyıda bucakta.

Şu battaniyeyi de örtüneyim, sarınayım.

Şimdi biraz daha iyi.

Bir defa da Horhor'daki konakta böyle olmuştu. Pisliğimizi kapasam.

Ben çok temizdim eskiden. Temizdim tabii.

Bu ay badana yapacağım, kireç alıp. Dinlemem ne ağrılarımı, ne Fatin Bey'i. Kışı temiz duvarlarla karşılayacağız. Kirece tuz atınca üste çıkmaz ak ak. Sirke zeytinyağı da katılmalıymış. Amma hoş, yemek kıvamı sanki.

Konakta yat yat karışmıştı günler geceler. Elden ayaktan kesilip yatak döşek kalırsam Fatin Bey'e kim bakar? Kim paklar onu, evi? Oğulcuğum gitmemeliydi. Kendi yurdunda barınmalıydı. Ben onca yıl sonra uydurma da olsa, "Erzincan doğum yeri" diye okudum da içime hasreti çöktü. Erzincan nasıldı, neydi bilsem, gene neyse...

Yan yana odalar düşündüm ve gördüm.

O ben olan çocuk, çamurla yeni sıvanmış sundurmada palalarını alıp tahtadan bebeklerine giyim kesip ev yapıyordu. Onu düşündüm, bir ak yer çuhasını kuyu kıyısında ıslatan, suya basan kara gözlü anamı düşündüm. Sundurmanın duvarına asılı soğan hevenklerini düşündüm. Yok muydu bunlar? Vardı ya, vardı ya...

Anasız babasız insan olur mu ki?

Ben bunları ihtiyar yaşımda düşündüm de oğulcuğum niye barınmadı benim yanımda, kendi yurdunda? Fatin Bey'le ikisi iyi değillerdi bir arada. Kadın hastalığına tutulduğumdan çocuğumun olmaması onu hiç üzmemişti.

"Ben bakım isterim," demişti hep. "Ben bakım isterim. Ben okumuş adamım. Senin gibi elifi görse mertek sanacak birini karılığıma almam bu yoldan olmuştur."

Kendimi yıllarca sıcak tutup yakılar yapmıştım. Horhor'daki konağın soğuk almaları gidip ana olmam geri gelsin diye. Bana yakın birileri olsun diye. Beni sevecek, hoş tutacak... Gerçi tanıdıklarım pek kötülük

etmemişlerdi, gene de kötü olan bir şey vardı benim anlayamadığım. Bir şeyler düşünür olmuştum o sıra.

Adsız sansız düşünmelerdir benim düşünmelerim. Daha çok renge benzerler. İç karartıcılarla iç açıcılar yan yanadır. Bazı bir kanarya sarısıdır geliverirdi. İçim hızlanır uçardım oradan oraya. İyiye benzettiğim her şeyin bana da olması için çok dua ettim, çok istedim.

Oğulcuğumu Almanya'ya gideceği gün geçirmek için diretmiştim.

"Boş ver anne, bildiğin gibi trene binip savuşacağım. Gelip de ne olacak."

Yok, diretmiştim. Beni böyle görmeye alışmadıklarından anlamışlardı gideceğimi.

Ne kalabalıktı! Bir sürü kucağı çocuklu kadın, Sirkeci'de trenin orada saçılmış duruyordu. Ayakları yün patikli, büyük kulaklı bebeler arada bir ağlamadır tutturuyorlardı. Yazdı. Kadınların çoğu gençti, başörtülüydüler. Erkekler vagonların penceresinden lacivert giyimleriyle bakıyor, aynı şeyleri söylüyorlardı. "Mektup yazarız. Merak etmeyin. Bıraktığım paraları idareli harca." Kadınlar hiç ses etmiyor, yüzlerindeki sararıp kızarmalarla bekleşip duruyorlardı. Taşımaktan yorulanlar arada çocuklarını diğer kollarına alıyorlardı. Beride yaşlı kadınlar gizli gizli ağlayıp örtülerinin yenlerine gözyaşlarını siliyorlardı. Bir şey dağıtmıştı sanki onları. Kıyamet günü müydü ne? İnleyerek dalgalanıyor, çözülüyor, yeniden toplanıyorlardı.

İşçi gidenlerin arasındaki bir genç kadın, pembe mantolu, saçları ondüleli, istasyonun girişini görmek için sarkmıştı iyice. Gene de bir geleni olmamıştı.

Tren kalktığında o genç kadına da elimi sallamıştım. Anlamış mıydı acaba? Hem oğulcuğuma, hem onaydı salladığım el. Hiç gülümseyen yoktu. Gülüyor gibi yapıyorlardı. Bu bana ne kadar dokunmuştu. Dağınıklık, gizli ağlamalar oğulcuğumun gideceği yeri gözümden iyice düşürmüştü.

Tren kalkınca ardından bakakalmıştık. Rahatça ağlıyordu geridekiler artık. Kocalarının azarından korkan genç kadınlar, yaşlı olanlara sarılmış, gözyaşlarını önleyemiyorlardı. Oradakiler öğretilmiş gibi aynı şeyleri yapmış, aynı sözleri söylemişlerdi.

İstasyondan çıkarken ben de ağlamıştım.

Sayıyladır ağlamalarım.

Belki bu üçüncü ağlamamdır ömrümde.
Fatin Bey koluma girmişti.
Bastonla yürüdüğünden, ben yanında olursam, bana verir ağırlığının yarısını.
Ona da yeniden acımıştım.
Ana-baba günüydü o Almanya günü. Çıkmıştık.
Fatin Bey, “Gitti ha!” demişti.
Demek üzülmüştü. Ne de olsa babası.
Şu karşımdaki sandığı görmek beni acıtır hep.
Çeyizlik diye Şemsitap’a sözlenen, sonra da bana verilen bu sandıktır.
İçindekilerden iki büyük çarşafı kefenlik diye ayırdım kendime.
Fatin Bey’le evlendiğimde, ilk gece işlemeli geceliklerimden birini giymiştim. Hiç benden yana bakmamıştı gene de.
O kızlık kadınlık sözleri de söylenince bir daha süslenmekten çok utandım.
Şemsitap’ın yakışığıydı içindekiler. Geçende baktım, hepsi sandık lekesi olmuş.
Meserret Hanım, “Lekelerin üstüne limon sür yıka, çıkar,” diyor.
Denemedim. Hele şimdi ne yakışmış bana işlemeli gecelik.
Bugün akşam pazarından dönerken bir taze yanıma gelip avucuma para koydu. Pek şaştım. Demek ki, artık dilenci filan gibi duruyorum.
Fatin Bey de söyler ya, “Seni kim görse, ‘İşte bu bir sığıntı,’ der,” diye.
Haklı çıktı sonunda. Eh deli alacası, ne bulursam üst üste kat kat giyersem; ona “Üşüyorum kızım” demeliydim, o tazeye. “Epey var ki, her gün daha çok üşüyorum,” deseydim anlardı.
Oğlum beni böyle bir duysa, bir görse ne kadar utanır.
İyi ki burada yok.
Gittiğinden bu yana Almanya’dan Eyüpsultan oyuncakları rengine boyalı ora resimlerini yolluyor. Mektup yazmaya günü yok demek. Resimleri kahve dönüşü Fatin Bey’e okutuyorum. Sözler değişmiyor.
“Ben iyiyim. Buralarda herkes sarı saçlı mavi gözlü. Nereye çıksam yeşillik. Fıskıyeli havuzlu yerler. İnsanları süslü, güler yüzlü. Çat pat dillerini söküyorum şimdi. Beni merak etmeyin. Burası Türk dolu. Çok iyiyim, ellerinizden öperim.”

Gönderdiği kartlarda, köpekli ihtiyar hanımlar var. Güzel yerlerde oturmuş güneşleniyorlar. Fatin Bey, dönüşünde gecikirse daha önce gelenleri çıkarıp yazıları benzetmeye çalışıyorum. Gözlerimin ferinin bittiğini bu kartlar geldiğinden beri anladım. Bir şey iste deselerdi, hani var ya o masallardaki gibi, periler cinler çıkıp dilek sorduklarında okumayı yazmayı sökeyim isterdim. Oğluma iki satırcık yollamak için.

Fatin Bey'e, "Hadi hadi," deyince, "Servet Hanım nedir bu acelen? Ayda, iki ayda mektup yeter Almanya'ya," diyor. "Oğlan şimdi kendi havasında, bizi hatırladığını sanma."

Yanılıyor. O böyle konuştu mu içim kıyılır. Hiç insan anasını unutur mu? Ben bilmediğim görmediğim anamı unutmayayım da yılların yılı... Bu Fatin Bey'in şeyi işte. "Ne istiyorsun?" deseydiler... Ben bu dünyaya geldiğimden beri istemeyi hiç düşünmedim. Şimdi buna yerinmekse, geç gibi.

Dayanamayıp uyuyacağım.

Doğrulup duvardan şu Mushaf'ı alabilsem. Ürperiyorum. Can suyum çekiliyor, tükeniyorum.

Fatin Bey'i beklemeyip kahve dönüşü kapıyı açmazsam kızar. Bunca yıl alışmış pencere dibindeki bana. Dirseğimi dayadığım tahta belki de oyuldu.

Yemeği gömülü ateşte ılık tutmazsam öfkelenir.

Çok sıcak damağını yakıyormuş. Şimdiye kadar böyle bir şey olmadıysa da. İçim kıyılıyor, uyku kafamda katmerleşiyor. "Hastayım Fatin Bey," derim, "çok hastayım. Yıllardır, değilim diye kendimi aldatmalarım boşmuş. Ne fayda şimdilerde kıpırdanacak canım yok. Hoş gör, bu da geçer."

Horhor'daki konağın merdivenleri ceviz ağacındandı. Bilebildiğim çocuk yaşlarımda onlardan kaymayı isterdim. Tırabzanların başları oymalı oymalıydı. Rahat oturulur genişlikteydi. Fatin Bey de bilir ya! Bakmışsa görmüştür. Duvarlarında altın suyuna batırılmış çerçevelerle asılmış kurşuni insan resimleri vardı. Aynı renk sakallı erkeklerle boynu pandantifli kadınlar. Çocukken kışın ellerim kabuk tutardı. Yemek yerken iyi lokmayı en sona ayırırdım. Ağzım tatlansın diye. Çocukluk gene de eğlenmekmiş. Orada yazları bile sinek olmazdı. Çürüklük'te kışın da yaşar sinekler. Dışarıda lodos dindi. Ağırlaşıyorum yattığım yerde. Ben yorgunluklarımı kimseye göstermedim. Günahsızım. Erkeği hiç bilmedim. Rabbim bilir, bu

böyle. Yatağa girdim onlarla. Nasıl karşı çıksaydım... Allah işlediğini iyi işler...

Hep keder mi? Hep keder mi?..

Vah yazık... Vah yazık...

Lodos dindi...

Mutfağın kapısı çarpmıyor...

Ne yazık!

Gökte lodosun kızıllıkları iyice yitmişti. Yalnız tersane yönünde belirsiz bir iki kızıllık kalmıştı.

Akşamüstü oyunlarını oynayan çocukları anneleri, eski eşikli evlerinden çıkıp çağırıyorlardı.

Yokuşun altından doğru gelen ihtiyar adam soluk almak için durdu. Dağınık giyiminin içinde yok olmuştu. Soluklandıkça âdemelması çıkık boynuna taktığı kravat oynuyordu. Yüzlerce kırışığın doldurduğu yüzünde gözleri çukurlarına gömüktü. Yakından bakılmadıkça iki koyu gölgeydi göz yerleri. Soluk alması bitince, budaklı bastonunu yeniden kavrıyor, çıkmaya başlıyordu yokuşu. Dudakları oynuyordu durmadan. Fatin Bey'in yıllardır sürdürdüğü sessiz konuşmasını Çürüklük semtinde bilmeyen yoktu. Bir süre mahallenin sıska bacaklı, kocaman bakışlı çocuklarına eğlence konusu olmuştu. Ardından koşup önüne geçip "Sessiz film Fatin Bey! Sessiz film Fatin Bey!" diye bağırmışlardı. Fatin Bey öylesine ilgisizdi ki, yaptıklarından vazgeçtiler sonunda. Bir oyunun tekli oynanması onların çocukluklarına aykırı düşmüştü...

Fatin Bey, viran, bükülmüş tahta evine vardığında pencereyi ışıksız görünce şaşırdı. Şaşırma duygusu onu tedirgin etti. Şaşırmayacak denli ihtiyarlamıştı. Bastonuyla kapıya bir iki vurdu, bekledi. Kapı açılmadı.

"Alıp başını gitti mi bu deli saraylı?" O da mahalleli gibi, kızdığında karısına 'saraylı' der olmuştu. "Saraylılık ondan ne uzak! Ellerine cam bardak yakışmayan birinden saraylı mı olurmuş!"

Yeniden arka arkaya bastonuyla vurmaya başladı. Gürültü çoğaldığından bir iki evin penceresinden çıkıp baktılar. Kapının açılmaması Fatin Bey'i coşturmuştu. Bir eliyle duvara dayanıp (çünkü bir yere dayanmadan iki

bacağının üstünde duracak gücü yoktu epeydir) diğer eliyle de kapıya aralıksız bastonuyla vuruyordu.

"Bu kadını benim başıma bıraktı gitti oğlu. Ne konuşur, ne güler. Anca hayvan gibi çalışır dönenir evin içinde. Günümüz olmuş mudur karşılıklı şaka edip söz söylemeye? Yıkar yamar, yıkar yamar. Tek bildiği bu. İnsan olduğu şüpheli. Kadınsa hiç. Şimdi bana kapıyı dövdürerek mahallede gülünç olmama sebebiyet vermekte."

Bir süre durdu. İç cebinden anahtarını çıkardı, sayamayacağı denli uzun yıllardır öksürmesiyle kapının açılmasına alışıktı Fatin Bey, anahtarın kapıda ne yöne çevrildiğini bile unutmuştu.

"Nerde bu kadın, nerde? Onu azarımızdan eksik bıraktık. Bu cahil takımına ikide bir görünmedikçe olmaz. Bunu ihmal ettik. Bir yere mi gitti? Dünyada buradan başka gidecek yeri yok. Oğlumuzsa onun cahilliğinin ulaşamayacağı uzaklıkta. Başka ne işin var? Bekle cam başında. Bir de 'Altınıza kaçırmayın!' diye bana laf çıkarıyor. Korkuyor, tamamen elden ayaktan düşer de onu atarım diye. Beni muhtaç gösterecek kendine... Dedikleri biraz taharetsizlik, ötesi yok."

Kapıyı açıp içeri giren Fatin Bey, evin karanlığından yolunu kestiremedi.

Oda kapısının ne yönde olduğunu bilmeden taşlıkta dönendi.

İçerinin eski küf kokusu, sessizliğin gittikçe dış seslerden arınıp yoğunlaşması onu ürkütmeye başlamıştı.

Gözleri alışıp da el yordamıyla yolunu bulana dek bir an dikildi taşlığın ortasında.

Dışarıda kesilen sesler yeniden belirmeye başlamıştı.

Lambayı kibritle yaktı.

Oda kederli sarı bir ışıkla aydınlandı.

İlk işi açık olan tek pencerenin perdesini örtmek oldu.

Bir sedir, bir iskemle, bir sandık, bir aynadan başka eşya yoktu odada. Gece yere açıp yattıkları döşek köşede dürülü duruyordu. Duvara asılı yaldızları dökük çil basmış aynanın kıyısına, Servet Hanım'ın iliştirdiği iki resim vardı. Biri oğullarının Arap şeyhi giyimiyle çektirdiği resimdi. Öbürüyse bir kartpostal. Kartpostaldaki parmakları yüzüklü, ak tenli,

kocaman kara gözlü, genç bir kadındı. Kadının ardında iki fıstık ağacının uzandığı duru bir yaz göğü vardı. O, mermer bir çeşmeye dayanmıştı.

Fatin Bey sedirin üstüne kıvrılmış yatan Servet Hanım'ı gördü.

Unuttuğu öfkenin yeniden sıcak sıcak şakaklarına yayıldığını duydu. Bir süre paçavraya bürülü yatan bu kadından iğrendi. Sanki karlarla doluydu oda. Giyimlerle, paçavralarla sarındığı yetmiyormuş gibi, üstüne tozlu denk çuvallarını da örtmüştü.

Yanına yaklaştı. Sadece burnuyla bir tutam kara saçı açıktaydı.

"İhtiyarladı da şu saçları ne azaldı ne aklandı. Bu ne uykusu? Hastayım deyip başıma kalmasın da."

Karısını dürtmeye başladı.

Yarım saattir olanlar onu güçten düşürmüştü.

İlk sarsmaların yetmediğini görünce, itekledi yatan kadını.

Gene bir kıpırtı yoktu.

Örtündüğü şeyleri teker teker alıp yere atmak gerektiğini düşündü ve atmaya başladı.

Bir battaniye kaldı kadının üstünde.

Onu da Servet Hanım eliyle sıkı sıkı tutmuştu. Dirseğinin altında Kuran vardı.

Fatin Bey ürküntüyle yere çöktü.

Arka arkaya ezber yaparmış gibi tekdüze, "Servet, Servet, Servet, Servet..." diye seslenmeye başladı.

Sesini belli bir yüksekliğin ötesine vardırmamaya çalışıyordu.

Arada, yüksekçe çıkarsa 'Servet'lerden biri, korkuyla çevresine bakıyordu.

Ne kadar geçtiğini bilmeden bunu bir süre denedi.

Servet Hanım alnına yapışmış kara gür saçları, birden durulmuş yüzü, elinde ipliklenmiş yün battaniye, yatıyordu hiç değişmeden.

Fatin Bey sustu. Ürküntüsü onu terletmeye başlamıştı.

Odaya yeniden baktı.

Belki o çeyiz sandığında ilaç filan bir şey bulunur diye sandığı açtı.

Üstte gördüğü albüm ve oğullarının Almanya'dan yolladığı cırlak renkli kartpostallar oldu.

Albümü görmek Fatin Bey'in ürküntüsünü öfkeye çevirdi.

“İlk geldiğinde, bunu ‘defter, defter’ diye elinde gezdirirdi. Ben öğrettim albüm olduğunu. Be kadın madem hastasın söyle. Yo, yıllardır anca, ‘Bir sancı gelir yoklar beni’den başka sözü yoktu. Sancı herkesi yoklar.”

Albümü kaldırdı, eline işli, yanları yırtmaçlı iki gecelik geçti. Birinin yaka çevresi fırdolayı fistoydu.

Alttakilere bakmadı Fatin Bey.

Elinde fistolu mavi kurdeleli gecelik döndü.

— Servet Hanım öldün mü? Servet Hanım öldün mü? diye bağırmaya başladı.

İyice bağırıyordu.

Kendini koyuvermiş, yaşının elverdiği tüm sesiyle bağırıyordu, bükülmüş yatan ihtiyar kadına doğru...

Lodos ince bir yele dönmüştü dışarıda...

Aralık 1970

Füruzan İlk kitabı *Parasız Yatılı*'yla 1972 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı. İlk kitaplarında kötü yola düşmüş kadın ve kızların, çöken burjuva ailelerinin, yoksulluk ve yalnızlıkla boğuşan kadın ve çocukların, yeni ortamlarda bunalan ve yurt özlemi çeken göçmenlerin dramlarına sevecenlikle yaklaştı. Kişileri derinlemesine inceledi ve anlatımını ayrıntılarla besledi. 12 Mart dönemini anlattığı ilk romanı *Kırk Yedi'liler* ile 1975 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü kazandı. Daha sonra bir sanatçılar programıyla (D.A.A.D.) 1975'te Batı Berlin'e çağrıldı ve orada bir yıl kalarak işçilerle ve sanatçılarla röportajlar yaptı. Öyküleri Fransızca, İspanyolca, Farsça, İtalyanca, Japonca, İngilizce, Rusça, Bulgarca, Boşnakça gibi birçok dile çevrildi. Öykülerinden yapılan bir toplam, A. Saraçgil tarafından İtalyancaya çevrildi ve 1991'de Napoli'de basıldı. *Kırk Yedi'liler* romanı 1986'da S. Pirvanova çevirisiyle Bulgaristan'da basıldı. "Sevda Dolu Bir Yaz", "Nehir", "İskele Parklarında" öyküleri Damian Craft'ın İngilizce çevirisiyle 2001'de Londra'da yayımlandı. Halen toplu öyküleri İspanyolcaya Gül Işık tarafından çevrilmektedir. *Dokuz Çağdaş Türk Öykücüsü* (1982, Volk und Welt Verlag) adlı antolojisini ve *Die Kinder der Türkei* (1979, Kinderbuch Verlag) adlı çocuk kitabını ise Doğu Berlin'de konuk kaldığı dönemde hazırladı. 2007'de Dil Derneği'nin düzenlediği Dil Bayramı'nda ve Antalya Öykü Günleri'nde, 2008'de 7. İzmir Öykü Günleri'nde onur ödülleri aldı. 2008 İstanbul Kitap Fuarı'nın "Onur Yazarı" seçildi.

1988-1990 yıllarında çektiği *Benim Sinemalarım* filmi 1990'da Cannes Film Festivali'nin "Eleştirmenlerin 7 Günü" ve "Altın Kamera" dallarından çağrı alarak 158 film arasından seçilen 8 filmden biri olarak gösterime girdi. 1991'de Uluslararası İran Fecr Film Festivali'nde, Uluslararası Jüri'den "En İyi İlk Film Jüri Özel Ödülü"nü kazandı. 1991'de Tokyo Uluslararası Film Festivali'nde seçilen "En İyi On Asya Filmi" arasında yer aldı. 1994'te, Bosna-Hersek, Yunanistan ve Bulgaristan gezilerini *Balkan Yolcusu* adlı kitabında topladı. Oyunlaştırdığı *Sevda Dolu Bir Yaz*, Ankara Devlet Tiyatroları'nda yaklaşık 200 kez sahnelendi (2000-2005).

Yapıtları:

Öykü: *Parasız Yatılı* (1971), *Kuşatma* (1972), *Benim Sinemalarım* (1973), *Gül Mevsimidir* (uzun öykü, 1973), *Gecenin Öteki Yüzü* (1982), *Sevda Dolu Bir Yaz* (1999). **Roman:** *Kırk Yedi'liler* (1974), *Berlin'in Nar Çiçeği* (1988). **Röportaj:** *Yeni Konuklar* (1977). **Gezi:** *Evsahipleri* (1981), *Balkan Yolcusu* (1994). **Oyun:** *Redife'ye Güzelleme* (1981), *Kış Gelmeden* (1997). **Çocuk Kitabı:** *Die Kinder der Türkei* (1979, Türkiye Çocukları). **Şiir:** *Lodoslar Kenti* (1991). **Yaşantı:** *Füruzan Diye Bir Öykü* (Hazırlayan: Faruk Şüyün, 2008).

Füruzan ’ın
YKY ’deki kitapları:

Lodoslar Kenti *(1995)*
Parasız Yatılı *(1996)*
Kuşatma *(1996)*
Benim Sinemalarım *(1996)*
Gül Mevsimidir *(1996)*
Gecenin Öteki Yüzü *(1996)*
Kırk Yedi’liler *(1996)*
Berlin’in Nar Çiçeği *(1996)*
Balkan Yolcusu *(1996)*
Redife’ye Güzelleme *(1997)*
Evsahipleri *(1998)*
Yeni Konuklar *(1998)*
Sevda Dolu Bir Yaz *(1999)*

Toplu Öyküler (*Delta, 2003*)
Toplu Öyküler - Toplu Romanlar (*Delta, 2009*)

Füruzan Diye Bir Öykü (*Yaşantı, 2009*)

Doğan Kardeş:
Yaz Geldi - Seçme Öyküler *(2009)*